

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ, ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'. | 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1865. | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 65.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. (4)

ΒΛΕΧΘΗ, ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶνε, καθ' ὅλας τὰς οὐσιώδεις αὐτῆς λεπτομερείας, ἡ νῦν Ἁγία Σοφία. Ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆν ἔποψιν ἡ μεταγενεστέρα ἱστορία τοῦ κτιρίου χρήζει ἀπλῆς μνείας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἐπὶ βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, ἐπειδὴ τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ τοῦ δόμου, ἔνεκεν ὑποπτώσεως τοῦ θεμελίου τῶν ἀντηρίδων, ἔτεινε πρὸς πτωσιν, ἀναγκαῖον ἐθεωρήθη ἵνα ὑποστηριχθῆ διὰ τεσσάρων ἐξωτερικῶν ἀντηρίδων σχηματιζουσῶν ἐξοχὴν φαινομένην ἔτι πρὸς τὴν πλατείαν τοῦ σεραγίου. Ἐν ἔτει 896 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἤγειρε τὸν πρὸς τὴν δυτικὴν εἴσοδον πύργον, πρὸς τοποθέτησιν κωδωνοστοιχίας δωρηθείσης ὑπὸ τοῦ δόγη τῆς Βενετίας, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι μετέπειτα διέλυσαν πρὸς κατασκευὴν πυροβολῶν. Μετὰ ἡμισυ αἰῶνα νέαι ἐργασίαι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ πρὸς στερέωσιν τοῦ δόμου, καὶ ἐν ἔτει 987, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου πλήρης ἐπισκευὴ πρὸς στερεότητα ἐγένε-

το ἐσωθεν καὶ ἔξωθεν. Διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν διὰ τὰς ἐργασίας ταύτας παραπηγμάτων ἐξωθεύθησαν δέκα κιντινάρια χρυσοῦ.

Κατὰ τοὺς ἐπελθόντας δύο αἰῶνας οὐδεμίαν ἐπισκευὴν μνημονεύεται. Ἀλλὰ πρὸς αἴσχος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει θεμελιωτῶν τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας, ἀξιολογηθέντων καθίσταται, ὅτι μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτορων, ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας τοσαῦτα εἶχεν ὑποστῆ, ὥστε ἀδιαλείπτως οὗτοι ἐνησχολοῦντο πρὸς ἐπισκευὴν τῶν ἐπὶ τῶν προκατόχων τῶν γενομένων καταστροφῶν. Ἀνδρόνικος ὁ Γηραιός, ὁ Καντακουζηνός, καὶ Ἰωάννης Δ' ὁ Παλαιολόγος μετέσχον τῶν ἐπισκευαστικῶν ἐργασίων. Κατὰ περίεργον δὲ, ἂν καὶ τυχαίαν, σύμπτωσιν Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος ἡ τελευταῖος τῶν χριστιανῶν αὐτοκράτορων, μόνος μετὰ τῶν μνημονουμένων ἀνακαινιστῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔσχε τὴν τιμὴν ἐκείνην, ἥτις ἀπεδόθη εἰς τὸν πρῶτον αὐτῆς ἰδρυτὴν τὸν Ἰουστινιανόν, ἀξιοθεῖς δηλ. ἵνα τοποθετηθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ μεταξὺ τῶν διὰ μωσαϊκοῦ ζωγραφιστῶν. Καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ Παλαιολόγος, ὡς ἐβρέθη, ἐξαικονίζεται ἐν τῷ συμπλέγματι τῆς ἀνατολικῆς ἀψίδος τῆς ὑποβασταζούσης τὸν μέγαν δόμον· ἀλλ' ἡ ἐξεκόνισις αὐτῆ σήμερον εἶνε ἐξίτηλος.

(4) Συνέχεια ἀπὸ φυλλ. 64.

Ἀδύνατον νὰ ὑπολογισθῇ ἐν βεβαιότητι κατὰ πόσον οἱ κατακτηταὶ Τούρκοι κατέστρεψαν δι' οἰανδήποτε αἰτίαν τὰς διὰ μωσαϊκοῦ ζωγραφίας τῆς Ἁγίας Σοφίας ὅπωςδήποτε ὁμοίως τὸ μέτρον τοῦτο τοῦ φανατισμοῦ σημαντικῶς ἐβλάψεν ἢ ὅσον πρότερον ὑπετίθετο. Χάρις δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἣτις παραδέχεται μὲν τὰς ἐξωγραφημένας εἰκόνας, δὲν ἀνέχεται ὁμοίως τὴν διὰ γλυπτικῆς παράστασιν χριστιανικῶν ἀντικειμένων, ἐκτὸς μόνου τοῦ σταυροῦ, τὰ ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ κοσμήματα τῆς Ἁγίας Σοφίας δὲν ἐξοικονοῦν ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ προκλήσῃσι τὸν μουσουλμανικὸν φανατισμὸν. Οἱ σταυροὶ καθ' ὅλον τὸ κτίριον καὶ ἰδίως ἐν τῷ γυναικωνίτῃ μετετρέπησαν μᾶλλον ἢ κατεστράφησαν οἱ ἀκρωτηριασταὶ ἠρκέσθησαν ἐν γένει εἰς τὴν ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ σταυροῦ (ὄπερ ἤρκει πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ σταυροειδοῦς σχήματος), φεισθέντες τῶν τριῶν ἐτέρων βραχιόνων τοῦ ἐμβλήματος τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄλλως τε, ὡς ἔρρέθη, ἀπλῶς μόνον ἐγυμνώθη ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἐπίπλων καὶ πάντων τῶν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν λατρείαν ἀναγκαζίων σκευῶν, καθ' ὅσον ταῦτα ἦσαν εὐμετακόμιμα, καὶ ἐκαλύφθησαν ἵνα μὴ φαίνωνται πᾶσαι αἱ καθαρῶς χριστιανικοῦ χαρακτῆρος εἰκονογραφίαι τῶν τοίχων, τῆς στέγης καὶ τοῦ δόμου. Ὅπου σήμερον ἐλλείπουσι τὰ μωσαϊκὰ, πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο ἀποτέλεσμα ἀμέσου καὶ ἐκουσίου λυμάνσεως, ἢ ἕνεκα τῆς ἀκηδείας καὶ ἐγκαταλείψεως εἰς τὴν περιέπεσε τὸ κτίριον ἐπὶ αἰῶνας, μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ τελευταίου σουλτάνου διαταχθείσης ἀνακαινισέως του.

Αἱ μεταβολαὶ δὲ ἡ ἐκκλησία ἐξωτερικῶς ὑπέστη ὑπὸ τὴν μουσουλμανικὴν κατὰκτησιν εἰς μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι. Τὸ βαρὺ καὶ ὀλίγον κομψὸν θέαμα, ὕπερ παριστᾶ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀναμφιβόλως ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἔλλειψιν πολλῶν συμπλεγμάτων ἀγαμάτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τῆς τέχνης προωρισμένων εἰς μετριασμὸν τῶν ὀγκωδῶν καὶ ἀκόμψων ἀναλογιῶν τῶν ἀντηρίδων καὶ τῶν βάρθρων τοῦ κτιρίου. Ἐκ τῶν συμπλεγμάτων τούτων ἐπισημότερον ἦτο ἡ τῶν περιφῆμων ἵππων τῶν νῦν ἐν τῇ ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου εὐρισκομένων. Ἀφ' ἐτέρου ἡ προσθήκη τεσσάρων μιναρῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος τῆς βαρύτητος καὶ ἐλλείψεως συμμετρίας καὶ ἀναλογιῶν. Ὁ πρῶτος τῶν μιναρῶν τούτων, ὁ πρὸς τὴν μεσημβρινο-ἀνα-

τολικὴν γωνίαν, ἐκτίσθη ὑπὸ Μωάμεθ Β'. Ὁ δεύτερος, ὁ ἀρξο-ἀνατολικός, κατέσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Σελίμη, ἐφ' οὗ καὶ εἰς τὸ τσαμίον ἐγένοντο ἀξιόλογοι ἐπισκευαστικαὶ καὶ διατηρητικαὶ ἐργασίαι· οἱ ἀρξο-δυτικὸι καὶ ἀνατολικο-δυτικὸι μιναρῶδες ἐγένοντο ὑπὸ Ἀμουράτῃ Γ'. Αἱ ἐργασίαι αὗται, καίτοι ἐπιφανεῖς καὶ κομψαὶ καθ' ἑαυτὰς, δὲν ἀναλογοῦσι πρὸς τὸ κολοσσαῖον οἰκοδόμημα εἰς ὃ προσετέθησαν ὡς παραρτήματα, καὶ ὁ περίεργος ρυθμὸς τῆς διακοσμῆσεώς των χρησιμεύει μόνον ἵνα μᾶλλον καταδείξῃ τὴν γομνότητα καὶ τὸ ἦττον ἀρχιτεκτονικὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ἐκκλησίας, καθ' ὅλοκληρίαν ἄλλως τε ἀποβαλλούσης τὸν χριστιανικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἕνεκα αὐτῶν τῶν προσθηκῶν.

Ἄλλ' ὅτι καὶ ἂν εἴπωμεν περὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀρχαίων σουλτάνων, ἀδύνατον νὰ μὴ θεωρήσωμεν τὸν Ἀβδούλ-Μεδζίτ ὡς εὐεργέτην τῆς χριστιανικῆς τέχνης, καὶ κατ' αὐτὰς μάλιστα τὰς πρὸς ἄμεσον συμφέρον τῆς ἰδίας αὐτοῦ λατρείας γενομένης ἐργασίας. Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμουράτου Γ' τὸ κτίριον ὅλως παρημελήθη ἐπικίνδυνοι σχισμάδες ἐγένοντο εἰς τὸν δόμον, ὡς καὶ εἰς πλείστους τῶν ἡμιδόμων. Τὸ καθολικὸν μολύβδινον ἐπικάλυμμα εὐρίσκειτο εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν καὶ διὰ τῶν σχισμᾶδων εἰσέδυνε οὐ μόνον βροχὴ καὶ χιὼν, ἀλλ' εἰσῆρχοντο ἐλευθέρως σμήνη περιστερῶν καὶ ἄλλων καταστρεπτικῶν πτηνῶν. Οἱ θόλοι τοῦ γυναικωνίτου ἦσαν πολυρῥαγεῖς καὶ ἐτοιμῶρροποι. Αἱ στῆλαι, πρὸ πάντων δὲ αἱ τῶν ἀνωτέρων μερῶν, μετετοπίσθησαν καὶ ἐξήλθον τῆς καθέτου· τὸ κτίριον ἐν συνόλῳ καθ' ὅλα του τὰ μέρη καὶ τὰς συναρμογὰς, παρίστα οἰκτρὰ ἴχνη μακρᾶς καὶ βαρβάρου ἀκηδείας. Ὁ Κ. Λουδοβίκος Haghe παρέστησεν εἰς δύο λιθογραφικὰ δοκίμια παριστῶντα παράδοξον ἀντίφασιν, τὸ ἕνδον τοῦ τσαμίου, οἷον ἦτο τότε καὶ νῦν μετὰ τὰς τελευταίας ἐπισκευὰς. Ἡ διαφορὰ τῆς προσόψεως, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χάρτου, εἶνε ἀληθῶς καταπληκτικὴ· ἀλλ' αἱ ὕλικαι ἐπισκευασταὶ ἔχουσι μεγαλειτέρην σημασίαν, ὡς συντρέχουσαι εἰς τὴν μέλλουσαν στερότητα τοῦ κτιρίου αὐτοῦ πρὸς ὃ ἀνάγονται τόσαι πολυτιμοὶ ἀναμνήσεις. Ὁ μέγας δόμος, καίτοι ἐπιβαρυνθεὶς διὰ τεσσάρων ὀγκωδῶν καὶ ἀκόμψων ἀντηρίδων, κατέστη στερότερος ἢ ἄλλοτε, ἕνεκα τῆς προσθήκης διπλοῦ κύκλου ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου περιζωννύοντος τὴν βᾶσιν. Ὁ μολύβδος τοῦ δόμου καὶ τῆς στέγης ἀνενοώθη ἐξ ὀλοκληροῦ. Αἱ ἐτοι-

μῶρροποι στῆλαι τοῦ γυναικωνίτου ἐπανετέθησαν καθέτως, καὶ οἱ ὑποβασταζόμενοι θόλοι ἐστηρίχθησαν καὶ ἐστερόροποιήθησαν· τὰ μωσαϊκὰ, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ οἰκοδομήματος, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐπεσκευάσθησαν, καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀντικατέστησαν δι' ἐπιτηδείου ἀπομιμήσεως τῶν ἀρχικῶν εἰκόνων. Ὅλα τὰ σκεῦα καὶ αἱ συναρμογῆσαι τοῦ τσαμίου, ἦτοι ἡ στοὰ τοῦ σουλτάνου, οἱ ἄμβωνες καὶ τὰ ἄλλα τῆς λατρείας ἀντικείμενα, ἀνεσκευάσθησαν πολυτελέστατα.

Αἱ ἐπισκευαστικαὶ ἐργασίαι διήρκεσαν πλέον τῶν δύο ἐτῶν, ὀφειλόμεναι κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν πεφωτισμένην ἐλευθερίτητα τοῦ Ρεσίτ-πασχ. Λέγεται, ὅτι ἀπόπειρα ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῆς φανατικῆς μερίδος πρὸς ὑποχρέωσιν τοῦ σουλτάνου ἵνα διατάξῃ πλήρη καταστροφήν τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων μωσαϊκῶν, ὡς ἀπαγορευμένων αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ κορανίου. Ἄλλ' ὁ σουλτάνος ἠρνήθη ῥητῶς ἵνα συγκατατεθῇ εἰς τοιαύτην ἀπαίτησιν, καὶ ῥητῇ αὐτοῦ συγκαταθέσει, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἐπεφόρτισε τὸν Κ. Σαλτσεμπέργκ ἵνα ἐπωφεληθῇ τῆς περιστάσεως, ὅτε δηλαδὴ τὰ μωσαϊκὰ ἀπεκαλύφθησαν, ἵνα χορηγήσῃ εἰς τοὺς περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἀσχολουμένους τὸ πλεονέκτημα ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν ἀκριβῆ ἀντίγραφα ὅλων τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἀρχαιότερου συνάμα δὲ καὶ χαρακτηριστικότερου μνημείου ταύτης.

Μετὰ τῆς ὑπὸ Ἀβδούλ-Μεδζίτ ἐπιληφθείσης ἀνασκευῆς τελευτῶσι τὰ χρονικὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατασκευῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀλλὰ τὸ σεβαστὸν τοῦτο κτίριον ἔχει ἕτεραν ἱστορίαν ἐνδιαφέρουσαν μᾶλλον τῆς καθαρῶς ὕλικῆς τέχνης του. Ἀνατὸν, ἀνευ μεγάλης ὑπερβολῆς, νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι ἡ ἱστορία κλάδου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀποχωρηθείσης Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀρχαίας Αἰγυπτιακῆς καὶ Συριακῆς καὶ τῶν νεωτέρων Σλαβικῶν κοινωνιῶν, αἵτινες ἐν συνόλῳ, οἰονδήποτε διακριτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἂν ἔχωσιν ἐν ἑαυταῖς καὶ οἰαδήποτε ὦσιν αἱ λεπτολόγοι τροποποιήσεις διὰ τὸ διάφορον τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως, συννοῦνται ἐν τῷ εὐρεῖ σταδίῳ τῆς κοινῆς αὐτῶν ὀρθόδοξου ὁμολογίας, καὶ τοῦ κοινοῦ κατὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς Ρώμης ἀνταγωνισμοῦ. Ἰπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην, ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, ὡς αὕτη ἐστὶν ὁ τύπος τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἦτοι τοῦ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑπεροχὴ τῆς

Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας προσελθὼν ὀργανισμὸς ὄφειλον φανερῶς ἵνα στηριχθῶσιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ὑπεροχῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως.

Ἡ ἱστορία τῆς πατριαρχικῆς ἐκκλησίας παριστᾶ ἀναρίθμητα ἴχνη τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ Ἁγία Σοφία ὑπῆρξε τὸ θέατρον ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, τῶν καθαρῶς ἐθνικῶν ἐχουσῶν σημασίαν.

Ἄμα ὁ αὐτοκράτωρ ἐστέφετο ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἀπελάμβανε τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος στεφθεὶς εἰς Νίκαιαν, δὲν ἔλειψε, μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Λατίνων ἐπανάκτησιν τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως ἵνα ἀνανεώσῃ πομπωδῶς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὴν τελετὴν τῆς στέψεως του. Ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ ἐνεργοῦντο πᾶσαι αἱ ἄλλαι τελεταὶ αἱ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν διαδοχὴν ἀναφερόμεναι, ὡς ὁ γάμος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ βάπτισις τοῦ πορφυρογεννήτου. Ἐπὶ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἦτο κεχαραγμένος ὁ νόμος ὅστις καίτοι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ρώμης παραληφθεὶς βίπτει ζωηρὸν φῶς ἐπὶ τοῦ στενοῦ καὶ ἀποκλειστικοῦ τῶν Ἑλλήνων πνεύματος, νόμος ἀπαγορευῶν τὸν γάμον τῶν ἡγεμόνων τοῦ Βυζαντίου μετὰ ξένης· καὶ ὅταν, κατὰ τὰς εἰδεχθεῖς τῆς βασιλείας του ἡμέρας, ὁ Ἄνδρόνικος ἀποδιοπομπήσας τὸ ἀγέρωχον καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν πάλαι βυζαντινῶν κυριαρχῶν, ἀνεζήτησεν εἰς γάμον τὴν Ἰωάνναν, ἀδελφὴν τοῦ κόμητος τῆς Σαβοΐας, μόνον ἐπισήμως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἀναβαπτισθεὶς ὑπὸ τὸ ὀρθοδοξότερον ὄνομα τῆς Ἄννης, τὴν ἐδέχθη εἰς τὴν κλίνην του. Μετὰ τοῦτο ἡ ἡγεμονία αὐτῆ στεφθεῖσα, κατὰ τὸ πρὸ ἀμνημονεύτου χρόνου ἔθιμον, παρεδέχθη ἵνα μετέχη πάντων τῶν προνομίων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ θρησκείας.

Ἀντικείμενον διδασκικωτάτης σπουδῆς ἠθέλην εἶσθαι ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐκκλησίας ὑπ' ὅλας αὐτῆς τὰς σχέσεις μετὰ πασῶν τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπαναστάσεων τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἐὰν ἡ Ἁγία Σοφία ὑπῆρξε τὸ ἀλαλον θέατρον τῶν ἐπιπολαιοτέρων καὶ σοφιστικωτέρων διαμφισθητήσεων, ὡς αἱ περὶ τοῦ Ἐρωτικοῦ ἢ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ὁ ὑψηλῆς αὐτῆς δόμος ἀντήχησε πολλὰκις θηριώδεις κραυγὰς, καὶ τὸ ἐμβαδὸν τῆς πολλὰκις ἐμολύθη δι' αἵματος κατὰ τὰς σκληρὰς τῶν εἰκονοκλαστῶν πάλας· καὶ τὰ μωσαϊκὰ καὶ αἱ ζωγραφίαι,

αί υποκρυπτόμενοι ἔτι διὰ τοῦ ἐπιχρίσματος τῶν τοίχων τῆς ἐναλλάξ ὑπῆρξαν θσαταὶ λατρείας καὶ κατάρας τῶν κομμάτων.

Ἡ Ἁγία Σοφία ὑπῆρξεν ἡ σκηνὴ τοῦ θριάμβου καὶ τῶν διαδοχικῶν ἀτυχημάτων πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν, τῶν ὁποίων αἱ φιλονεικίαι ἐπασχαλοῦσιν εἰσέτι τὴν προσοχὴν τῆς ἱστορίας. Ἐκεῖ ὁ Ἰγνάτιος κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ, καὶ ἐν τῇ πτώσει του μάλιστα, τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του προσπαθείας ἵνα τὸν ἀναγκάσωσι πρὸς ἐγκατάλειψιν τῆς ἑδρας του. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θριάμβου τοῦ Ἰγνατίου, τὸ σκῆπτρον συνετρίβη ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀντιπάλου του Φωτίου, ὅστις ὁμοίως ἀπεξεδύθη διὰ τῆς βίας τῶν ἱερῶν του ἐνδυμάτων, ὡς δεῖγμα τῆς καθαιρέσεως καὶ τῆς καταπτώσεως ἀπὸ τοῦ τάγματός του. Καὶ ὅταν ἡ τόσον πολυχρόνιος μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως περὶ ὑπεροχῆς πάλη ἐφθασεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν ἐπὶ Μηχαήλ τοῦ Κηρουλαρίου, ἡ τελευταία πράξις τῶν παπικῶν ἀπειλῶν ἦτο ἵνα τεθῆ ῥῆσις τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, θεωρουμένου ὡς κέντρον τῆς βυζαντινῆς ἐθνικότητος καὶ ὡσεὶ παριστῶντος τοὺς διίσχυρισμοὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου.

Δύναται νὰ γραφθῇ κεφάλαιον λίαν περίεργον περὶ τῆς ἱστορίας διαφόρων ἀφορισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμήσεων, τῶν ὁποίων ἡ Ἁγία Σοφία ὑπῆρξε τὸ θέατρον. Πρὸς λεπτομερῆ συμπλήρωσιν τούτου ἀπαιτεῖται ἵν' ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν τῶν διαφόρων διαμφισθητήσεων τῶν διαταραξασῶν τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, καὶ καταγράψωμεν τὰς πολυαριθμοὺς μεταπτώσεις τοῦ θριάμβου καὶ τῆς ἡττης, ἃς ὑπέστησαν αἱ εἰς τὴν σύγκρουσιν συμμετασχοῦσαι διαφοραὶ τῶν γυνωμῶν. Θέλομεν ἔτι εὑρεῖ ἀφθονον ὕλην ἐκλέγοντες τὰ χαρακτηριστικώτερα παραδείγματα τῆς ἐνεργείας τῆς ἐπισχετικῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, ἣν μᾶς παριστῶσι τὰ βυζαντινὰ χρονικά. Τὸ τοσοῦτον ἐν τῇ Δύσει ἀξιομνημόνευτον παράδειγμα τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου, κλεισάντος τὸ θυσιαστήριον εἰς τὸν Θεοδόσιον, τοῦ ὁποίου αἱ χεῖρες ἕσταζον εἰσέτι αἶμα, ἀναλόγως πολλὰκις διεδραματίσθη ἐν τῇ βυζαντινῇ βασιλικῇ. Λέων ὁ Φιλόσοφος ἀπεκλείσθη τῆς Ἁγίας Σοφίας, διότι καταφρονήσας τὸν νόμον τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, συνῆψε πέμπτον γάμον. Ὁ καῖσαρ Βάρδας δημοσίως ἐδιώχθη ἀπὸ τῆς ἁγίας τραπέζης ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ἕνεκα τοῦ μοιχαλικοῦ γάμου του· καὶ

ἡ αὐτὴ τιμωρία ἐπεβλήθη εἰς τὸν Τσιμισχῆν, τὸν φονέα τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ.

Ἐκκλησιαστικαὶ τινες ἐπιτιμήσεις τῆς Ἀνατολῆς ἔχουσι σχεδὸν χαρακτηριστικὰ ἀποκλειστικῶς ἴδιον. Δυσκόλως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Δύσεως ἀπαντᾶται παραπλήσιον παράδειγμα, τοῦ μοναχοῦ Ἀκοιμήτου προσκολλῶντος διὰ βελόνης τὴν παπικὴν πρᾶξιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπὶ τοῦ φελονίου τοῦ Ἀκακίου καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος διήρχετο ἐπὶ τῆς Μεγάλῃς Εἰσόδου. Γεγονὸς παραδοξότερον ἀναφέρεται περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ Γηραιοῦ. Ὁ πατριάρχης οὗτος, ἕνεκα τῆς δριμύτητος τοῦ χαρακτῆρός του, ἐπροκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπέχθειαν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τὸν ἠνάγκασεν ἵνα παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματός του καὶ κλεισθῇ εἰς τι μοναστήριον. Πρὸ τῆς ἀποχωρήσεώς του, ὁ Ἀθανάσιος συνέταξε δύο ἀποχαιρετιστικὰς διακηρύξεις· καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἣν ἐδημοσίευσεν, ἦτο γεγραμμένη μὲ πνεῦμα τρυφερᾶς ἀγάπης, χριστιανικῆς ἐπιεικειᾶς πρὸς τοὺς ἐχθρούς του καὶ ταπεινῆς ὑποκλίσεως εἰς τὰς βουλὰς τῆς Πρανοίας. Ἡ δευτέρα ὅμως ἦτο ἀντιθέτου φύσεως· ἦτο τρωπικὴ παραίτησις συνοδευομένη μετὰ τοῦ τρομερωτέρου ἀναθέματος, καὶ ἐπισήμου ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς πάντων τῶν ἐργασθέντων καὶ συμμετασχόντων εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν. Ἄλλως τε δὲν ἐτόλμησεν ἵνα δημοσιεύσῃ αὐτὴν, ἀρκεσθεῖς, πρὶν τῆς ἀναχωρήσεώς του, ἵνα τὴν καταθέσῃ ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς μιᾶς τῶν στηλῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ παιδίων, τὰ ὁποῖα ἀναβάντα διὰ κλίμακος ἐξήτουν φωλεὰς περιστερῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ κατετρόμαξε νομίζων ὅτι συμπεριλαμβάνεται ἐν τῷ ἀφορισμῷ, καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι τοιαύτου εἶδους ἀναθέματα μόνον ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀναθεματιστῶν δύναται ἵν' ἀναιρεθῶσι, συνῆγεσεν ἵν' ἀνακαλέσῃ τὸν Ἀθανάσιον ἀπὸ τῆς ἐξορίας. Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀδυναμία κατέστη ἀντικείμενον γελοιογραφίας χαρακτηριστικῆς τὴν τότε ἐποχὴν. Ὁ κάτω τοῦ θρόνου ἐστρωμένος τάπης μίαν ἡμέραν ἀφηρέθη, καὶ ἀντικατέστη διὰ κεντήματος παριστῶντος τὰν αὐτοκράτορα μετὰ γαλινοῦ εἰς τὸ στόμα, καὶ ὀδηγούμενον εἰς τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀπλοῦν φορητὸν ζῶον, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι, ὅτι ἅμα ἀνεκαλύφθησαν οἱ ἐργάται τῆς γελοιογραφίας, ὁ Ἀθανάσιος ἐπέ-

μειν ἵνα καταδικασθῶσιν εἰς θάνατον, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀνδρόνικος ἤρνετο ἵνα συναινέσῃ, ὁ πατριάρχης ἀγανακτήσας, ἐγκατέλιπεν ἐκ νέου τὴν αὐλήν, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸ μοναχικὸν κελλίον τοῦ ἵνα τελειώσῃ τὸν βίον του.

Ὅπως δὴποτε ὅμως πρέπει νὰ προσθέσωμεν, ὅτι καθ' ὅλην τὴν μακρὰν σειράν τῶν πατριαρχῶν, οἵτινες κατέλαβον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἁγίας Σοφίας, οὐδεὶς δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον τοῦτον ἕνεκα τοῦ ὑπερέτρου, καὶ ἔστιν ὅτε μωροῦ, ζήλου του πρὸς τήρησιν τῶν κανόνων τῆς ἐγκρατείας. Κατήντησεν ἵνα τιμωρήσῃ καὶ ὄνον φαγόντα ἐν θριδάκιον ἐκ τοῦ κήπου μοναστηρίου, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς αὐστηρότητός του δὲν εἶνε πιθανῶς σκωπτικὴ σάτυρα· ἀλλὰ καὶ ἂν ἐκλήφθη ὡς σάτυρα, καταδεικνύει τοῦλάχιστον τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκτίμησιν τοῦ χαρακτῆρός του. Δυστυχῶς ἀπαντῶνται ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν καὶ παραδειγμάτων χριστιανικῆς ἀκηδείας ἀπίστευτα σχεδόν. Ὁ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀκμάσας πατριάρχης Θεοφύλακτος, καθ' ὅλοκληρίαν ἐκδοτος εἰς τὰς ἐγκοσμίους ἡδονὰς, διετῆρει τοῦλάχιστον διακοαίους ἵππους διὰ τὸ κυνήγιον καὶ τὸ ἵπποδρόμιον. Τὸ πάθος τοῦ Θεοφύλακτου ἦτο τόσον παράφορον, ὥστε ἡμέραν τινα, ἐνῶ ἱερουργεῖ μετὰ μεγάλῃς πομπῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὴν ἐβδομάδα τῶν Περθῶν, ἐγκατέλιπε κατεσπευσμένως τὸν βωμὸν ἵνα δράμῃ εἰς τοὺς σταύλους του, διότι ἔμαθε διὰ τοῦ ἀρχῆποδοῦ τοῦ ὅτι ἡ προσφιλέτης του φορβὰς ἐγέννησε· τόσον ἦτο ἀνυπόμονος ἵνα βεβαιωθῇ κατὰ πόσον ὁ τεχθεὶς πῶλος ἐπεβεβαίω τὴν καθαρότητα τοῦ αἵματος τῶν γεννητόρων του!

Δύσκολον εἶνε ἵν' ἀναφέρωμεν τὰ κακὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων· τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπειραριθμῶν βεβηλώσεων τῆς κατακτιήσεως, οὐδὲν ἐπλήρωσε πικρότερον τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα ἢ ἡ βεβήλωσις τοῦ δόμου διὰ τῶν τελετῶν τῆς Δυτικῆς αἰρέσεως. Αἱ ἱερόσυλοι προσβολαὶ δι' ὧν ἐμολύνθη ἡ ἐκκλησία ἐν τῇ πρώτῃ μανίᾳ τῆς κατακτιήσεως, διήγειραν μέγαν ἀποτροπιασμὸν παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Τὸ κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθηματος κτύπημα ὑπῆρξεν ἀνυπολόγιστον, ὅταν ὁ Βαλδουίνος, ὁ πρῶτος λατίνος αὐτοκράτωρ, ἐστέφθη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ βασιλικῇ. Ἡ πικρία τῆς λύπης ἀληθῶς συνεκεράσθη μέχρι βαθμοῦ τιμος, διότι οἱ Λατίνοι ἐστεροῦντο οὐσιώδους ὄρου τῆς τελετῆς, τῆς διὰ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου

μυρώσεως. Κατὰ τὴν στέψιν τοῦ Βαλδουίνου, ἡ θέσις τοῦ πατριάρχου κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ πάπα. Ὁ Ἕλλην πατριάρχης ἔφυγε, καὶ μεταξὺ τῶν παραδόξων ἐπεισοδίων τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἥττον δραματικὸν δὲν εἶνε ἀναμφιβόλως τὸ ὑπὸ Νικήτα Χωνιάτου, τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἀλώσεως, ἀναφερόμενον, περὶ τῆς φυγῆς του εἰς Σηλυμβρίαν οἰκογενειακῶς, καὶ τῆς συναντήσεώς του μετὰ τοῦ φυγάδος πατριάρχου, μόνου, ἄνευ ὑπερασπίσεως, ἐπιβαίνοντος ὄνον, καὶ ζητούντος ἄσυλον κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν βαρβάρων λατίνων. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τῆς ἐξεθρικήσεως μετ' οὐ πολλὴν εἰς πρᾶξιν ἐτέθη ὑπὸ τῶν νικητῶν. Ὁ Ἐνετὸς Θωμᾶς Μοροζίνης, πομπῶδως ἐνεθρονίσθη ὡς Λατίνος πατριάρχης ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ ἐν τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι τῆς διαίωσισεως τῆς ἐνετικῆς διαδοχῆς, ὑπεχρεώθη ἐνόρκως ἵνα διορίζῃ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ κανονικοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἐθνικότητά του. Ἐν τούτοις τὸ μέτρον τοῦτο ὑπῆρξε τόσον μάταιον, ὅσον καὶ ἡ ἀκριβὴς ἐκπλήρωσις του ὀλιγοδιαρκῆς. Ἐκ τῶν ἐξ Λατίνων πατριαρχῶν τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐνθρονισθέντων μόνον ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος ὑπῆρξαν Ἐνετοί. Ἀληθῶς εἶπεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτεία τῶν Λατίνων οὐδὲν ἀποτέλεσμα, κοινωνικὸν ἢ θρησκευτικὸν, παρήγαγεν ἐπιμείναν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ ἐπιπόλαιος ἐκείνη πρᾶξις ἐχρησίμεισε μόνον ἵνα δηλητηριάσῃ τὰ μίση καὶ τὰς ἀμοιβαίας ἐχθρας, αἵτινες ἀρκετὰ ζωηραὶ ὑπῆρχον τότε. Τὸ μόνον ἴχνος ὑπερ ἐγκατέλιπον οἱ Λατίνοι τῆς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ κατοχῆς των εἶνε μνημειῶν τι, ὑπερ καὶ ὁ μᾶλλον ἀδιάφορος περιηγητῆς παρατηρεῖ ἔτι μετὰ συγχινήσεως, τὸν τάφον τοῦ μεγαλειτέρου τῶν τέκνων τῆς Ἐνετίας.

Ὁ ΤΥΦΛΟΣ ΓΕΡΩΝ ΔΑΝΔΟΛΟΣ

Ο ΟΓΔΟΗΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΑΡΧΗΓΟΣ,
ΝΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Δύναται τις ἵνα λάβῃ ἰδέαν τῶν πρὸς τοὺς Λατίνους αἰσθημάτων τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς πολιορκίας διακηρύξεως τοῦ πρωτοπουργοῦ τοῦ Βυζαντίου «προτιμότερον ἢ κίδαρις τοῦ Μωάμεθ ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ ἡ τιὰρα τοῦ πάπα, ἢ ὁ πῖλος καρδιναλίου.»

Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας βλέπομεν τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον ἐπ' ἐλπίδι οὐ μόνον ἀφοπλισμοῦ τῆς ἐχθρας τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ συνομολογήσεως ἐπωφελοῦς εἰρήνης ἐπιλαμβανόμενον τῆς μακρᾶς ἐκείνης σει-

ρᾶς τῶν διαπραγματεύσεων ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἐβουκόλησαν τοὺς χριστιανοὺς τῆς Δύσεως δι' ἀπατηλῆς φαντασμαγορίας ἐπὶ πλεόν τοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ὑπῆρξε ματαία καὶ ὀλίγον εὐλικρινής. Ἡ ἐνωσις, παραδεχθεῖσα ἐν Λουγδούνῳ ὑφ' ὅλας τὰς πρὸς τὴν Δύσιν εὐνοϊκὰς παραχωρήσεις, ἐπανηγυρίσθη μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἐξωτερικῆς πομπῆς ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ· ἀλλὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ τὸν κληρὸν ἡ ἐορτὴ ἐκείνη ἦτο ἀπλοῦς τύπος· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαήλ, μία τῶν πρώτων πράξεων τοῦ διαδόχου τοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἐξάγνις τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς ἐκκλησίας, μετὰ τὴν βεβήλωσιν ἢ τῶς ὑπέστη ἐνώπιον τῶν Ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς φυλλάδιον.)

ΟΠΟΙΑ ΤΙΣ ΕΙΝΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΗ

ἢ

ΠΕΡΙΓΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ ΜΠΟΝΩ.

Α'.

Ἐξιστόρησις τῆς εἰς Ἀμερικὴν ἀναχωρήσεώς μου.

Λέγουσιν ὅτι ἠδυνόμεθα ὄχι μόνον περιηγούμενοι, ἀλλὰ καὶ συγγράφοντες κατόπιν τὰς ἐκ τῆς περιηγήσεως ἐντυπώσεις ἡμῶν. Ἄλλοι δὲ τούναντιον δι' ἄσχετον ὅτι πολὺ μεγαλητέραν εὐχαρίστησιν ἀπολαμβάνομεν καθήμενοι εἰς τὴν οἰκίαν μας, τὸν μὲν χειμῶνα παρὰ τὴν ἐστίαν, τὸ δὲ θέρος εἰς τὴν δρόσον, καὶ ἀναγινώσκοντες τὰς διηγήσεις τῶν περιηγητῶν, ἐν αἷς ἐξιστοροῦσιν ὁποῖους καὶ ὁπόσους κινδύνους ὑπέφερον ἢ ἀπέφυγον καὶ τὰ παντὸς ἀξιοπερίεργα τὰ ὅποια εἶδον ἢ δὲν παρετήρησαν. Ὅπως δὴποτε εἶναι δυσκολώτατον πρᾶγμα ν' ἀποφανθῇ τις ποῖον τῶν δύο εἶναι τὸ προτιμότερον, διότι ἐνταῦθα ἡ κρίσις ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς ὀρέξεως, ὑπάρχει δὲ σφοδρὰτη παρορμία ὅτι, «οὐδεὶς περὶ ὀρέξεως καὶ χρώματος λόγος.»

Ἐγὼ ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἐκ περιστάσεων περιεργωτάτων καὶ τοιούτων, οἷα δὲν παρέρχονται ἐν σιωπῇ, ἠναγκάσθη νὰ ἐπισκεφθῶ πλείστα μέρη τῶν ἠνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἔκρινα κελὸν νὰ σημειώσω τροχάδην καὶ καθ' ὅσον ἡ μνήμη μ' ἐβοήθει, τὰ περιεργότερα τῆς ὑπερωκεανίου περιηγήσεώς μου.

Ἐταξείδευσα κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1859 καὶ ἰδοὺ διατὶ.

Ὀνομάζομαι Μάρκελλος Μπονώ, ἔχω εἰς τὴν βράχιν μου τριάκοντα σχεδὸν ἔτη καὶ εἶμαι καλλιτέχνης ἢ, πεζότερον εἰπεῖν, ἐπαγγέλλομαι τὸν ζωγράφον. Ἄτιμον ἔργον ἡ ζωγραφικὴ βεβαίως δὲν εἶναι, δὲν εἶναι ὅμως καὶ λίαν ἐπικερδὲς, ἀφότου μάλισα ὁ ἥλιος ἀντὶ εὐτελεστάτης ἀμοιβῆς κατασκευάζει εἰκόνας καὶ εἰκόνας πανομοιότυπους δυστυχῶς! Τὸ νὰ λάβῃ λοιπὸν ζωγράφος ἐπίγειος, δηλαδὴ ζωγράφος ἔχων σάρκα καὶ ὀστά, παραγγεῖλαι νὰ ζωγραφίσῃ εἰκόνας εἶναι εὐτυχία σπανιώτατα ὁσημέραι παρεχομένη εἰς τοὺς μετρίους ζωγράφους, οἷος εἰμι ἐγώ. Δι' ὃ μεγάλως ἐξεπλάγην καὶ ἐχάρην ἐνταυτῷ λαβὼν πρώτῃν τινα ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ γραμματέως τοῦ σὶρ Ἰακώβου Κλίντον ἀρχαίου ταγματάρχου τῶν σωματοφυλάκων (horse guards) καὶ κατόχου κολοσσαίας περιουσίας, δι' ἧς προσεκαλούμην νὰ μεταβῶ ἀνυπερθέτως εἰς τὸ μέγαρον τοῦ ἑκατομμυριῶτου καὶ εὐγενεστάτου τούτου κυρίου τοῦ κατὰγομένου ἐξ ἀρχαιοτάτης βαρωνικῆς οἰκογενείας διὰ νὰ ζωγραφίσω τὴν εἰκόνα του.

Ἐνεδύθη λοιπὸν τάχιστα τὸ ἱμάτιόν μου, τὸ ὅποιον εἶχον προωρισμένον διὰ τὰς κρίσιμους περιστάσεις καὶ μετέβην δρομαίως ἀπὸ τῆς πλατείας Βρεδᾶ ἔνθα ἔκειτο τὸ ἐργοστάσιόν μου εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἀγίου Ἐννορίου, ὅπου κατέκει ὁ ταγματάρχης Κλίντον.

Τὸ ἄτομον τοῦτο, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου πάραυτα μ' ἐπαρουσίασαν εἶχε τότε ἡλικίαν πενήκοντα δύο ἐτῶν, ἀνάστημα μᾶλλον ὑψηλὸν καὶ ἀπεικονισμένην ἐπὶ τοῦ λεπτοφυοῦς καὶ εὐγενοῦς προσώπου του τὴν μελαγχολίαν ἐκείνην τὴν ἰδιότητος εἰς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν φυλὴν, μελαγχολίαν κατ' ἐξοχὴν νοσηρὰν, ἀλλόκοτον, προκαλοῦσαν τὴν αὐτοχειρίαν καὶ ὀνομαζομένην ὁ σπλήν.

Ἐβρίψην ἐπ' ἐμὲ βλέμμα ἀδιάφορον καὶ μοι εἶπεν εἰς καθαρωτάτην μὲν γαλλικὴν ὑπεραγγλίζουσαν δὲ προφορὰν,

— Εἰσθε ὁ Κύριος Μάρκελλος Μπονώ;

— Ναί, ταγματάρχα, ἀπεκρίθην.

— Σεῖς ἐζωγραφίζατε καὶ ἐξεθέσατε εἰς τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν τὴν πομπὴν τῶν στρουθίων;

— Ἐγὼ αὐτὸς, ταγματάρχα.

— Μοὶ ἀρέσκει ἡ μέθοδός σας καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ζωγραφίσῃτε τὴν εἰκόνα μου εἰς ὀλόκληρον. Πόσος χρόνος ἀπαιτεῖται πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου;

— Τοῦτο ἐξαρτᾶται, ταγματάρχα, ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ χρόνου τὸν ὅποιον θὰ μοὶ ἀφιερῶσθε.

— Θὰ κάθημαι ἐνώπιόν σας ὅσο θελήσετε.

— Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐλπίζω νὰ ἀποπερατώσω αὐτὸ ἐντὸς δύο μηνῶν.

— Δύο μῆνες εἶναι παραπολὺ καὶ ἀνατρέπονται διὰ τῆς βραδύτητος ταύτης τὰ σχέδιά μου. Δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποπερατωθῇ ἐντὸς ἐνὸς μηνός;

— Πρὸ παντὸς ἄλλου, ταγματάρχα, ἐπιθυμῶ τὸ ἔργον μου νὰ γείνη ἀντάξιον τῆς τιμῆς, ἣν μοὶ ἀπεδώκατε ἐκλέξαντές με ζωγράφον σας, ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ βιασθῶ. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ δὲν μοὶ παραχωρεῖτε παρὰ ἓνα μόνον μῆνα, θὰ προσπαθῶ ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν σας ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος.

— Καθ' ἐκάστην, προσέθηκεν ὁ ταγματάρχης, ἀπουσιάζω δύο ὥρας ἀπὸ τῆς τρίτης μέχρι τῆς πέμπτης, μεταβαίνων πρὸς ἐπιτήρησιν μιᾶς οἰκοδομῆς μου, τὸ δ' ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας θὰ τὸ ἀφιερῶσω εἰς ὑμᾶς. Παρασκευάσατε λοιπὸν ὅ,τι ἀναγκαῖα διὰ ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς αὔριου.

Τὴν ἐπαύριον τῶντι ὁ σὶρ Ἰακώβος Κλίντον παρέστη ἐνώπιόν μου καὶ ἔστη ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐργασίας μετ' ἀξιοθαυμάστου ὄντως εὐσυνειδησίας, οἷαν δὲν εὐρίσκει τις οὐδὲ εἰς τὰ συνήθη πρότυπα τὰ πέντε φράγκων μισθούμενα. Τὴν τρίτην δὲ ὥραν ἀκριβῶς ὁ ὑπῆρέτης ἦλθε καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ ἄμαξα ἦτο ἐτοίμη.

— Εἶναι ἡ ὥρα εἶπεν ὁ σὶρ Ἰακώβος Κλίντον, τότε πρώτων ἀνοίξας τὸ στόμα, κατα τὴν ὁποίαν ἀπέρχομαι πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς οἰκοδομῆς μου. Εἰς αὔριον λοιπὸν, κύριε Μάρκελλε Μπονώ. Δύνασθε ἐν τούτοις, προσέθηκε, νὰ διαμείνητε ἐνταῦθα ὅσο εὐαρεστεῖσθε καὶ νὰ ἐξακολουθήσθε τὴν ἐργασίαν ἐὰν τὸ κρίνετε ἀναγκαῖον.

Ἐμὲ ὅμως μὲ κατεκούρασεν ἡ μακρὰ καὶ σιωπηλὴ αὕτη συνέντευξις, ὅθεν ἐσύναξα ἐν τάχει τὰ ἐργασιὰ μου καὶ ἀπῆλθον.

Τὴν ἐπαύριον τὰ πρᾶγματα ἐπανελήφθησαν ἀπαρλλάκτως ὅπως καὶ τὴν προτεραίαν. Ὁ σὶρ Ἰακώβος Κλίντον δὲν εἶπε καθ' ὅλον τὸ διάστημα οὐδὲ λέξιν, ἐγὼ δὲ ἐκ συστολῆς δὲν τῷ ἀπέτεινα τὸν λόγον, καὶ οὕτως ἡ σιωπὴ δὲν διεκόπη εἰμὴ ἐκ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ὑπῆρέτου ἀναγγειλαντος ὅτι ἡ ἄμαξα τοῦ κυρίου τοῦ ἦτο ἐτοίμη διὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς οἰκοδομῆς του.

Παρῆλθον οὕτω ὀκτὼ ἡμέραι. Ἐγὼ ἀναγκαζόμενος νὰ διανύω τὰς ἡμέρας ἀπέναντι τοῦ ἀνθρωπίνου τούτου φαντάσματος κατελήφθη ὑπὸ ἀθυμίας θανάσιμου ἠσθάνθη τὴν πληξὶν εἰσδύουσαν εἰς τὸ σῶμά μου δι' ὄλων τῶν πόρων καὶ ἤρχισα νὰ φθονῶ τὴν ὄχι τόσω ἐπιζήλον δίκαιαν τῶν ἀδελφῶν τῆς Γράπας. Οἱ αὐστηροὶ οὗτοι ἀναχωρηταί, ἔλεγον κατ' ἰδίαν, ἀνταλλάσσοις τοῦλάχιστον δύο λόγους ὁσάκις συναντῶνται «ἀδελφὸς πρέπει ν' ἀποθάνωμεν», λέγει ὁ εἷς, ὁ δὲ ἕτερος ἀποκρίνεται «Πρέπει ν' ἀποθάνωμεν ἀδελφὸς» ὅπως δὴποτε εἶναι ὁμιλία καὶ ἡ ὁμιλία εἶναι ὄπλον ἀμυντικόν, ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς τοιαύτης ἐκουσίας δηλητηριάσεως διὰ τῆς σιωπῆς· ἀλλ' ὁ σὶρ Ἰακώβος μὲ ἀπεστέρησε καὶ τῆς θλιβερᾶς ταύτης παρηγορίας καὶ μὲ κατεδίκασε ν' ἀποθάνω χωρὶς ν' ἀκούσω κἄν οὐδὲ τὴν καταδίκην μου.

Ἐφοβήθη δὲ μήπως ἡ διάθεσις αὕτη τοῦ νοῦς ἐπηρεάσθαι καὶ τὸ ἔργον μου καὶ ζωγραφίσω με μελανὰ χρώματα, ὅπως ἔβλεπον τὰ ἀντικείμενα μελανὰ. Διὸ καὶ χάριν τῆς εἰκόνας καὶ χάριν ἐμοῦ αὐτοῦ ἀπεφάσισα νὰ διαβρῆξω τὸν πάγον, καὶ τῶντι τὴν ἐνάτην ἡμέραν ἤρξατο ὁ ἐξῆς διάλογος μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ σὶρ Ἰακώβου Κλίντον.

— Θὰ σημάνωσι μετ' ὀλίγον αἱ τρεῖς ὥραι, ταγματάρχα, καὶ θὰ ὑπάγητε ὡς συνήθως νὰ ἐπισκεφθῆτε τὴν οἰκοδομὴν σας, ὅπερ πολὺ μὲν λυπεῖ διότι θὰ ἀναγκασθῶ ν' ἀναβάλω εἰς αὔριον μέρος τι τῆς εἰκόνας τὸ ὅποιον ἐπεθύμουν ν' ἀποπερατώσω σήμερον. . . Ἀλλὰ τί ποιητέον, ἀφοῦ ἡ ἐκλαμπρότης σας ἐπιθυμῶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν οἰκοδομὴν εἰς τὰς τρεῖς ἀκριβῶς.

— Τοιαύτην τάξιν ἐτήρησα ἀπὸ τῆς ἐνάριξεως τῆς οἰκοδομῆς.

— Ἄν δὲν ἐφοβαύμην μὴ φανῶ ἀδιάκριτος, θὰ σᾶς ἠρώτων, ταγματάρχα, πρὸς ποῖον μέρος κείτται τὸ κτῆμά σας.

— Περὶ τὸ προάστειον τῆς Ροκέτης

— Καὶ θὰ κατοικήσθε ἐκεῖ, ταγματάρχα;

— Ναί, εἶπε, σκοπεύω νὰ ἐγκατασταθῶ μετὰ ἓνα μῆνα.

— Δὲν σᾶς φαίνεται ὅτι ἡ συνοικία αὕτη τῶν Παρισίων εἶναι ὁπωσοῦν μελαγχολικὴ;

— Ὅχι.

— Ἐνόμιζον ὅτι ἡ γειτνίασις τῶν νεκροταφείων δὲν εἶναι τόσον. . .

— Ἐγὼ ἀγαπῶ τὰ νεκροταφεῖα, εἶπεν ὁ σὶρ Ἰακώβος Κλίντον διακόπτων με διὰ τρόπου ὅστις μοὶ ἐπροξένησε ῥίγος.

Ἀφοῦ τὸ νεκρικὸν πρότυπόν μου ἀπῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκοδομῆς του, ἐκεντήθη ὑπὸ περιεργείας καὶ ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω ἐκτενεστέρας πληροφορίας.

— Μήπως γνωρίζεις ἀκριβῶς, ἠρώτησα τὸν ὑπρέτην ὅστις μὲ ἐβοήθει καθ' ἐκάστην εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν γραφικῶν σκευῶν μου, ποῦ κεῖται τὸ οἰκόπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ σὶρ Ἰάκωβος Κλίντον οἰκοδομῆσεν τὴν ἐξοχικὴν τοῦ οἴκιον;

— Ναί, μοὶ ἀπεκρίθη ὁ ὑπρέτης· τὸ οἰκόπεδον κεῖται ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου τοῦ Père-Lachaise, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑμεῖς ἀποκαλεῖται ἐξοχικὴν οἰκίαν δὲν εἶναι οἰκία, ἀλλὰ τάφος.

Ὀλίγου δεῖν ἔπασεν ἐκ τῶν χειρῶν μου ἡ γραφίς. Τότε ἀνεμνήσθη τῶν λόγων τοῦ ταγματάρχου περὶ τῆς ιδιοκτησίας του, εἰπόντος «σκοπεῖω νὰ ἐγκατασταθῶ μετὰ ἓνα μῆνα» ἓνα δὲ μῆνα ἀκριβῶς μοὶ ὤρισε πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς εἰκόνας του. Οὐδεμίαν λοιπὸν ἀμφιβολίαν ὑπάρχει, διελογίσθη, ὅτι ὁ δυστυχὴς αὐτὸς μελετᾷ νὰ φρονεῖται, καὶ καθὼ γνήσιος Ἄγγλος συνέλαβε τὴν ἀλλόκοτον ἰδέαν νὰ οἰκοδομήσῃ τάφον τῆς ἀρεσκείας του ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν του, φοβούμενος μήπως δὲν εὔρη τὸ σῶμά του ἀρκετὴν ἀνάπαυσιν ἀλλαχοῦ!

Φρίκη μὲ κατέλαβε τὴν ἐπαύριον ὅτε ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις καὶ τοὶ ἔχων ἐν ἀφθονίᾳ πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς τὴν ἐπίγειον εὐδαιμονίαν, ὑγείαν δηλαδὴ, πλοῦτην, τίτλους, κατεδίκασεν αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς θάνατον καὶ ὤρισε καὶ τὴν ἡμέραν τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως. Βαθμηδὸν τὴν φρίκην διεδέξατο ὁ οἶκτος, καὶ συνέλαβον τὴν ἐλπίδα ν' ἀνακαλύψω τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης κατὰ τῆς ζωῆς ἀποστραφῆς καὶ ν' ἀποτρέψω τὴν πάσχουσαν ἐκείνην ψυχὴν ἀπὸ τὴν κακοῦργον ἀπόφασιν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἠθέλησα νὰ βεβαιωθῶ περὶ ἐνὸς πράγματος.

— Ταγματάρχα, εἶπον, ἀπεφασίσατε ἀναμφιβόλως νὰ μὴ ἐγκατασταθῆτε εἰς τὴν νέαν σας κατοικίαν πρὶν ἢ περατωθῇ ἐντελῶς ἡ εἰκὼν σας;

— Ναί, ἀλλ' ὡς γνωρίζετε βιάζομαι καὶ ἐλπίζω νὰ περατωθῇ ἐντὸς τοῦ ὁρισθέντος χρονικοῦ διαστήματος.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἀπεφάσισα, ἵνα μὴ ἐλέγχωμαι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, νὰ ζωγραφίσω ὅπως ἡ Πηνελόπη ὕφαινε τὸν ἱστόν τῆς· κατέστρεφον δηλαδὴ καθ' ἐκάστην τακτικῶς ἅμα ἀνεχώρει ὁ ταγματάρχης πᾶν ὅ,τι ἐζωγράφιζον παρόντος αὐτοῦ.

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἐνόησε τὸ τέχνασμα· ἀλλ' ἐν μίᾳ τῶν ἡμερῶν μοὶ εἶπε μὲ ὕψος ἀρκετὰ ἐπιπληκτικὸν ὅτι ἡ ἐργασία δὲν προέβαινε, ὅτι δὲν θὰ περατωθῇ κατὰ τὴν λήξιν τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας καὶ ὅτι ἂν δὲν ἐξακολουθήσω μετὰ πλειοτέρας δραστηριότητος θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἄλλον, ἔστω καὶ κατώτερον τὴν τέχνην, τὸ ἔργον ὑπερ μοὶ ἐνεπιστεύθη.

— Ἀπόφασιν ἔχω, προσέθηκε, ν' ἀποστείλω τὴν εἰκόνα μου εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνεψίαν μου τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θ' ἀφήσω τὸ μέγαρον τοῦτο καὶ θὰ ἐγκατασταθῶ . . .

— Εἰς τὸ περὶ τὴν Ῥωκέτην κτημὰ σας ἴσως, ταγματάρχα;

— Ναί.

— Εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ὁποίαν ἐκτίσατε καὶ εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἐπιστάσιν κατεβάλατε τοσοῦτον ζῆλον;

Ὁ σὶρ Ἰάκωβος Κλίντον ἐνευσε διὰ τῆς κεφαλῆς καταφρικτικῶς.

— Ἄλλ' εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἄφρευκτος, ταγματάρχα, ἐξηκολούθησα λέγων, ν' ἀφήσητε τὸ ὄραϊον τοῦτο μέγαρον, τὸ εὐρύχωρον, τὸ λίαν εὐάερον καὶ ἀναπαυτικώτατον καὶ νὰ ὑπάγητε νὰ ζήσητε . . . ἢ μᾶλλον νὰ κατοικήσητε τὴν εἰς Ῥωκέτην μικρὰν ὑμῶν οἰκίαν;

— Εἶναι τῶντι μικρὰ, κύριε, ἡ κατοικία ἢ οἰκοδομῶ εἰς Ῥωκέτην, ἀλλὰ τίς σας ἐπληροφόρησε περὶ τούτου;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, τὴν δίκην ἐπιπλήξεως γενομένην κατὰ τῆς περιεργείας μου, ἐφέλισσα λέξεις τινὰς δι' ὧν ἀπέδειξα εἰς τὸν σὶρ Ἰάκωβον ὅτι ἀνεκάλυφα τὸ μυστικόν του.

— Βλέπω, εἶπε τότε, ὅτι ἀνωφελῶς σας κρύπτω ἐπὶ πλέον τὰ σχέδιά μου. Σκοπεύω τῶντι νὰ αὐτοχειρισθῶ εὐθὺς ἅμα ὁ τάφος καὶ ἡ εἰκὼν μου περατωθῶσιν· ὑπελόγησα δὲ ὅτι θὰ δυναθῶ νὰ πραγματοποιήσω τὴν ἀπόφασίν μου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔλευσομένου μηνός· ἀλλ' ἤδη παρατηρῶ μετὰ λύπης ὅτι θὰ ἀναγκασθῶ ν' ἀναβάλλω τὴν ἐκτέλεσιν ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδας, διότι ὄχι μόνον ἡ εἰκὼν μου προβαίνει βραδέως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχιτέκτων ἔσφαλεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ οἰκοδομηθῇ ὁ τάφος μου, καὶ πρέπει τῶρα νὰ κτισθῇ ἐξ ἀρχῆς μία ὁλόκληρος πλευρά. Ἔστε διὰ ν' αὐτοχειρισθῶ εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ περιμένω ἕως ὅτου ὁ ἀρχιτέκτων ἐπανορθώσῃ τὸ ἐκ τῆς ἀνικανότητος του προσελθὸν λάθος. Ἴδου ὅποια πράγματα παρέχουσιν αἱ οἰκοδομαί!

Ἐκ τοῦ ξηροῦ ὕφους τῆς ὀμιλίας τοῦ σὶρ Ἰάκωβου Κλίντον καὶ ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς φυσιογνωμίας του ἐνόησα ὅτι ἤθελεν ἀποθῆ ματαία οἰαδήποτε ἀπόπειρα, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς μαιφόνου ἀποφάσεως· ὅθεν ἀπεφάσισα ἠρωτικώτατα νὰ προσποιηθῶ ἀδιαφορίαν, ἐλπίζων νὰ φέρω σωτηριώδη τινα ἀντιδράσιν.

— Κατανοῶ πληρέστατα τὴν στενοχωρίαν σας, ταγματάρχα, ὑπέλαβον χωρὶς νὰ διακόψω τὴν ἐργασίαν μου· αἱ οἰκοδομαὶ παρέχουσι τῶντι πολλὰς δυσχερεσίας, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου εἶναι ἀναγκαῖον κακὸν, ἐκτὸς ἂν κάμη τις τὴν ἀνοησίαν νὰ ἀγοράσῃ τάφον ἔτοιμον καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ ταφῇ ὅπως τύχη χωρὶς ἄνεσιν καὶ χωρὶς ἀνάπαυσιν! Τὸ ἐπ' ἐμοί, σήμερον ὅτε γνωρίζω ὅποσον ἰσχυροὺς λόγους ἔχετε ἐπιζητοῦντες τὸ σύντομον καὶ ταχὺ, ὑπόσχομαι νὰ διπλασιάσω τὴν δραστηριότητά μου ὥστε νὰ περατώσω τὸ ἔργον μου συγχρόνως μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ὁ σὶρ Ἰάκωβος μοὶ προσεφέρθη μετὰ πλειοτέρας κοινωνικότητος. Ἐλαλοῦμεν καθ' ἐκάστην περὶ τῆς προσεχοῦς αὐτοχειρίας του ὡς περὶ πράγματος φυσικωτάτου, καὶ μοὶ ἐπέδειξε τὸ πιστόλιον, δι' οὗ ἐμελλε νὰ διαβρῆξῃ τὸ κρανίον του.

— Τὸ πιστόλιον τοῦτο, μοὶ εἶπεν, εἶναι προῖον νεωτάτης καὶ περιεργωτάτης ἐφευρέσεως.

— Μὴ τοι πρῶτος ὑμεῖς, ταγματάρχα, θὰ δοκιμάσητε τὴν ποιότητά του;

— Ὄ! ὄχι, διότι γνωρίζω τὸναντίον τὰς ἀρετάς του, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπροτίμησα. Ἡ σφαῖρα αὐτοῦ εἰσδύουσα εἰς τὸ σῶμα διαχωρίζεται εἰς τέσσαρα μέρη, ὥστε εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποθῆ θανατηφόρος ἡ πληγὴ, διότι ἐν τοῦλάχιστον τῶν τεσσάρων τεμαχίων τῆς σφαίρας προσβάλλει συνήθως κυριώτατόν τι ὄργανον τῆς ζωῆς, ὁσάκις, ἐννοεῖται, τὸ πιστόλιον διευθυνθῆ κατὰ τοῦ στήθους ἢ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

— Τί νὰ σας εἶπω, ταγματάρχα! ἀναγνωρίζω μὲν τὰς ἀρετάς τοῦ πιστολίου σας, ἀλλὰ σας βεβαίω ὅτι, ἂν ἐγὼ ὁ πτωχὸς καὶ ἄσημος καλλιτέχνης ἀπεφάσιζον ἀκλονήτως, ὡς ὑμεῖς, ν' αὐτοχειρισθῶ θὰ μετεχειριζόμενος πρὸς τοῦτο μέθοδον παραδοξοτέραν, φρικωδεστέραν, εὐγενεστέραν ἴσως, ἀναντιβῆτως ὑμῶν ἀσφαλεστέραν.

— Μοὶ κεντᾶτε τὴν περιεργίαν, κύριε Μάρκελλε Μπωνὼ, εἶπεν ὁ σὶρ Ἰάκωβος Κλίντον μετὰ τινος ζωηρότητος, ποία εἶναι ἡ μεθόδός σας;

— Ἡ ἐξῆς. Θὰ ἀπέλω εἰς Ἀμερικὴν καὶ θὰ κρημισθῶ εἰς τοὺς καταβάκτας τοῦ Νιαγάρα, ἐνθα ἡ σὰρξ καὶ τὰ ὀστά μου ἐν τῷ ἅμα θὰ συνθλασθῶσι, θὰ μετατραπῶσιν εἰς κόνιν καὶ θὰ διασκορπισθῶσιν εἰς τὸ παφλάζον ἐκεῖνο βάραθρον τὸ βροντῶν ὡς βρυστὸς κεραυνός. Ὁ σὶρ Ἰάκωβος Κλίντον ἐφάνη σκεπτόμενος ἐφ' ὅσων εἶπον, τὰ δὲ χεῖλη του σχεδὸν ἀνεπαισθήτως διεστάλησαν.

— Ἐμειδιάσατε, ταγματάρχα, εἶπον.

— Οὕτω νομίζετε;

— Ναί οὕτω μοὶ ἐφάνη.

— Πιθανόν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἐμειδιάσα δὲν σημαίνει ὅτι ἐπιδοκιμάζω τὴν πρότασίν σας.

— Δὲν ἰσχυρίζομαι τὸ ἐναντίον· ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη ἐπιμένω λέγων ὅτι ἡ διὰ τοῦ Νιαγάρα αὐτοκτονία δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ τὰς δυσκολωτέρας ἀπαιτήσεις.

Μετὰ παρέλευσιν ἀρκετῆς σιωπῆς ὁ σὶρ Κλίντων ἀπεκρίθη·

— ἔχετε ἴσως ὑπερ ὑμῶν τὸ δίκαιον· ἀλλ' ὁ Νιαγάρας ἀπέχει πολὺ τῶν Παρισίων, τοῦλάχιστον τριῶν ἐβδομάδων δρόμον, ἐπομένως ἀνάγκη νὰ ζήσῃ τις ἐπὶ ματαίῳ τρεῖς ἐβδομάδας!

— Ὄ! τρεῖς ἐβδομάδες παρέρχονται ταχέως καὶ μάλιστα ὅταν τις ταξειδεύῃ, διότι πλῆθος νεοφανῶν πραγμάτων διασκεδάζουσι καὶ τὴν βρασίαν καὶ τὸν νοῦν. Ἀλλ' ἴσως ὑμεῖς λυπεῖσθε νὰ ἐγκαταλείψητε τὴν ἐν τῷ νεκροταφείῳ οἰκοδομήν.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη τὸ εὐγενές μου πρότυπον, δὲν λυποῦμαι, προκειμένου λόγου περὶ Νιαγάρα, ἐὰν οὗτος ἔκειτο πλησιέστερον, ἀφοῦ μάλιστα τῶρα πρέπει νὰ οἰκοδομηθῇ ἐξ ὑπαρχῆς ἡ μία πλευρὰ τοῦ τάφου. Ἀλλ' ὁ Νιαγάρας κεῖται τόσῳ μακρὰν!

— Τὸ βέβαιον εἶναι, εἶπον, ὅτι οὐδὲν ἀνδέστερον τάφου ἀνοικοδομουμένου. Ὁ Νιαγάρας κεῖται μακρὰν, τὸ ὁμολογῶ· ὅποσον ὅμως ἀφ' ἐτέρου πρωτότυπος καὶ κεραυνοβόλος θάνατος! Τέλος πάντων δὲν ἀρμόζει εἰς ἐμὲ νὰ προσπαθῶ νὰ σας παραπέσω, ἀλλ' ἂν ἤμην ἐγὼ εἰς τὴν θέσιν σας, δὲν θὰ ἐδίσταζον παντάπασιν.

— Ἐγὼ διστάζω, εἶπεν ὁ σὶρ Κλίντον, διότι ὁ καιρὸς τὸν ὁποῖον διανοῦμεν ζῶντες ἄνευ λόγου δὲν ἀνακτᾶται πλέον. Οὐχ ἦπτον, προσέθηκε, θὰ σκεφθῶ περὶ τούτου, καὶ σας παρακαλῶ, ὅπως ἂν ἔχη, νὰ δεχθῆτε ἀπὸ τοῦδε τὰς εὐχαριστίας μου, διότι αἱ συμβουλαὶ σας ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐνδιαφέρεσθε ὑπερ ἐμοῦ.

Τὰς ἐπομένους ἡμέρας εὔρον τὸν σὶρ Ἰάκωβον

Κλίντον ἤττον δμιλητικὸν καὶ ἐντελῶς παραδεδομένον εἰς τὴν θυμοσφόρον μελαγχολίαν, ὥστε μάλιστα διὰ μονοσυλλάβων ἀπεκρίνετο εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου.

Ἐσκέπτετο ποῖον τρόπον αὐτοχειρίας νὰ παραδεχθῆ ὀριστικῶς.

Ἡ δὲ ἀπόφασις ἐγένετο ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτῳ τῆ 9 Ἰουλίου 1859. Ὅτε δηλαδὴ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἶωθός εἰς τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ ἁμαξία ἦν ἐξευγμένη,

— Δὲν θὰ ὑπάγω πλέον, εἶπεν ὁ σὶρ Ἰάκωβος Κλίντον, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκοδομῆς μου. Ὑστερον δὲ στραφεὶς πρὸς ἐμέ προσέθηκε.

— Κύριε Μάρκελλε Μπονῶ, ἀφοῦ ὠρίμως συνεσκέφθην καὶ ἐσυζήτησα μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου ἀπεφάσισα νὰ παραδεχθῶ τὴν πρότασίν σας καὶ διὰ τῆς πρώτης εὐκαιρίας θὰ ἀπέλθω εἰς τοὺς καταβράκτας τοῦ Νιαγάρρα. Σὰς προτείνω δὲ νὰ συνταξιδεύσωμεν, καὶ νὰ ἀποπερατώσῃτε ἐν Ἀμερικῇ τὴν εἰκόνα μου, ὅπου καὶ θὰ σὰς ἀναθέσω καὶ τινὰς παραγγελίας τὰς ὁποίας, ἐὰν εὐαρεστήσῃτε, θὰ κοινοποιήσῃτε εἰς τὴν ἀνεψίαν μου μεταβαίνοντες εἰς Λονδίνον ἅμα παύσω τοῦ ζῆν.

Τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πρότασιν ἀκούσας εὐρέθην τὸ πρῶτον εἰς ἀπορίαν τί νὰ ἀποκριθῶ, διότι καὶ μὲν ἐπεθύμουν, εὐσπλαγχνίᾳ φερόμενος πρὸς τὸν ταλαίπωρον ἀσθενῆ, νὰ τὸν συνοδεύσω καὶ ν' ἀποπειραθῶ μέχρις ἐσχάτων μήπως τὸν ἀποτρέψω τοῦ ὀλεθρίου σχεδίου του· ἀλλ' εἶχον σπουδαίας τινὰς ὑποθέσεις ἐν Παρισίοις καὶ τινὰς ἡμιτελεῖς εἰκόνας, τὰς ὁποίας ὤφειλον νὰ περατώσω ταχέως, τὸ δὲ ταξίδιον εἰς Ἀμερικὴν ἀνέτρεπεν ὅλους τοὺς ὑπολογισμούς μου. Ὅθεν, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐδίστασα, ἀλλ' ὁ σὶρ Ἰάκωβος Κλίντον ἐνόησε τὸ αἷτιον τοῦ δισταγμοῦ καὶ ἐπειδὴ ἤτο ὅσῳ πλούσιος τόσῳ καὶ μεγαλόδωρος,

— Ἡξερῶ, εἶπεν, ὅτι ὀφείλω νὰ σὰς ἀποζημιώσω διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ χρόνου καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ ταξιδίου. Εἶπατέ μοι λοιπὸν, σὰς παρακαλῶ, ἐὰν πεντήκοντα χιλιάδες φράγκα σὰς φαίνονται ἀρκετὰ πρὸς πληρωμὴν τῆς εἰκόνας μου καὶ ἀποζημιώσιν ὅλου τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, τὸ ὅποιον θὰ ἀφιερώσῃτε εἰς ἐμέ.

Ἡ ποσότης, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Βαλζάκ, εὐκαταφρόνητος δὲν ἦτο, καὶ δὲν ἐχρειαζόντο πολὺ πλοκοὶ ὑπολογισμοὶ διὰ νὰ καταπεισθῶ ὅτι μὲ ὑπερσύνφερε νὰ ἐγκαταλείψω τὰς εἰκόνας μου (τὰς ὁποίας ἐδυνάμην κατόπιν νὰ περατώσω) καὶ νὰ ἀκολουθήσω τὸν σὶρ Ἰάκωβον Κλίντον. Ἐκτός

δὲ τούτου ὁμολογῶ, καὶ ἂς μὴ ὑποτεθῆ ὅτι τὸ λέγω ἐγκυχώμενος, ὅτι ἡ πρὸς τὸν δυστυχῆ τούτον Ἀγγλον μεγάλη συμπάθειά μου καὶ ἡ ἐλπίς νὰ τὸν σώσω ἀπὸ τοῦ θανάτου ἢ τοῦλάχιστον νὰ παρατείνω τὸν χρόνον, μὲ κατέπεισαν, ὅσον καὶ τὸ χρηματικὸν συμφέρον, νὰ παραδεχθῶ τὴν προσφορὰν του.

— Ταγματάρχα, τῷ εἶπον, περιττὸν νὰ λαλήτε περὶ ἀργυρίου· ἐγὼ δέχομαι, διότι θεωρῶ τιμὴν μου νὰ σὰς συνοδεύσω εἰς τὸ ταξίδιον τοῦτο τὸ . . , πῶς νὰ τὸ ὀνομάσω;

— Ὀνομάσατε αὐτὸ διασκεδαστικὸν, κύριε Μάρκελλε Μπονῶ, διότι θὰ μοὶ παρέξῃ ἀσφαλῆ θάνατον. Ἀλλ' ἂς μὴ χάνωμεν τὸν πολὺτιμον χρόνον, καὶ ἂς ἀναχωρήσωμεν, σὰς παρακαλῶ, ὅσον ἐνεστι τάχιον. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θέλω διατάξῃ τὰ δεόντα ὥστε αὐριον ν' ἀπέλθωμεν ἐκ Παρισίων. Ἀπεφάσισα δὲ νὰ ταξιδεύσω ἄνευ τινὸς ἄλλης συναδείας ἵνα μὴ ἐφεκλύσω οὐδενὸς τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μου· ὅθεν θ' ἀναχωρήσωμεν μόνοι οἱ δύο ἡμεῖς. Ἀφιερούμαι δὲ καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν ἀβροφροσύνην ὑμῶν, κύριε Μάρκελλε Μπονῶ, ἐλπίζων νὰ ταξιδεύσω ὅσον ἐνεστι ἀναιτότερον καὶ, πρὸ παντὸς ἄλλου, ταχύτερον. Τοιοῦτοτρόπως καθ' εἰς ἐξ ἡμῶν ἔχει τὰς ὑποχρεώσεις του, καὶ τὰς μὲν ὑμετέρας ἠκούσατε, ἡ δὲ ἰδική μου ὑποχρέωσις, ἣτις εἶναι καὶ ἡ εὐκολωτέρα, συνίσταται εἰς τὸ νὰ ζῆσω ἐωσότου φθάσωμεν ἀπέναντι τῶν περιποθητῶν καταβράκτων τοῦ Νιαγάρρα.

Μετὰ παρέλευσιν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν κατευθυνόμεθα διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Ἄβρ, διὰ νὰ σκεφθῶμεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεώς μας.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐξιστόρησις τῆς εἰς τὸν νέον κόσμον ἀναχωρήσεώς μου.

Δὲν εἶχον λοιπὸν δίκαιον ἐν ἀρχῇ τῆς διηγήσεως ταύτης νὰ ὀνομάσω περιεργοτάτας τὰς ἀφορμὰς τοῦ ταξιδίου μου, καὶ δὲν σὰς φαίνονται, φίλοι ἀναγνώσται, ἕξαι τῶν ἀναγνώσεως;

(Ἐπιτετα συνέχεια.)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Κωνσταντίνου Σάθα, περὶ τῆς εἰς Ζάκυνθον καὶ Στερεάν Ἑλλάδα παλαιογραφικῆς ἀποστολῆς του (1).

Πρὸς τὸν Κύριον Κύριον Κωνσταντῖνον Λομβάρδον, ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Κύριε Ὑπουργέ,

Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, θέλον ἵνα ἐνισχύσῃ τὰς ἐρεῦνας τῶν ἐπὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καταγινομένων, τὴν ἐπίπονον μὲν καὶ σκοτεινὴν πολλὰ δὲ τῇ πατρίδι προοικονομῆν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑπαρχουσῶν πηγῶν, παρημελημένων καὶ μὴ ὑπὸ εἰδικῶν ἐξερευνηθεῖσῶν, δι' ὧν δύναται ἵνα ἐπιχυθῆ φῶς καὶ ἐξαχθῶσι γεγονότα τιμὴν πλείστην περιποιούντα εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος, — ὑπερκατὰ τὸν μέγαν ἐκείνον τῆς ἀνθρωπότητος κλύδωνα, καμφθὲν ὑπὸ τὸ ἀφόρητον βάρος τοῦ ζηνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ συντριβὲν, ἀλώθητον καὶ ἑλληνικὸν διετηρήθη, ἀπαυγάζον ἐν μέσῳ τῆς σκοτίας ἐκείνης τὴν πατροπαράδοτον αἴγλην, — διηκούλυε καὶ ἐμοῦ τὴν εἰς Ἑπτάνησον καὶ Στερεάν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ μελετωμένην περιοδίαν.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἰς Ζάκυνθον ἔστρεψα τὴν προσοχὴν μου· τὸ μὲν διότι ἡ ἀνθοστόλιτος αὐτὴ τοῦ Ἰονίου βασιλῆς, εὐτυχήσασα ἵνα μὴ περιέλθῃ εἰς βαρβαρικὰς χεῖρας, σῶα διετήρησε τὰ δημοσία καὶ ἰδιωτικά αὐτῆς ἀρχεῖα, τὸ δὲ διότι ἐνεκα τῆς φιλοξενίας τῶν κατοίκων τῆς, ἐχρησίμευσε πολλάκις τὸ ἄσυλον τῶν ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος φευγόντων τὸ τυραννικὸν φάσγανον. Ὅταν συνταχθῆ ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνικοῦ μαρτυρολογίου καὶ γνωσθῶσι πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐξεγέρσεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, χρυσοῖς γράμμασι θέλουσιν ἀνακηρυχθῆ αἱ πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν ὑπηρεσίαι τῆς ἀδελφῆς Ἑπτανήσου, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς ὅσας παρήγορος ἀνεστῶν καὶ ἀπατρίδων ἀδελφῶν.

Εὐτυχῶς αἱ ἐλπίδες μου δὲν ἐψεύσθησαν, μάλ-

(1) Σ. Χ. Εὐχαρίστως καταχωροῦντες τὴν ἐκθεσιν ταύτην, δημοσιεύομεν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀναφερομένην διαθέκην τοῦ Δ. Χαριτοπούλου, διὰ τὸ σύντομον καὶ τὸ ἐν αὐτῇ διαλάμπον αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, εὐχόμενοι ὅπως τὸ ἔθνος μας ἴδῃ ταχέως δημοσιεύμενα καὶ τὰ ἄλλα ἀνέκδοτα πονήματα τὰ ἐν τῇ ἐκθεσὶ ταύτῃ ἀναφερόμενα.

λον δι' ἀνελπίστου ἐπιτυχίας ἀντημεσίφθησαν· ἐπὶ δέκα μόνας ἡμέρας ἐκεῖ διατρίψας, εὗρον πληθὺν χειρογράφων, Ἑλληνιστῶν καὶ ἰταλιστῶν γεγραμμένων, ἐξ ὧν ἀντέγραψα τὰ ἐξῆς.

α) Χρονικὸν Μονεμβασίας, ἢ περὶ εἰσβολῆς τῶν Ἀθάρων εἰς Στερεάν καὶ Πελοπόννησον, καὶ περὶ τῆς στιγμιαίας διασπορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ.

β) Ἐπιδρομὴ τῶν Βουλγάρων εἰς Ἑλλάδα, ἐπὶ Κωνσταντίνου Ῥωμανοῦ.

γ) Περὶ Βασιλείου Μακεδόνοιο (ἐκ τοῦ βίου τοῦ ὀσίου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ νέου, συγγραφέντος παρὰ Γρηγορίου ταπεινοῦ καὶ φιλοχρίστου μαθητοῦ αὐτοῦ.)

δ) Ἀλεξάνδρου Νερούλη Ζακυνθίου, Ἄλωσις Κορώνης, καὶ ἐπιδρομὴ Ἀνδρέα Δορῆ, νκυάρχου Καρόλου Ε' εἰς τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

ε) Νικάνδρου Νουκίου Κερκυραίου, πολιορκία Κερκύρας ὑπὸ Σουλεϊμάνου.

ς) Ἀθανασίου Σκληροῦ, Κρητικὸς πόλεμος, ποίημα ἐκ δέκα περίπου χιλιάδων ἐξαμέτρων στίχων, καὶ διηρημένον εἰς 24 ᾠδὰς ἢ βραψωδίας, κατὰ τὴν Ἰλιάδα, ἣν καὶ ἐμιμήθη· (τὸ ποίημα τοῦτο θεωρῶ ὡς πολυτιμότερον μνημεῖον τῆς κατὰ τὸν μεσαιῶνα Ἑλληνικῆς φιλολογίας.)

ζ) Ἰωάννου Εὐβοίας, λόγος ἱστορικός.

η) Ἰωάννου Δοξαπατρίου, βυζαντινοῦ ῥήτορος, σύνταγμα ῥητορικῆς περιέχον τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ τὰς δοξασίας τῶν ἐπισημοτέρων ῥητόρων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀνάλυσιν τῶν φιλοσοφικῶν ὄρων Εὐαγόρου, Μητροφάνου, Ἀκύλα, ὧν τὰ συγγράμματα ἀπωλέσθησαν.

θ) Πηχωμίου Ρουσάνου ἰδιόγραφος κώδιξ, περιέχων πλείστα, ἐν οἷς σχόλια εἰς Διονυσίου περιήγησιν, Πίνδαρον κλπ.

ι) Ἱστορία ἱατρικῆς.

ια) τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Συμεῶν Ἱεροσολύμων, περὶ Ἀζύμων.

Καὶ ταῦτα μὲν πάντα εἰσὶ γεγραμμένα γλαφυρῶς εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἰδίωμα. Τὰ δ' ἐξῆς εἰς τὴν καθομιλουμένην τῆς τότε ἐποχῆς.

ιβ) Ἐπανάστασις Κρήτης, ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, καὶ μετοίκησις ἐν τῇ νήσῳ τῶν δώδεκα ἀρχοντοπούλων τοῦ Βυζαντίου.

ιγ) Γεργιλᾶ Ἀθηναίου, διήγησις τῆς ἐν ἔτει 1485 μεταναστεύσεως τῶν Ἀθηναίων εἰς Ζάκυνθον.

ιδ) Σουμάκη διήγησις τοῦ βεμπελίου τῶν ποουλάρων (1628).

ιδ') Μάτση, Ημερολόγιον (1638 — 1700). περιέχον αξιολόγους και αγνώστους λεπτομερείας τῶν ἐν Ἑλλάδι τότε συμβαινόντων, και ιδίως τὴν εἰς Πελοπόννησον και Ἀθήνας ἐκστρατείαν τοῦ Μοροζίνη.

ις') Δημητρίου Χαριτοπούλου Σαλονίτου, Διαθήκη περιέχουσα αξιολόγους πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Στερεῶ, ὑποκινήσει τῶν Ἐνετῶν, ἐπραγείσης περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ αἰῶνος ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν ὁ διαθέτης μετὰ τοῦ ἐν πολέμῳ πεσόντος ἀδελφοῦ του, Φιλοθέου, ἐπισκόπου Σαλόνων, ἔλαβον ἐνεργητικώτατον μέρος.

ιζ') Χρονογράφος ἀπὸ Μεγάλου Κωνσταντίνου, μέχρι τοῦ σουλτάνου Σελίμ.

ιη') Θησαυρὸς ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως, ἦτοι γλωσσάριον τῆς καθομιλουμένης ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν. (Ἐν τῷ κώδικι προσήρτηνται και ἕτερα παντοδαποὺς ὕλης συνταγμάτια).

Ἐκ Ζακύνθου μεταβὰς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐπορεύθη εἰς Ἀγγελόκαστρον, ἔνθα συνέλεξα πᾶσαν γραπτὴν και προφορικὴν παράδοσιν περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἀρχῆς τῆς πόλεως, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ ἔδρα τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου Ἀγγελωνύμων Κομνηνῶν, ὅθεν ἔλαβε και τὸ ὄνομα. Ἐνταῦθα σὰς ὑπεθυμίζω, Κύριε Ἰπουργέ, περὶ ἐτέρου πολυτίμου χειρογράφου εἶνε δὲ τοῦτο ποίημα ἐκ πλείον τῶν δέκα χιλιάδων στίχων, γεγραμμένον περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὑπὸ Ζακυνθίου τινος, Ἰωάννου Κορωναίου, και ἐξυμνοῦν τὰ ἐν Εὐρώπῃ ἀνδραγαθήματα Μερκουρίου Μπούα ἐξ Ἀγγελόκαστρον, στρατηγοῦ τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας, διακριθέντος εἰς πολλὰς μάχας μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ και ἄλλων Ἑλλήνων στρατηγῶν διοικουμένου Ἑλληνικοῦ Γάγματος. Τοῦ ποιήματος τούτου ἐν πρωτοτύπῳ εὐρισκόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ἡδυνήθη ἵνα λάβω πλῆρες ἀντίγραφον, πατριωτικῆ ἐνεργείᾳ τοῦ Κυρίου Παύλου Λάμπρου. Ἐκτὸς δὲ τῆς μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας τὸ σύνθεμα τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ, ἔχει και τὸ πλεονέκτημα ὄν τὸ πρῶτον ἐν ὁμοιοκαταληξίᾳ γραφὴν ποίημα.

Διελθὼν δὲ τὴν Αἰτωλίαν και ἀντιγράφας πολλὰς τέως ἀγνώστους ἐπιγραφὰς, ἀρχαίας και μεσαιωνικάς, δι' ὧν ὀρίζεται ἡ τοποθεσία ἀμφισβητούμενων πόλεων τῆς ἀρχαιότητος, ἐπανῆλθον, μετὰ τεσσαρακονθήμερον ἀπουσίαν.

Ἰποβάλλων ὑμῖν, Κύριε Ἰπουργέ, συνοπτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς μου, σὰς παρα-

καλῶ ἵνα ἐνεργήσητε πρὸς ἐκδοσιν τῶν πολυτίμων τούτων μνημείων τῆς ἀγνοουμένης ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἅτινα ἀποτελέσουσι πλεόν τῶν ὀγδοήκοντα τυπογραφικῶν φύλλον.

Ἐκφράζων δὲ τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν, ἧς με ἠξιώσατε, και εὐχόμενος ἵνα ἕτεροι εὐτυχέστεροι ἐμοῦ ἀποδώσι κατὰ τὰς τυχόν μελλούσας ἀποστολάς των, εὐσεβάστως ὑποσημειοῦμαι.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΘΑΣ.

Ἑπτὰ Ἀλωναρίου 1708, εἰς χωρίο Ζακύνθου Καταστάρι.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, και τοῦ υἱοῦ, και τοῦ ἀγίου πνεύματος, νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, Ἀμήν.

Ἐδῶ κἀνω κατάγραμμο τῆς δυστυχισμένης φαμίλιας μας, ποῦ καταγόμαστε σκλητάδα και σκλητάδα ἀπὸ τὴν Ρούμελη, και ἤρθαμε σὲ τοῦτο τὸ νῆσι τῆς Ζάκυνθου ἀπὸ κατατρεμῶ, και ὄχι ἀπὸ ἄλλο.

Ὁ πατέρας μας, ποῦ ν' ἀγιάσουν τὰ κόκκαλά του, ἐλέγονταν Γιάννης και ἦταν ἀπὸ τὴ χώρα Ἀγιθυμία, και ἡ μάνα μας, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τὴ χωράη, Σαλονίτισα, και ἐλέγονταν Βιελέτα. Γεννηθήκαμε τέσσαρα ἀδέρφια· ὁ μεγαλύτερος ἐλέγονταν Φίλιππος και καλογερούσοντας ἐπῆρε ὄνομα Φιλόθεος και εἶνε ὁ δεσπότης, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ποῦ νὰ ἔχω τὴν ἀγίαν του εὐχὴ ἐγὼ και πασᾶ ἄλλος χριστιανὸς, ἀγκαλὰ και ἀποθαμένος· ὕστερα ἔρχομαι στὴν ἀράδα ἐγὼ, και ἡ ἀδερφή μου ἡ Μάρω, και τὸ ἀδέρφι μου ὁ Γεώργιος. Και ὁ πατέρας μου πέθανε χρόνῳνε ὀγδοήκοντα με θάνατο χριστιανικὸ, σὰν καλὸς χριστιανὸς ποῦ ἦτανε, κἀνοντας ψυχικά, και ποτὲ στὸ ζῆγι μὴν ἀγγελῶντας· και ἀξιώθηκε νὰ τὸν ἐβγάλη ὁ Φιλόθεος ὁ δεσπότης, ποῦ τοῦ ἔδωκε και τὴν ἀγίαν του εὐχὴ. Και ἡ μάνα μας πέθανε ἀπὸ τὴν λοιμικὴ ποῦ μᾶς ἤφεραν οἱ Βενετζιάνοι, και πολὺ κόσμο ἐχάθηκε, χρόνῳνε ἐξῆντα τρία.

Ὁ Φιλόθεος εἶχε γραμματαλλαγὴ με τοὺς Βενετζιάνοους νὰ τὸ βρέσουνε λευθερόνοντας τὸ σκληθωμένο γένος μας, και ἀγροικῶταν με τοὺς καπετανέουους και δεσποτάδες τῆς Ρούμελης. Κατὰ καιρὸ ποῦ κατέθηκε ἡ ἀρμάδα στὰ Νησιά, οὐλὴ ἡ Ρούμελη ἐδοῦλεψε σπαθί, και ἐκλαδέψαν πᾶσα ψυχὴ ἀλλόπιστων Ἀγαρηνῶν. Τότε ἦτονε καπετάνιος Σάλονα και Λοιδορίκι ὁ καπετάν Κούρμας, και με πεντακόσιους ἀρματωλοὺς ἐπῆρε Σάλονα,

Λοιδορίκι και Ἐπαχτο, και περίττο ἀπὸ δύο χιλιάδας Τουρκῶν ἐσφάζαν.

Ἰστερα σὲ λίγο μᾶς ἤρθε ἡ λοιμικὴ, και πολλὸς κόσμος ἐχάθη· τότε και ἡ μάνα μας ἡ μακαρίτισσα, ὁ Θεὸς νὰ τὴν χωράη, πέθανε και ἡ ἀδερφή μου Μάρω χρόνῳνε εἴκοσι ὀχτῶν.

Σάμπως ἤρθαν οἱ Τουρκοὶ, οἱ Βενετζιάνοι ἐμπῆκαν στὰ κάτεργα και ἀφῆσαν ἐμᾶς τοὺς δύστυχους· και ὁ καπετάν Κούρμας με τετρακόσους εὐγῆκε και τοὺς ἐτσάκισε σὲ τέσσεραις πάνταις. ἤρθε και ὁ Φιλόθεος, ποῦ ὁ καπετάν γενεράλος τὸν εἶχε μαζὴ του, γιατί εἶχε ὑπόληψι και στίμα, ἀκούοντας ἀπ' οὐλοὺς τοὺς Ρουμελιώτας, και ἐκάμαν με τὸν καπετάν Κούρμα βουλή νὰ πάρουνε και τὸ Ζητοῦνι· με δὲ μπόρεσαν, γιατί ἐκλειστήκαν ὀχτῶ πασαδες· και ἐκάψαν και τὴ φῆθα· ἐχτυπήσαν και τὸ ὄρδι τοῦ Τουρκοῦ κοντὰ στὸ Πατραντζίκι, και τὸ Ταλάντι ἐπῆραν, και ὁ Κούρμας λαβώθηκε. ἤρθε ὁ Λιμπεράκης νὰ πάρη τὸ Σάλονα, με ὁ Κούρμας τὸν πῆγε τοῦ κυνηγιοῦ στὸ Καρπενῆσι, και σὲ τρίχα νὰ τόνε πᾶση και ἐλοζώντανο. Ὁ δεσπότης ὁ Φιλόθεος ἐθαρέθη στὸ λαϊμὸ στὸ μπόλεμο, και σὲ δέκα μέραις ἐπρίστηκε και πέθανε, και ὁ Κούρμας ἐσκοτώθη.

ἤρθαν οἱ Τουρκοὶ και ἐδιώξαν τοὺς Βενετζιάνοους, και ἐγὼ με ἄλλους πολλοὺς, ἀγκαλὰ και μᾶς ἐτάξαν οἱ Τουρκοὶ με ὄρκο νὰ μὴ μᾶς πειράξουν, ἐφυγα με τὸ ἀδέρφι μου τὸν Γεώργη, και με κάτεργο τοῦ καπετάν Στάθη Βλαστοῦ ἤρθα σὲ τοῦτο τὸ νῆσι τῆς Ζακύνθου.

Σὰν ἀληθινὸς Χριστιανὸς χρῆζοντας νὰ ἦμαι ἐτοιμος σὲ πᾶσα ὥρα και στιγμή νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ τρομερὸν και φρικτὸ τοῦ Θεοῦ κριτήριον, ἐρεγολάρισα τὰ πράματά μου· και πρῶτο συχωράω πᾶσα ἄνθρωπο, ποῦ με ἐβλαψε, και ζητάω ἀπ' οὐλα τ' ἀδέρφια μου τοὺς χριστιανοὺς συχώρεσι, σὲ ὅτι τοὺς ἐπῆρανα και ἐζημίωσα. Ἀφίνω τὸ τίποτές μου εἰς τὸ ἀδέρφι μου τὸν Γεώργη, και θέλω νὰ με θάψη χωρὶς καμμία ἐξόδουσι και κοσμοπομπῆ, νὰ μοῦ ἀφήση μονάχα τὸ βρακί και τὸ μαῦρο ποκάμισο, και τίποτες ἄλλο, και νὰ με βίξῃ σ' ἕνα ταφί. Και ἂν δώση ὁ πανάγαθος και πανοικτίρμονας Θεὸς και καπιτάρει και ἐλευθερωθῇ τὸ δυστυχισμένο γένος μας ἀπὸ τὸν τρομερὸ, και ἀπάνθρωπο, και ἀντίχριστο, και ἀνελεῆμονον Ἀγαρηνὸν, νὰ ξεθάψη τὰ κόκκαλά μου, και τὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτου ἀδερφοῦ μας Φιλοθέου, ποῦ τὰ ἔχω κρυμμένα με μία σακκούλα

στὴ σπηλιά, ποῦ ἐγνωρίζει, και νὰ τὰ θάψη μαζὴ και κοντὰ στὰ κόκκαλα τῶν γονιῶν μας εἰς τὴν ἐκκλησίᾳ τῆς πατρίδος μας· με τὸ ξαναλέγω, σὰν ἐλευθερωθῇ, και ὄχι τῶρα, ποῦ εἴμαστε σκλάβοι. Και ἂν κάμη ἐτζί νᾶχη τὴν εὐχὴ τοῦ Φιλοθέου και ἐμένα, ἀλλέως τὴν κατάρα μας· γιατί ἐτζί με ὄρκισε στὸ εὐαγγέλιο ὁ μακαρίτης Φιλόθεος ὡσὰν ἐξεψύχου.

Ἀφίνω ἀκόμα διάτα και τότε βάνω σὲ ὄρκο φρικτὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παρθένου, εἰς τὰ κόκκαλα τῶν γονιῶν μας και τοῦ ἀδερφοῦ μας Φιλοθέου, και ἐξορκίζω τὸν ἀδερφοῦ μου Γεώργη, τὸ σταυρὸ τὸν μαλαματένιον νὰ μὴν τόνε πειράξῃ· νὰ τὸν ἀπιθώση σὲ μία ἐκκλησίᾳ νὰ λειτουργιέται, και νὰ κάμη κολάγι και τόνε στείλῃ στὴν πατρίδα μας τοῦ Παπαθανάση νὰ τὸν ἀπιθώση στὴν ἐκκλησίᾳ μας, γιατί εἴμαστε ἄνθρωποι και δὲ ξέρομε ποῦ καταντοῦμε, και τυχόντας σὲ καμμία χρεῖα του μπορεῖ νὰ τὸν πουλήση, γιατί ἄνθρωποι εἴμαστε και πέφτομε σὲ λάθῳ· αὐτὸς ὁ σταυρὸς εἶνε τοῦ μακαρίτου ἀδερφοῦ μας Φιλοθέου, και νᾶχης τὴν εὐχὴ του, Γεώργη μου, νὰ τὸν φυλάξῃς.

Ἀφίνω και στὸν ἀδερφοῦ μου Γεώργη νὰ δώση 50 τσεκίγια στὴν κάσα, γιὰ ἐλευθέρωμα σκλαβῶν, και 10 στὸ ὄσπιτάλε, και χωρὶς ἄλλο νὰ τὸ κάμη· ἄλλο τίποτε δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ, και αὐτὴ εἶνε ἡ τέλεια και ὕστερινὴ μου θέλησι.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΣΗΜ. Ἡ ἀνωτέρω διαθήκη ὑπάρχει εἰς τὸ ἐν Ζακύνθῳ μοναστήριον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενος Γεώργης νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα ἐτέρου συμφυγάδος, Σπαθόγιαννου ἐκ Ἐπρομέρου, διέμεινε ἐν Ζακύνθῳ μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἀμνηστευθεὶς ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐπανέστρεψεν εἰς Σάλονα μετὰ τῆς οικογενείας του, ἄχρι τανῦν διατηρουμένης. Ὁ Ἐνετὸς ἱστοριογράφος, Ἀλέξανδρος Λοκατέλλης, ἀναφέρει πολλὰ περὶ τοῦ ἐπισκόπου Φιλοθέου, και τοῦ ἄνω διαθέτου Δημητρίου Χαριτοπούλου ἢ Χαρίτου.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ.

ΕΡΩΣ ΚΑΙ ΨΥΧΗ.

Ο Έρωτας ἦν υἱὸς τοῦ Ἄρεως ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης· εἶχε δύνανται νὰ διεγείρῃ τὰ πάθη τῶν βροτῶν καὶ τῶν ἀθανάτων. Παρίστατο δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τυφλὸς ὅπως ἐξηγήθη ἡ ἰδιοτροπία τῆς ἐπιβροχίας του καὶ τῶν ὀρέξεών του, καὶ εἶχε πτερὰ καὶ φαρέτραν πλήρη ὀρέξεων βελῶν δηλοῦντα τὴν ἀστασίαν τῶν ὀρέξεών του καὶ τὴν ταχύτητα τῶν ἐντυπώσεων αἱ προξενεῖ.

Χάριεν ἐπεισόδιον ἐξωραίζει τὴν ὑπαρξίν του υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης. Ἡ νέα Ψυχὴ ἀπεκοιμήθη παρὰ τὴν ὄχθη τῆς θαλάσσης· ὁ Έρωτας τὴν ἀπαντᾷ καὶ ἐτοιμάζεται νὰ βίβῃ εἰς αὐτὴν τὰ βέλη του· ἀλλ' αἰφνης αἰσθάνεται ἑαυτὸν συγκινημένον καὶ λαμβάνει διὰ τὴν Ψυχὴν ζῶηρον ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ. Πάραυτα δὲ ἀποφασίζει νὰ ἀρπάσῃ τὴν Ψυχὴν, ἣν παραδίδει αὐτῇ σύντροφον ἡ Τύχη, καὶ προσκαλεῖ πρὸς τοῦτο βοήθην τὸν Ζέφυρον ὃν διατάττει νὰ μεταφέρῃ αὐτὴν εἰς μαγευμένον τι ἀνάκτορον, ὅπου ἤθελε νὰ τὴν ἀποκρύψῃ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπάντων καὶ μάλιστα τῆς Ἀφροδίτης.

Χρησμός τις προεῖπεν εἰς τὴν Ψυχὴν, ὅτι ἤθελε λάβει σύζυγον ἕνα ἐκ τῶν ἀθανάτων· ἐνῶ δὲ ἐκοιμᾶτο βλέπει ὄνειρον ὅπερ τὴν ἀναγγέλλει ὅτι ὁ χρησμός οὗτος θὰ ἐκπληρωθῇ. Ἐξυπνᾷ λοιπὸν, ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰ θαυμάσια τὰ ὅποια περικυκλοῦσιν αὐτὴν, ἐπιθεωροῦσι τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην. Ἡ Ψυχὴ διατρέχει μετὰ συγκινήσεως τὸ ἀνάκτορον τὸ ὅποῖον ὑποθέτει ὅτι κατοικεῖ ἐκεῖνος ὃν περιμένει, ἐν τούτοις ἡ ἡμέρα παρέρχεται καὶ ὁ περιμενόμενος αὐτῆς δὲν φαίνεται· περὶ τὸ μεσονύκτιον τέλος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυκνοτέρου σκότους ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ Ἑρωτος, ὅστις ἀναγγέλλει αὐτῇ ὅτι τὴν ἐξέλεξε διὰ σύζυγον, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ τῇ εἴπῃ οὔτε τὸ ὄνομά του, οὔτε θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν νὰ τὸν ἴδῃ, καὶ ὅτι καθ' ἑκάστην νύκτα θὰ ἔρχεται παρ' αὐτῆς, καὶ τὴν ἐξορκίζει νὰ μὴ ζητήσῃ νὰ ἀνακαλύψῃ μυστήριον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἀμοιβαία των εὐτυχία. Ὁ Έρωτας ἐφοβεῖτο τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τὴν Ψυχὴν· διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ μήτηρ του οὐδέποτε ἤθελεν ὑποφέρει νὰ ἀγαπηθῇ γυνὴ τις ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς.

Ἀλλ' ἀκαταδάμαστος περιέργεια κατέλαβε τὴν

νεκρὰν σύζυγον, ἥτις ἐπὶ μᾶλλον κῦξανεν, ὅσῳ οὐδὲν εἶχε νὰ κάμῃ κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας τῆς ἡμέρας. Ἄν καὶ ἡ κατοικία τῆς παρεῖχε μύρια θέληγτρα ἀπεφάσισε νὰ τὰ ἀπώλεσῃ διὰ νὰ κορέσῃ τὴν περιέργειάν τῆς. Ὅτε μὲν ἐσυλλογίζετο ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦτο ὁ ὠραιότερος τῶν ἀθανάτων, ὅτε δὲ ὅτι ἠδύνατο νὰ ἦναι τρομερὸν τέρας, τὸ ὅποῖον δὲν ἐτόλμα νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ φόβου μήπως ἰδοῦσα αὐτὸ ἡ Ψυχὴ τὸ ἀποστραφῇ. Ἡ τελευταία αὕτη ἰδέα σφοδρὰν τῇ ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν καὶ τέλος ἀποφασίζει νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀμφιβολίας. Ὄθεν παραφυλάξασα τὴν στιγμήν καθ' ἣν ὁ σύζυγος αὐτῆς ἀναπαύεται εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, καταλαμβάνει τὴν κλίνην τῆς καὶ λαμβάνει λύχνον ὃν ἐπὶ τούτῳ ἔκρυψεν. Ὁ Έρωτας κοιμᾶται ἡ δὲ Ψυχὴ στρέφει τὸ φῶς τοῦ λύχνου πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ταρασσεται, τρέμει, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκπλήξεως, ἣν ἐπροξένησεν αὐτῇ ἡ ὑπερφυσικὴ τοῦ συζύγου ὠραιότης, σταγὼν ζέοντος ἐλαίου πίπτει ἐπὶ τῆς παρειᾶς τοῦ Ἑρωτος ὅστις εὐθὺς ἐξυπνᾷ. Ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὸ τέως γαλήνιον καὶ ἠδὺ αὐτοῦ πρόσωπον, ἀνάπτει ὑπὸ τοῦ θυμοῦ ἐγειρεται, ἐκτείνει τὰς πτέρυγας του· καὶ ἀφανίζεται ἀφανίζων μεθ' ἑαυτοῦ πᾶσαν τὴν γοητείαν τῆς ὑπάρξεως τῆς Ψυχῆς. Τὸ μαγευμένον ἀνάκτορον κατακρημνίζεται, καὶ ἡ Ψυχὴ μένει μόνη ἐπὶ βράχου ἀγόνου πέριξ ἠρημωμένης φύσεως.

Ἡ δὲ Ἀφροδίτη μαθοῦσα τότε, ὅτι ἔχει ἀντίπαλον ἐπὶ τῆς γῆς ὡς πρὸς τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ υἱοῦ τῆς, καταλαμβάνεται ὑπὸ μίσους κατὰ τῆς Ψυχῆς καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐκδικηθῇ τὸν υἱὸν τῆς. Καλεῖ τὴν ἔνοχον παρ' αὐτῆς, καὶ χαίρεται βλέπουσα αὐτὴν κλαίουσάν· τέλος μετὰ πολλὰς σκληρὰς δοκιμὰς, ἀποστέλλει τὴν Ψυχὴν εἰς τὸν Ἄδην παρὰ τῇ Περσεφόνη, ἥτις μυστικῶς εἶδοι ποιηθεῖσα, ἐγχειρίζει αὐτῇ κιδώτιον πλήρες μελανῶν ἀτμῶν. Ἡ Ψυχὴ νομίζει ὅτι φέρει τὸ κιδώτιον ὅπερ περιέχει τὴν ὠραιότητα τῆς Ἀφροδίτης. Ἀνοίγει αὐτὸ, ἀλλ' αἰφνης τὸ πρόσωπον αὐτῆς χρίεται διὰ μέλανος ἀτμοῦ. Πλήρης τότε θλίψεως ἐπικαλεῖται τὸν σύζυγον, ὅστις τὴν ἐγκατέλιπεν, ἡ δὲ ἐπίκλησίς τῆς εἰσηκούσθη· ὁ Έρωτας ἐπανέρχεται παρ' αὐτῆς, καὶ ἡ Ἥρα καταπαύει τὴν ζηλοτυπίαν τῆς θεᾶς τοῦ κάλλους. Οἱ θεοὶ ἠθέλησαν νὰ γνωρίσωσι τὴν θνητὴν, ἥτις ἠδυνήθη νὰ σαγηνεύσῃ τὸν Ἑρωτα, καὶ νὰ προξενήσῃ τὸ σάτυρον τῇ Ἀφροδίτῃ λύπην. Ὄθεν ὁ Έρως μεταφέρει τὴν Ψυχὴν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ Ζεὺς ἐκ-

πλαγεῖς ἐκ τῆς ὠραιότητος αὐτῆς, τὴν ἐπρόκεισε διὰ τῆς ἀθανασίας, καὶ τὴν κατέταξεν εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὅπου ἡ μετὰ τοῦ Ἑρωτος ἔνωσίς τῆς ἐπακηγύρισθη δι' ἑορτῶν.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

M. P. A.

Ἡ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ.

Ἀπὸ τῆς καθιδρύσεως τῆς πρώτης τυπογραφίας ἐν Ρωσσίᾳ, ἐπὶ ἴβαν τοῦ Δ'. τῷ 1564, μέχρι τοῦ νῦν, ὁ τύπος ὑπῆρξεν ὑπὸ τὴν ἄμεσον λογοκρισίαν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Τζάρου, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους· ἐπὶ δύο δ' αἰῶνας δὲν ἐτυποῦντο ἐκεῖ ἄλλα εἰμὴ αυτοκρατορικὰ βιβλία. Πρώτη ἐφημερίς δημοσιευθεῖσα, τῷ 1703 ἐπὶ τῆς βασιλείας Πέτρου τοῦ μεγάλου, ἦτον ἡ *Εφημερίς τῆς Μόσχας*, τυπωθεῖσα μετὰ χαρακτῆρας Κυριλλεῖου, μόλις δὲ τῷ 1711 τὴν νέαν Ρωσσοικὴν ἀλφάβητον παραδεχθεῖσα. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐφάνη καὶ ἡ *Εφημερίς τῆς Πετροπόλεως*, ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ ἐφημερίδες αὐταὶ ἐξεδίδοντο ἀτάκτως μέχρι τοῦ 1720, ὅτε ἡ τῆς Πετροπόλεως ἤρξατο τακτικῶς δημοσιευομένη δις τοῦ μηνός. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἔδυνάτο νὰ ὀνομασθῇ ἐφημερίς, διότι οὐδὲν ἄλλο ἐδημοσίευσεν ἢ τὰ αυτοκρατορικὰ οὐκάκις, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ὑπερχεοῦτο νὰ ἔχῃ ὅλους τοὺς πολυαριθμούς τίτλους τοῦ τζάρου, χωρὶς οὐδ' ἕνα νὰ παραλείψῃ, καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς προβιθασμούς.

Ἐν ἔτει 1745 ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ ἐφάνη φιλολογικὴ τις ἐπιθεώρησις κατὰ μῆνα ἐκδιδομένη· ὀλίγον δὲ μετέπειτα ἐσυστήθη ἐν Μόσχᾳ νέα ἐφημερίς φιλολογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ἐκεῖνης. Διάφοροι ἄλλαι ἐφημερίδες ἐδημοσιεύθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς· ἀλλ' ἅπασαι αὐταὶ, καίτοι ἀριθμοῦσαι μετὰ τῶν συντακτῶν των τοὺς περιφημοτέρους συγγραφεῖς Ρώσσους, οἷον τὸν Καραμζῖνον, Κριλώβ, Δερζαβῖν καὶ τοὺς κλεινοτέρους καθηγητὰς τῶν πανεπιστημίων, δὲν ἔσχον εἰμὴ ἐφήμερον διάρκειαν.

Ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ νῦν αυτοκράτορος, νέα ἐποχὴ χρονολογεῖται καὶ διὰ τὸν τύπον καὶ διὰ τὰ πάντα ἐν γένει εἰς Ρωσσίαν, ἅτε δὴ τῶν ποικίλων ἀπαγορεύσεων καὶ ἐμποδίων ἐκλειπούσων. Ἐπὶ Νικολάου, ἡ τιμὴ ἐνὸς ἐξωτερικοῦ διαβατηρίου ἦτο πεντακόσια ρούβλια ἢ 1875

φράγκα, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἢ ἐκ τῆς Ρωσσίας ἐξοδος ἀπηγορεύετο· ἤδη δὲ ὅτε τὸ διαβατήριον μόνον διαπάνην πέντε ρούβλιων ἀπαιτεῖ, πενήκοντα χιλιάδες Ρώσσων ἀπέρχονται εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ὅπως περιηγηθῶσιν ἐτησίως· ὠφελήθησαι ἐκ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ νέου αυτοκράτορος καὶ αἱ Ρωσσοικαὶ ἐφημερίδες ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἀπέκτησαν πλείω ἐπιβρόχην, μ' ὅλον ὅτι ἡ λογοκρισία ἐφίσταται πάντοτε, ἀλλ' ἐπιεικεστέρα, ἰδίως διὰ τὰ περιοδικὰ, τὰ ἐβδομαδιαῖα καὶ τὰ μηνιαῖα φύλλα. Αἱ Ρωσσοικαὶ ἡμερησὶαι ἐφημερίδες φυλάττουσι μεγάλην ἐπιφύλαξιν, ὅταν πρόκειται νὰ συζητήσῃσι κυβερνητικὴν τινα πράξιν, νὰ ἐπικρίνωσι τὸ ὑπουργεῖον, ἢ νὰ ἐρευνήσωσι τὰς ἐξωτερικὰς τοῦ κράτους ὑποθέσεις· καὶ οὕτως ὅμως δὲν λείπουσι διὰ παραβολῶν, ἀλληγοριῶν καὶ τῶν τοιούτων νὰ δεικνύωσιν ὅ,τι δὲν δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι. Πρόκειται ἐκ παραδείγματος νὰ ὑποδείξωσιν ὡς ἀναγκαίαν μεταρρυθμίσιν τινα; ζητοῦσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας ἢ ἄλλου τινος ἐλευθέρου κράτους τὴν ἀνάλογον περίστασιν καὶ ἐκφέρουσιν ὑποκεκρυμμένως πως τὴν ἰδέαν των· πρόκειται δὲ νὰ ἐλέγξωσι τὰ ἐλαττώματα τοῦ δεσποτισμοῦ; ἀμέσως ἡ Αὐστρία παρίσταται τὸ κέντρον τῶν προσβολῶν των. Θέλουσι νὰ ἐνάξωσιν ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης μέλος τι τῆς κυβερνήσεως; δημοσιεύουσι μικρὸν ἀνέκδοτον τρόπον τινα πρὸς τέρψιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἀπαντᾶται πιστὴ ἢ ἀλήθεια ἐκτὸς τῶν ὀνομάτων τῶν προσώπων. Ἐνὶ λόγῳ οἱ Ρώσσοι ἐφημεριδογράφοι εἶνε πολὺ ἔμπειροι περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γραφίδος. Αἱ πράξεις τῶν ξένων κυβερνήσεων σχολιάζονται μετὰ πλείονος ἐλευθερίας ἢ αἱ τῆς Ρωσσοικῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἰταλίας ἔχαιρετήθη ὑπὸ τοῦ Ρωσσοικοῦ τύπου ἐνθουσιωδῶς πολὺ πρὶν ἢ ἀναγνωρίσῃ ὁ τζάρος τὸ νέον βασιλεῖον. Δὲν ἐνθαρρύνουσι μὲν τοὺς Πολωνοὺς εἰς ἐπανάστασιν, ἀλλ' ὑπερυψοῦσι τὸν πατριωτισμὸν τῶν Οὐγγρων. Αἱ συζητήσεις τοῦ ἀγγλικοῦ παραλαμέντου, καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν σκέψεις συνειθίζουσι τοὺς ὑπηκόους τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' εἰς τοὺς συνταγματικούς θεσμούς· ἄλλως τε τὰ πολιτικὰ δὲν πληροῦσι μόνον τὰς στήλας μιᾶς Ρωσσοικῆς ἐφημερίδος, τοῦναντίον δι' ἐν αὐταῖς ἀναγινώσκει τις ἄρθρα φιλολογικὰ, μουσικὰ καὶ δραματικὰ κρίσεις, τοπογραφίας χωρῶν, ἦθη καὶ ἔθιμα λαῶν, ὡς καὶ ἐν ἐπιφυλλίδι μυθιστορίας πρωτοτύπου, ἢ μεταπεφρασμένας. Ἄλλοτε αἱ μυθιστορίαι ἦσαν σχεδὸν γαλλικαί· ἀλλὰ βαθμηδὸν τὸν Δουμᾶ καὶ

τόν Κόκ εξεθρόνισεν ὁ Δίκενς καὶ ὁ Θακερέυ, οὓς αὖριον βεβαίως θά ἐκθρόνισωσιν ὁ Κόλλιν, ἡ μίς Βράνδου κλ.

Αἱ δύο πρώτισται ῥωσικαὶ ἐφημερίδες εἰσὶν ἡ ἐφημερίς τῆς Μόσχας καὶ ἡ τῆς Πετρούπολεως, ὧν ἐκάστη ἀριθμεῖ πλέον τῶν ἐνεακισχιλίων συνδρομητῶν. Ἡ ἐφημερίς τῆς Πετρούπολεως κέκταται ἰδιάζοντα προνόμια, ἰσοσταθμοῦντα σχεδὸν πρὸς ἓν μονοπωλεῖον, διότι καταχωρεῖ νέα πολιτικὰ καὶ ὅλας τὰς ἐπισήμους τοῦ κράτους πράξεις. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους 1863 ἡ διεύθυνσις τῆς ἐφημερίδος ταύτης περιήλθεν εἰς νέας χεῖρας, καὶ ὁ νέος ἰδιοκτήτης περιελθὼν τὰς πρώτιστας πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ τὸ Νεοβόρακον καὶ τὸ Πεκίνον συνεφώνησε μετ' ἀνταποκριτῶν ὅπως τῶ διαβιβάζωσι τὰς τελευταίας εἰδήσεις. Ἡ ἐφημερίς δ' αὕτη ἦς τὸ σχῆμα κῆρυξεν ἐπαιθητῶς ἐπ' ἐσχάτοις, καὶ ἥτις ὑπερασπίζεται γενναίως τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ἀξίζει νὰ παραβληθῆ πρὸς τὰς σπουδαιότερας ἐφημερίδας τοῦ κόσμου· ἡ δὲ ἀρχαία ἀντίπαλος τῆς ἡ ἐφημερίς τῆς Μόσχας περιήλθεν ἐπίσης εἰς νέον διευθυντὴν, ὅστις προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν φύλλον πρώτης τάξεως, διότι μέχρι τοῦδε δὲν ἦτον εἰμὴ τὸ ὄργανον τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, διὰ τῶν ἐκθέσεων καὶ τῶν γνωμῶν τῆς ὁποίας ἐπλήρου τὰς στήλας τῆς. Εἰσόδημα δὲ κύριον ἔχει τὰς ἀγγελίας.

Ἡ σπουδαιότερα ἐφημερίς μετὰ τὰς δύο ταύτας εἶνε ἡ *Μέλισσα τοῦ Βοβρά*, ἥτις ἦτον ἄλλοτε ὄργανον τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος καὶ συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ ἐγνωσμένου διὰ τὰς κατὰ τῆς Ἀγγλίας σφοδρᾶς προσβολᾶς του, Βουλγάριν· ἀλλὰ σήμερον εἶνε ἡ καλλίτερον συντασσομένη ῥιζοσπαστικὴ ἐφημερίς τοῦ κράτους καὶ ἔχει πλέον τῶν πεντακισχιλίων συνδρομητῶν.

Ὁ *Ἀπόμαχος Ῥώσος* ἦτον ἄλλοτε φύλλον ἡμιεπίσημον· ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐνεστῶσαν διεύθυνσιν αὐτοῦ δὲν παρεδέχεται οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν πολιτικὴν γνώμην, ἐνίοτε δὲ καταφεύγει εἰς προσωπικότητα οὐχὶ τόσῃ ἐπιχαρίτους. Εὐτυχῶς διὰ τὴν ἐφημερίδα ταύτην ἡ κυβέρνησις ἐν τῇ συνέσει τῆς ὑποχρεοῖ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ νὰ συνδράμωσιν εἰς περιοδικὰ τινα ἐπιστημονικά, στρατιωτικὰ ἢ ναυτικὰ φύλλα, καὶ ὁ Ἀπόμαχος Ῥώσος, εἶνε ἐκ τῶν τελευταίων ταύτων, ἔχων ὡσεὶ δυσεχιλίους συνδρομητάς.

Ὁ *Ταχυδρόμος τοῦ Βοβρά* εἶνε τὸ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ δημοσιεύει

τὰς ἐπισήμους εἰδήσεις μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὶν τῶν ἄλλων ἐφημερίδων. Ἡ γαλλιστὴ ἐκδιδομένη *Ἐφημερίς τῆς Πετρούπολεως*, ὄργανον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, συντάσσεται εἰς γλῶσσαν καλλίστην καὶ μετὰ πολλῆς περισκέψεως. Ἀναγινώσκειται δὲ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν ἐν Πετρούπολει οἰκούντων Γάλλων καὶ ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῶν Ῥώσων, οἵτινες οὐχὶ μόνον ἀναγινώσκουσι τὴν Γαλλικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀμιλοῦσι μετὰ Παρισιανῆς ὁλως κομψότητος. Ἡ *Ἐφημερίς τῆς Πετρούπολεως* διακρίνεται ἐπὶ τῇ κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐχθρότητι αὐτῆς, καὶ ὁ μᾶλλον ἀγγλόφοβος τῶν συντακτῶν τῆς εἶνε ὁ ἐν Λονδίνῳ ἀνταποκριτὴς τῆς· χάρις δὲ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Πετρούπολει ἀποκατεστημένων ξένων, ἀριθμεῖ περίπου ὀκτὼ χιλιάδας συνδρομητῶν.

Δημοσιεύεται προσέτι ἐν Πετρούπολει ὑπὸ τὸν τίτλον *Νέα τῆς Ἀστυνομίας*, ἡμερησίον τι φύλλον δημοσιεύον ὅλα τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συμβαίνοντα γεγονότα, ἐγκλήματα, ἐπισήμους καὶ ἰδιωτικὰς ἀγγελίας, κατάλογον τῶν ἀφίξεων καὶ ἀναχωρήσεων, ὅπερ ἀποτελεῖ σπουδαῖον κλάδον τῶν ἀστυνομικῶν νέων, διότι ἕκαστος ὑποχρεοῦται πρὶν ἀναχωρήσῃ, διὰ τὴν ἀλλοδαπὴν ν' ἀναγγεῖλῃ τοῦτο.

Ὁ *Ταχυδρόμος τῆς Ὀδησοῦ*, ὅστις ἰδίως προστατεύεται ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ ὅστις δὲν εἶνε οὔτε ἀπολυτόφρων οὔτε δημοκράτης, εὐχαριστεῖ ἐν γένει τοὺς ἀναγνώστας του διὰ τὴν ἀκριβείαν τῶν εἰδήσεών του. Δὲν δύναμεθα νὰ δώσωμεν τὸν κατάλογον ὅλων τῶν φύλλων, ἅτινα δημοσιεύονται μακρὰν τῆς πρωτεύουσος πρὸς διδασκαλίαν ἢ τέρψιν τῶν ἡττον εὐπόρων τάξεων, διότι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι μέγας, καὶ, ὡς ἀπανταχοῦ, τροφὴν ἔχει τὰ ἐπίσημα ἢ ἰδιωτικὰ σκάνδαλα, τὰ διάφορα, τὰς ποινικὰς δίκας κλ.

Ὁ χάρτης καὶ ἡ ἐργασία εἶναι πολὺ ἀκριβώτερα ἐν Ῥωσίᾳ ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁμῶς ἡ τιμὴ μιᾶς ἡμερησίας ἐφημερίδος ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετρούπολει, δὲν ὑπερβαίνει πλέον τῶν δεκαεξὶ ἑκατοστῶν τὸ φύλλον. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ μεγαλειτέρα Ῥωσικὴ ἐφημερίς δύναται νὰ περιληφθῆ εἰς δύο μόνας στήλας τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὅτι ὠφελεῖ τὰς Ῥωσικὰς ἐφημερίδας εἶνε κυρίως ἡ ἐτησία συνδρομὴ, διότι ἡ καθ' ὅδον πώλησις φύλλον πρὸς φύλλον εἰσέτι δὲν ἐπέτυχε.

Τὰ πρώτιστα περιοδικὰ ἐν Ῥωσίᾳ συγγράμματα, καὶ ὀμιλοῦμεν ἰδίως περὶ τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν, εἶνε, ὁ *Ῥώσος Ταχυδρόμος*, ὁ

Σύγχρονος, αἱ *Ἐρετικαὶ Σημειώσεις*, ὁ *Χρόνος Ἡμῶν* καὶ ἡ *Ἡμέρα*. Τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶνε τὰ ὄργανα τάξεων καὶ γνωμῶν διαφόρων, διότι ἡ Ῥωσσία, ὡς καὶ πᾶς τόπος, ἔχει τοὺς ἀπολυτόφρονας καὶ τοὺς ῥιζοσπάστας τῆς, τοὺς συνταγματικούς καὶ τοὺς ἀντισυνταγματικούς τῆς, τοὺς προστατευτικούς καὶ τοὺς ἐλευθέρους τῆς κλ.

Καὶ μὴ ὑπολάβῃ τις ὅτι ἡ ποιικιλία αὕτη προέρχεται ἐκ κούφων ἰδεῶν· διότι εἰς Ῥωσίαν ὑπάρχουσι γνώμαι δικαιολογημέναι, πεποιθήσεις καὶ ἐμπνεύσεις γενναῖαι, τὸ δὲ Ῥωσικὸν ἔθνος ὁμοιάζει δικαίως πρὸς γίγαντα, ὅστις ἐγείρεται, δοκιμάζει τοὺς ἰσχυροὺς μῦς του καὶ τὰς δυνάμεις του τὴν προτερῆσαν μεγάλῃς πάλης.

Ὁ *Ῥώσος Ταχυδρόμος* εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ καλλίτερον περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς Ῥωσσίας, ὅπερ μάλιστα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γέννησιν πολλῶν ἄλλων συνεσιᾶ τῶν διαιρέσεων, αἵτινες συνέβησαν ἐκ διαλειμμάτων μετὰ τῶν συντακτῶν του. Αἱ γνώμαι του εἰσὶν ἐλευθέραι ἐχουσαι καὶ ἀγγλικὸν τινα τορυσμόν, ὁ δὲ ἀρχισυντάκτης του Κ. Λάτκωφ, εἶνε εἰς τῶν πρώτης τάξεως δημοσιογράφων. Ἀπὸ τίνος χρόνου ἀνέλαβε τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀγγλικῶν θεσμῶν, καὶ τοῦτο δεικνύει ὅτι τοὺς ἐσπουδάσαν ἀρκούντως. Οἱ συνδρομηταὶ του ὑπολογίζονται εἰς ἐνεακισχιλίους, ὁ δὲ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε βεβαίως ἀρετὸς, καὶ παριστᾷ τὸ ἄνθος τῆς τάξεως τῶν συνταγματικῶν Ῥώσων, οἵτινες διακρίνονται ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν δυτικοφρόνων, καὶ ζητοῦσι τὴν χειραφέτησιν τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὀρωτικὸν δικαστήριον καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν εἰς ὅλην τὴν κοινῶν. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν *Ῥώσον Ταχυδρόμον* νὰ δημοσιεύσῃ λαμπρὰ ἄρθρα. Ἐδημοσιεύετο δὲ τὸ περιοδικὸν αὐτὸ σύγγραμμα ἄλλοτε δις, τὸ μὲν, ἅπαρ τοῦ μηνὸς καὶ περιείχεν ὕλην φιλολογικὴν, φιλοσοφικὴν καὶ κοινωνικὴν, τὸ δὲ, ὡς ἐφημερίς ἑβδομαδιαία, περιέχουσα ἄρθρα πολιτικὰ, νέαι εἰδήσεις, φιλολογικὰς κρίσεις, ἐπιστημονικὰ ἄρθρα καὶ ἀνταποκρίσεις ἐκ Λονδίνου, Παρισίων, Τουρίνου κλ. Πρὸ δύο ὁμῶς ἐτῶν ἡ ἑβδομαδιαία δημοσίευσίς ἐπαυσε, διότι οἱ συντάκται τῆς ἀνέλαβον τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐφημερίδος τῆς Μόσχας.

Ὁ *Σύγχρονος* κυρίως εἰπεῖν εἶνε μᾶλλον φιλολογικὸν σύγγραμμα ἢ ὄργανον πολιτικόν· συντάσσεται δὲ λίαν καλῶς καὶ διακρίνεται διὰ τὸν ἀπαιτικὸν αὐτοῦ ἀνταγωνισμόν μετὰ τοῦ *Ταχυ-*

δρόμου, τοῦ ὁποίου εἶνε ἀντίπαλος. Διαφέρων οὐσιωδῶς ὡς πρὸς τὰς γνώμας ἀπὸ τὸν *Ταχυδρόμον*, δεικνύει δυσπιστίαν μεγίστην πρὸς ὅ,τι ὀνομάζει «πολιτικὴν ἐγώιστικὴν καὶ ἐμπορικὴν τῆς Ἀγγλίας.» Τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος προτιμᾷ τὸν μεγαλειότερον δεσποτισμόν, δυστυχῶς ὁμῶς ἀντιφάσκει συνεχῶς καταπολεμῶν τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ πρὸς ἐκμηδένισίν τῆς ἐκφέρων θεωρίας τοιαύτας, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ λογοκρισία εἶνε πολὺ ἐπισεικῆς ἐν Ῥωσίᾳ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν του ὑπολογίζεται εἰς ἑπτὰ χιλιάδας καὶ πεντακοσίους.

Ὁ *Χρόνος Ἡμῶν* εἶνε ὄργανον κυβερνητικόν, ἔχων σκοπὸν τὴν συγκέντρωσιν· δὲν ἀφίνει περιστάσιν ἀρμοδίαν χωρὶς νὰ ἐξυμνήσῃ τοὺς Γαλλικοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος, καὶ χωρὶς νὰ καταπολεμήσῃ μετ' ἐπιμονῆς τὰς τάσεις τοῦ ἀγγλικῶν κόμματος· διὰ τοῦτο διηνεκῆς πόλεμος ὑπάρχει μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ *Ταχυδρόμου*. Ὁ *Χρόνος Ἡμῶν* εἶν' ἐπίσης ἀντίπαλος τοῦ πανσλαβισμού καὶ τῆς Ῥωσικῆς κοινωνίας, τὴν ὁποίαν κατηγορεῖ ὅτι δὲν συμβαδίζει μετὰ τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ σύρεται ῥυμουλκουμένη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως· ἔχει δὲ πλέον τῶν τετρακισχιλίων συνδρομητῶν.

Αἱ *Ἐθνικαὶ Σημειώσεις* εἶνε ἐν τῶν ἀρχαιότερων περιοδικῶν συγγραμμάτων τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' εἶνε σύγχρονως καὶ ἐν τῶν καλλίτερον γραφομένων, διότι δημοσιεύει ἄρθρα ἀξιόλογα περὶ ὅλων τῶν κλάδων τῆς φιλολογίας, τῶν τεχνῶν, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς μεταφυσικῆς. Εἶν' ἐπίσης ἀντίπαλος τοῦ *Σύγχρονου*, διότι οὗτος ἐπήγαγεν ἐκ λειποταξίας γενομένης εἰς τὰς τάξεις τῶν *Ἐθνικῶν Σημειώσεων* ἐν ἔτει 1847, καὶ ἔχει τρισχιλίους συνδρομητάς.

Οὐχ ἡττον σπουδαία ἐφημερίς εἶνε ἡ *Ἡμέρα*, ὄργανον καθαρὸν τοῦ Πανσλαβισμού καὶ ἀριθμοῦσα περίπου τρισχιλίους συνδρομητάς. Ἀξίωμα ἔχει ἡ ἐφημερίς αὕτη τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ῥωσσίας ἐν μιᾷ γενικῇ ἐνώσει τῶν Σλαβικῶν φυλῶν. Ἀλλ' ὅποια μορφή νὰ δοθῆ εἰς τὴν ὑπεροχὴν ταύτην; Ἴδου ὅ,τι διαίρει τὴν μερίδα ταύτην, εἰς πανσλαβιστὰς μοναρχικούς καὶ πανσλαβιστὰς δημοσπόνδους. Ἐν τούτοις, τῆς διαιρέσεως ταύτης ἐξαιρουμένης, ὅλοι ἐπιθυμοῦσι πολιτισμόν Σλαβικόν, ὅστις καταβάλλων τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν, νὰ ὑπερισχύσῃ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Τουρκίᾳ ὑπὸ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Εὐρώπης. Πρὸς τοῦτο μισοῦσι μεγάλως τοὺς Πολωνοὺς, διότι κωλύουσι

τὴν ὑπὲρ τῶν Ῥώσων συμπάθειαν τῶν Σλαυτικῶν φυλῶν, καὶ διότι ἀπαιτοῦσι χωρισμόν. Βδελύσσονται ἐπίσης τὴν Πρωσσίαν, διότι ζητεῖ νὰ ἐκγερμανίσῃ τὸ Πόζεν, καὶ ἀποστρέφονται ἰδιαζόντως τὴν Αὐστρίαν. Θεωροῦσι τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως ὡς ἐν παρακμῇ, ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ὅμως μικρὰν συμπάθειαν τοῖς ἐμπνέει ἕνεκα τῆς προστασίας ἣν παρέχει εἰς τὴν Τουρκίαν· τὸ δὲ κοινὸν αὐτὸ μῖσος κατὰ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ προῦξένῃς μέγιστον σύνδεσμον μεταξὺ τῶν πανσλαβιστῶν καὶ τῶν ῥιζοσπαστῶν. Ἄλλ' ὅ,τι διακρίνει τοὺς τελευταίους τούτους εἶνε ὅτι ὡς κῆθρον οὐσιωδέστατον τῆς πίστεώς των θεωροῦσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἥτις κατ' αὐτοὺς εἶνε ἡ τελειότερα ἔκφρασις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπαιτοῦσι προσέτι τὴν καταστροφὴν τῆς εὐγενείας, ὡς τάξεως προνομιοῦχου, ἰσχυριζόμενοι ὅτι μόνον μεταξὺ τοῦ λαοῦ ἀπαντᾷται ἡ καθαρὰ ἐθνικότης. Κατακρίνουσι τὸ ἐνεστὸς σύστημα τῆς ἐκπαιδύσεως, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐμποδοῦται ἡ γαλλικὴ, ἀγγλικὴ καὶ γερμανικὴ ἐπιρροή, καὶ εἶνε οἱ κεκηρυγμένοι ἀντίπαλοι τῆς ἐλευθέρως συναλλαγῆς, ἥτις κατ' αὐτοὺς εἶνε καταστρεπτικὴ διὰ τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν. Ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, οἱ πανσλαβισταὶ οὗτοι ἐμμένουσι πιστοὶ ἐν τῷ ἐθνικῷ ἱματισμῷ καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐθίμοις· ἔχουσι δὲ κομητάτον, τὸ ὅποτον ἐπαγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ πανσλαβισμοῦ, διευκολύνων τὴν ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν διὰ συνεισφορῶν πολυαριθμῶν. Τὸ κόμμα τοῦτο ἐπ' ἐσχάτοις ὅμως ἐξησθένῃς πολὺ, ἕνεκα τοῦ θανάτου πλείστων ἐκ τῶν σπουδαίων αὐτοῦ ὑπερμάχων· ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ νῦν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του τινες τῶν εὐπαιδευτοτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἀνδρῶν τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ περὶ Ῥωσσιακῆς ἐφημεριδογραφίας πραγματεία ὑμῶν αὕτη ἤθελεν εἶσθαι ἀτελής, εἰ μὴ προσετιθέμεθα ὀλίγα καὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ῥωσσιακοῦ τύπου. Κέντρα τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εἶνε τὸ Λονδίον, τὸ Βερολίον καὶ ἡ Λειψία, ὄργανον δ' ἐπισημότερον ὁ Κώδων δημοσιεύμενος ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κ. Χέρτζεν. Ἡ τρομερὰ αὕτη ἐφημερίς προξενεῖ τὸν φόβον εἰς ὅλους τοὺς Ῥώσους ὑπάλληλους, διότι οὐδὲν διαφεύγει τὴν γλῶσσαν αὐτῆς. Ἀπηλλαγμένη οὐσα πάσης λογοκρισίας, ἀποκαλύπτει μετ' ἀμειλίχτων ἐπικρίσεων ὅλας τὰς ἐπιψόγους πράξεις τῶν ὑπάλληλων καὶ δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι οὐδ' ὁ ἐπὶ

Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου ἀστυνόμος Φουσὲ ἐγνώριζε καλλίτερον τὰ ἐν Γαλλίᾳ συμβαίνοντα, ὅσον τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Κώδωνος τὰ ἐν Ῥωσσίᾳ. Ἐγκύκλιοι ἐμπιστευτικαί, ἀπευθυνόμεναι πρὸς νομάρχας ἢ ἐπάρχους, ἐπέτυχον, χάρις εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην, δημοσιότητα, τὴν ὁποίαν οὐδὲ ὡς ἠλπίζον οἱ ἐκδόντες αὐτὰς ἐννοεῖται δὲ οἰκοθεν ὅτι τὸ φύλλον τοῦτο εἶνε ἀπηγορευμένον ἐν Ῥωσσίᾳ, μ' ὅλον ὅτι εἰσέρχεται χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τις πῶς καὶ πόθεν καὶ παρὰ τίνων λαμβάνει τὰς πληροφορίας του. Ἡ Ῥωσσιακὴ κυβέρνησις ἔστειλε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς Λονδίον κατασκόπους, ἵνα ἐπιτηρήσωσι τὰ διαβήματα τοῦ Κ. Χέρτζεν, ἀλλ' οὗτος πάντοτε προειδοποιήθη περὶ τούτου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀναγινώσκει τακτικῶς τὸν Κώδωνα, καὶ διηγῶνται περὶ αὐτοῦ ὅτι πρότινων ἐτῶν εἰς ὑπάλληλος, προσκεκολλημένος παρὰ τῷ ἰδίῳ αὐτοκράτορι ἀδίκως ἐνοχοποιούμενός ποτε ὡς προδώσας μυστικὸν εἰς τὴν ἀκριτόμυθον ἐφημερίδα ἐκείνην, ἀπεφάσισε νὰ ἀνατυπώσῃ τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Κώδωνος, τὸ ἀποκαλύπτον τὸ μυστικόν, ἵνα μὴ ὁ αὐτοκράτωρ, ἀναγνούς, ὀργισθῇ κατ' αὐτοῦ. Τριουτοτρόπως ἐπιτυχῶν τυπογράφων τινὰ μετέτρεψε, κατὰ τὸ δοκοῦν, τὸ κῆθρον ἐκεῖνο καὶ ἐπαρουσίασε τὴν ἐφημερίδα μετατετραμμένην εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Κατὰ συγκυρίαν, ἔτυχε τότε εἰς Ἰταλίαν ὁ μέγας δουξ Κωνσταντίνος, εἰς τὸν ὅποιον ἐστάλη ἐκ Λονδίνου τὸ φύλλον τοῦ Κώδωνος· ἀναγνούς δ' αὐτὸ, τὸ ἐσφράγισεν ὁ ἴδιος καὶ τὸ ἔπεμψε πρὸς τὸν ἐν Πετρούπολει αὐτοκράτορα ἀδελφόν του. Βεβαίως ἡ διπλῆ ἐκδοσις ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ φύλλου ἐκέντησε τὴν περιέργειαν τοῦ αὐτοκράτορος· ἀλλ' ὁ ὑπάλληλός του διὰ μακρῶν ἐδικαιολόγησεν αὐτήν.

Τὰ κυριώτερα κῆθρα τοῦ Κώδωνος μεταφέρονται εἰς ἑτέραν ὁμώνυμον ἐφημερίδα ἐν Βρυξέλλαις, δημοσιεύονται δὲ προσέτι οὐκ ὀλίγα σάτυρα καὶ ἄλλα ἀπηγορευμένα φυλλάδια καὶ ποιήματα ἐν Βερολίῳ καὶ Λειψίᾳ· ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ πόλει ἐκδίδεται ἀτάκτως καὶ ὁ Trutheller ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Δολγορούκωφ, ὅστις ἄλλοτε ἦτο στενὸς φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἤδη, διὰ λόγους διαφόρους, προὔτιμησε τὴν ἐξορίαν ἐκουσίως καὶ δημοσιεύει ἐνίοτε πράγματα, ἅτινα ἐν τῇ πατρίδι του οὐδέποτε ἤθελε τολμήσει νὰ ἐκφέρῃ εἰς φῶς.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει εἰς Πετρούπολιν τύπος κρύφιος, τὸν ὅποιον εἰσέτι ἡ ἀστυνομία δὲν ἐδου-

νήθη νὰ ἀνακαλύψῃ σκοπὸν δ' οὗτος ἔχει τὴν διάδοσιν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν, καὶ πρώτιστον ὄργανον τὸν Velicorus, ὅστις ἐκδίδεται ἀτάκτως· εἶναι δὲ οὗτος σχήματος μικροῦ καὶ διανέμεται δωρεὰν διὰ τῶν ταχυδρόμων.

Βεβαίως ἄξιος θαυμασμοῦ εἶναι ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐφημεριδογραφίας ἐν τόπῳ ἐνθα ἡ διανοητικὴ ἐπανάστασις χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ νῦν αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἂν τὰ περιοδικὰ συγγράμματα ἀπασχολῶσι μόνον τοὺς συγγραφεῖς Ῥώσους, τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῶν ξένων οὐδὲ ὡς ἀμελοῦνται. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας τοῦ Μακωλέν, ἡ ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ τοῦ Βουάλ, ἡ Ἀστρονομία τοῦ Ἔρτζελ καὶ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία τοῦ Μίλς, εἰσὶ παρ' αὐτοῖς μετὰπεφρασμένοι καὶ ἀπολαύουσι μεγάλης τιμῆς. Ἐπίσης καὶ τὰ Ἀγγλικά μυθιστορήματα ἀναγινώσκονται ἐν Ῥωσίᾳ ἀπλήστως, τὰ δὲ πλείστα συγγράμματα τοῦ Δίκενς, τοῦ Θακερέν, τοῦ Κόλλις, τοῦ Τρολόπ, τοῦ Ἐβανς καὶ τῶν λοιπῶν μυθιστοριογράφων εἰσὶ παρ' αὐτοῖς γνωστότατα. Αἱ Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες εἰσέρχονται εὐκόλως ἐν Ῥωσίᾳ, ἂν δ' ἐνίοτε κῆθρον τι ὑπάρχῃ ἐπιλήψιμον μελανώνεται ὑπὸ τοῦ λογοκριτοῦ ἢ δὲ λοιπῇ ἐφημερίδι ἀφιεμένη ὡς ἔχει στέλλεται εἰς τὸν πρὸς ἡν ἐπιγράφεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων Μεγάλων διερμηνέων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. Ὑπὸ Ἐπαμ. Ι. Σταματιάδου, ἐκδίδοντος Κ. Τεγαρίκη. Ἀθήνησι, τύποις Α. Κτενᾶ καὶ Π. Σούτσα, 1865.

Μετ' ἀγαλιείσεως ἀπὸ τινος χρόνου παρατηροῦμεν ὅτι οἱ νέοι ἡμῶν λόγιοι ἤρχισαν νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαστάσεως τοῦ 1821 ἀγνώστου σχεδὸν πατρῶος ἡμῶν ἱστορίας. Ὀλίγιστα μόνον τμήματα τῆς ἱστορίας τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου ἠρουνήθησαν, καὶ ταῦτα λίαν περιωρισμένως. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑποστάν κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον πολλὰς ἀλλοιώσεις διετήρησεν ὅμως δύο σπουδαία αὐτοῦ χαρακτηριστικά, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἅτινα σπουδαίαν ἐξήσκησαν ἐπὶ τῆς τύχης του ἐπιρροήν. Ὁ Ἕλληνας τοῦ 1821 ὡμίλει τὴν γλῶσσαν καὶ εἶχε τὴν θρησκείαν τοῦ

τελευταίου αὐτοκράτορός του, τοῦ πρὸ τεσσάρων σχεδὸν αἰῶνων πεσόντος ἡρωϊκῶς ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ τελευταίου προπυργίου του, τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἱστορία λοιπὸν τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου, τοσοῦτον ἐνδιαφέρουσα τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, δὲν ἔπρεπε κατ' οὐδένα λόγον νὰ παραμεληθῇ, τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσοι διάφοροι ξένοι οὐσιωδῶς παρεμόρφωσαν ἕνεκα ἐλλείψεως μέσων τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη.

Ὅσοι σκοτεινὸν καὶ ἂν παρίσταται τὸ τμήμα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, δὲν εἶναι ὅμως καὶ τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἀπελπίσῃ πάντα καταγινόμενον εἰς συγγραφὴν αὐτοῦ. Πολλὰ χειρόγραφα, πολύτιμον χορηγοῦντα ἱστορικὴν ὕλην διεσκορπισμένα εὐρίσκονται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν Μονῶν, ἄλλα δὲ εἰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς τῆς Εὐρώπης βιβλιοθήκας. Πρὸς τούτοις πολλὰ εἰδήσεις ἐναπεταμιεύθησαν εἰς συγγράμματα, πολλῶν σοφῶν περιηγητῶν κατὰ διαφόρους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπομεμακρυσμένας ἐποχὰς τὴν Ἑλλάδα ἐπισκεφθέντων. Ἐξ ὅλων τούτων κῆθρον παρέχεται ὕλη, ἣν δυνατὸν νὰ συμπληρώσωσιν ἐνίοτε παραδόσεις ἢ ἔγγραφα πολλῶν οἰκογενειῶν, εὐτυχῶς διατηρηθέντα.

Εὐελπιζόμεθα ὅτι πάντες θέλουσιν ἐνθαβρύνει, ἢ τε Κυβερνήσεις, καὶ οἱ ἰδιῶται τοὺς ἀξιεπαίνους τούτους καὶ φιλοπάτριδας ἄνδρας, τοὺς καταγινόμενους πᾶν φιλοτιμῶς εἰς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον.

Ὁ Κύριος Ἐπαμ. Ι. Σταματιάδης, ὁ πρὸ μικροῦ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του Σάμου συγγραψας, φλεγόμενος ὑπὸ τοιοῦτων αἰσθημάτων, κατέγγινε καὶ διὰ πολλῶν κόπων συνέγραψε τοὺς βίους τῶν Ἑλλήνων Μεγάλων διερμηνέων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, τῶν ἄμεσον ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ταύτης, ἀρυσθεὶς, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, τὰς περὶ αὐτῶν πληροφορίας του ἐκ διαφόρων συγγραφέων, περὶ Τουρκίας συγγραψάντων, καὶ συμπληρώσας αὐτὰς ἐκ τῶν ἀρχείων διαφόρων οἰκογενειῶν, ἐκγόνων τῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνων.

Τὴν συγγραφὴν ταύτην ἐπλούτισεν ὁ γλαφυρὸς συγγραφεὺς δι' εἰσαγωγῆς συντόμου μὲν, ἀλλὰ λίαν περιεκτικῆς περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ διορισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ὡς διερμηνέων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Μετ' αὐτὴν ἀρχοῦνται οἱ βίοι τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος διερμηνέων, τριάκοντα ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν, ἀρχόμε-

νοι ἀπὸ Παναγιώτου τοῦ Νικουσίου ἐν ἔτει 1661 καὶ τελευτῶντες εἰς τὸν τελευταῖον τῶν διεμνηθέντων Σταυράκη τὸν Ἀριστάρχη τὸν ἐν ἔτει 1822 δολοφονηθέντα.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, θεωροῦντες ὡς ἀναγκαιότατον εἰς πάντα Ἕλληνα μεριμνῶντα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, συνιστῶμεν στενωῶς.

ΑΙ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ.

Ὁ νοῦς, τὸ ὑψιστον αὐτὸ οἰκοδόμημα ὑπ' ὃ ἐμψωλεύουσι τοσοῦτοι ὠραῖοι στοχασμοί, τὸ εὐγενές καὶ μέγα νοητικόν, ὃ μὲ φλογερὰς πτέρυγας ποιητικῆς οὐτος λόγος ... ὄλος, ὄλος ἀποθνήσκει καὶ θερίζεται καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ βάρους τῆς ἀνάγκης.

HALLER.

Ἡ ἱστορία τὴν ὁποίαν θὰ διηγηθῶ, μολονότι λυπηρὰ, θὰ παραστήσῃ ὅμως εἰς τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμοὺς ζωηρὰν ἐντύπωσιν, παρκτηροῦντας τὴν ἀλήθειαν εἰς πᾶσαν μερικότητά της. Δίδει παράδειγμα εἰς τοὺς νέους τοὺς ἠθικῶς μὲν λίαν ἀνεπτυγμένους, ἀπείρους ὅμως τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης. Ἴσως ὠφελῆσαι αὐτοὺς τὸ ἐξῆς ῥητὸν «*Καλῶς πράττει ὁ παράδειγμα λαμβάνων τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων.*»

Παρελθούσης τῆς ὥρας τῆς ἀκροάσεως, ἠτοιμαζόμεν νὰ δειπνήσω, ὅτε ὁ ὑπηρέτης μὲ εἰδοποίησεν, ὅτι περιμένει εἰσέτι τις εἰς τὸν ἀντιθάλαμον ζητῶν με, καὶ ἴσως ἀπεκοιμήθῃ μὴ φαινόμενος. Διέταξα ἵνα εἰσαχθῇ ἀφ' οὗ ἐκάθησα παράπιναν μικρὰν τράπεζαν.

Μετὰ τινὰς στιγμὰς ἐπαρουσιάσθη νέος τις, ὅστις ἐφάνετο ὅτι περιπάτει μετὰ κόπου καὶ μόλις ἠδυνήθη βοηθούμενος ὑπὸ βράβδου νὰ ἐλθῇ καὶ καθῆσθαι εἰς μίαν ἀπέναντί μου ἔδραν. Ἡ ὄψις τοῦ μὲ συνεκίνησεν ἦτο ὄψις ἀνθρώπου δυστυχούς· τὰ ἐνδύματά του μολονότι καθρὰ καὶ εὐπρεπῆ, ἐδείκνυον ὅμως τὸν ἀγῶνά του ἐναντίον τῆς πενίας· ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ ἰσχνότατος, ὥστε εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ ἀπατηθῇ καὶ τὸν ἐκλάβῃ ἀντὶ σκιάς· ὁ τρόπος τοῦ ὅμως ἦτο τόσον εὐγενῆς, καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ τόσον γλυκεῖα, ὥστε ἠναγκάσθην ἐκουσίως νὰ τὸν θεωρήσω μὲ ἤραμον ὄμμα.

— Εἶμι λίαν εὐχαριστημένος, κύριε, τῷ εἶπον, ὅτι σὰς εἶδον πρὶν ἐξέλθω.

— Ἡ ἀμαξία σας σὰς περιμένει, ἰατρὲ· δὲν θὰ σὰς ἀπασχολήσω λοιπὸν, εἰμὴ ὀλίγας στιγμὰς, ἢ καλλίτερον ἐπιστρέφω κύριον.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐξῆλθον τοῦ στόματός του ἀνίσχυροι. Ἐφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ὡς νὰ ὑπέφερον ὀμιλῶν.

Τὸν ἐβεβαίωσα ὅτι μοῦ ἔμενε καιρὸς ἐνὸς τετάρτου ἵνα τὸν ἀκροασθῶ. Μοῦ ἐξήγησεν ὅθεν τὰς περιστάσεις τῆς ἀσθενείας τοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἤδη εἶγον εἰσοῦμαι. Φθίσις τοῦ πνεύμονος τὸν εἴλκυε πρὸς τὸν τάφον.

Τὸ λεκτικόν του ἦτον ἐξαίρετον. Ἐνόητε μὴ δυνάμενος νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἰδέας καὶ ἐντυπώσεις τοῦ Ἀγγλιστί, μετεχειρίζετο δεξιότατα τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ὥστε δὲν ἀμφίβαλλον ὅτι εἶχον πρὸ ἐμοῦ ἐπιστήμονα, εἰς ὃν ἡ τύχη ὑπῆρξεν οὐχὶ εὐνοϊκῆ. Οὐδὲν περὶ τούτου μοι εἶπεν. Ἄλλ' ὅτε τὸν ἐσυμβούλευσα νὰ λαμβάνῃ τροφήν καθαρὰν καὶ τακτικὴν τὸν εἶδον νὰ ἐρυθριᾷ.

Φαίνεται ὅτι ἡ λύπη καὶ ἡ πενία, αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν δυστυχημάτων του, ἐχειροτέρευσαν τὴν θέσιν του. Ἦτο μικρὰ ἡ συνδρομὴ τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἐκ τῆς ἱατρικῆς τέχνης· τὸν ἠρώτησα περὶ τῆς κατοικίας του.

— Ἰατρὲ μοι ἀπεκρίθη δειλῶς, μὴ λάβετε τὸν κόπον νὰ ἐλθῆτε εἰς τὴν οἰκίαν μου, διότι δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σὰς δεχθῶ. Καλλίτερον ἐρχομαι ἐγὼ εἰς ὑμᾶς.

Καὶ μοι προσέφερε ἡμίσειαν γινέαν. Σκεφθεὶς ὅτι αὕτη ἴσως ἦτο ἡ τελευταία, ἣτις τῷ ἔμενε, ἐνεθυμήθην τὰς παρελθούσας δυστυχίας μου, καὶ δάκρυα ἔτρεξαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Τῷ τὴν ἐπέστρεψα καὶ τῷ προέτεινα θέσιν ἐντὸς τῆς ἀμαξίας μου.

Ἦγνῶσι διὰ ποίων λόγων νὰ μοι ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Ἐσημείωσα τὸ ὄνομά του καὶ τὴν κατοικίαν του, ἣτις ἔκειτο εἰς μίαν τῶν στενωῶν ὁδῶν, αἵτινες ἄγουσιν εἰς τὸ Μεί-Φάρ ἐνθα κατωτέρω τὸν παρήτησα.

Καθ' ἣν στιγμὴν μὲ ἄφησε μοῦ ἐσφιγξὲς τὴν χεῖρα. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἠσθανόμην τὴν ἐντύπωσιν τοσοῦτον ἦτο ἡ χεῖρ τοῦ ἰσχνῆ καὶ ξηρᾶ, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν μου τὴν λυπηρὰν καὶ σκελετώδη μορφήν του.

Ἐσκέφθην νὰ τὸν συστήσω εἰς ἕνα ἀσθενῆ μου πλούσιον καὶ ἀξιόλογον κύριον, ὅστις βεβαίως θὰ τὸν συνέδραμε· ἀλλὰ μὲ ἐκόλυσεν ἡ ἀγνοία τοῦ ἀνθρώπου δι' ὃν ἠτοιμαζόμεν νὰ ἀναλάβω

φροντίδας. Ἡ συναναστροφή μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ χρῆσις τοῦ κόσμου μὲ κατέστησαν ἄπιστον.

Ἠθέλησα νὰ τὸν ἐπανάιδω πρὶν ἐπιστρέφω εἰς τὴν οἰκίαν μου. Μετὰ κόπου εὗρον τὸν θάλαμόν του. Ἦτο ἐντὸς οἰκίας λίαν μικρᾶς καὶ σχεδὸν τῆς μικροτέρας εἰς ἐκείνην τὴν συνοικίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον χρόνους νὰ ἴδω. Ἡ θύρα τῆς οἰκίας ἦτο ἀνοικτὴ πληθὺς δὲ βρακενδύτων παιδῶν ἴστατο πρὸ αὐτῆς. Ἐκτύπησα καὶ παρουσιάσθη γυνὴ χακοενδυμένη.

Ὁ Κύριος Α. δὲν εἶνε εἰς τὴν οἰκίαν, μοι εἶπεν ἐξῆλθε πρὸ ὀλίγου ἵνα ἀγοράσῃ τί πρὸς τροφήν, ἀλλὰ δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἀναβῆτε, ἂν δὲν σὰς ἀρέσκη νὰ περιμείνῃτε. Ὁ θάλαμός του εἶνε ἀνοικτός, ἄλλως κλέπτῃν δὲν φοβεῖται, προσέθηκεν ἡ ἀθλίη γυνὴ γελῶσα χλευαστικῶς.

Ἐν τῶν τέκνων της μὲ ὠδήγησεν εἰς ἕνα μικρὸν καὶ ἄθλιον θάλαμον ὅπου ἐκάθησα. Τελευταία τις ἀκτίς ἡλίου διερχομένη διὰ τῶν ὀλίγων βυπαρῶν τεμαχίων τῶν ὑέλων, αἵτινες ἔμενον, διότι τὸ λοιπὸν μέρος τῶν θυρίδων ἐκκλύπτετο ὑπὸ χάρτου συγκεκολλημένου, ἐδείκνυε τὸ ἐμβαδὸν τοῦ θαλάμου. Τὰ ἐπιπλά του συνίσταντο ἀπὸ μίαν ἀθλίαν κλίνην, ἡ ἀταξία τῆς ὁποίας ἐδείκνυεν ὅτι ὁ ἰδιοκτῆτης πρὸ ὀλίγου ἐξῆλθε, τρεῖς ἔδρας ἀχυρίνους καὶ μίαν τράπεζαν σκωληκόβρωτον, ἐφ' ἧς ἔκειντο τινὰ βιβλία καὶ ὀλίγος χάρτης. Οὐδὲν κιβώτιον ἐνυπῆρχεν. Ὁ δυστυχῆς Α. ἔφερε μεθ' ἐκτου πᾶν οὐτινος ἦν κάτοχος. Ἐπεθύμησα νὰ ἴδω τίνας ἦσαν οἱ εὐνοούμενοί του συγγραφεῖς καὶ εὗρον τὸν Πλάτωνα, τὸν Ὁράτιον, τὸν Ἀριστοφάνην, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Λακτάντιον ἐν τῷ μέσῳ κόνεως. Ὑπῆρχον ὡσχύτως ἐπὶ τῆς τραπέζης τινὲς στίχοι ἑλληνιστὶ γεγραμμένοι· ἦτο μία φθῆ, ἴσως ἡ ἐσχάτη ἦν συνέθεσεν ὁ δυστυχῆς Α.

Εἰσῆλθε καθ' ἣν στιγμὴν ἐκράτουν ἐν βιβλίον εἰς τὰς χεῖρας. Ἐξεπλάγη εἰδὼν ζένον εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅστις δὲν ἔλαβε φροντίδα νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ περὶ τῆς ἀφίξεώς του. Ἀφ' οὗ μὲ ἐγνώρισε, μοι ἔτεινε τὴν χεῖρα εὐσηχμόνως ἢ σύγχιυσις καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκίνησις δὲν τῷ ἐπέστρεψεν νὰ ὀμιλήσῃ. Τῷ ἐπαρουσίασα μίαν ἔδραν παρακκλῶν αὐτὸν ἵνα ἀναπαυθῇ.

— Πιστεύω ὅτι ἦσθε καλλίτερα ἀπὸ σήμερον τὸ πρῶτ', τῷ εἶπον.

Ἐφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ μὲ ἀκατάληπτον σχεδὸν φωνὴν μοι ἀπεκρίθη ὅτι πάντοτε τὴν ἐσπέραν αἰσθάνεται αὐτὸν ἐν χειροτέρῃ καταστάσει. Περετῆρησα τὸν σφυγμὸν τοῦ

ἐκτύπα ἑκατὸν τρεῖς κτύπους τὸ λεπτόν.

Ἐξῆλθε τῆς οἰκίας ἵνα εὕρῃ ὑπηρεσίαν εἰς μίαν πλησίον τυπογραφίαν· ἀπατηθεὶς εἰς τὰς ἐλπίδας τοῦ ἐπέστρεψεν αἰσθανόμενος ἀσινῆθη χαλάρωσιν τῶν δυνάμεών του. Συνεκινήθην καὶ ἐκράτησα ἐπὶ δύο λεπτά τὴν χεῖρά του χωρὶς νὰ κινήθῃ. Τέλος τὸν παρεκάλεσα νὰ μὲ συγχωρήσῃ νὰ τὸν ἐρωτήσω, πῶς ἄνθρωπος πνευματώδης, ἦλθεν εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν.

Ἀντὶ νὰ μοι ἀποκριθῇ ἔπεσε λειποθυμημένος εἰς τὰς χεῖράς μου. Τὸν ἔφερον ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἐκάλεσα εὐθὺς τὴν οἰκοκυράν του. Τὴν ἤκουσα νὰ κτυπᾷ τὴν θύραν καὶ νὰ μὲ ἐρωτᾷ τί τὴν ἤθελον.

— Σεῖς εἴσθε, ἣτις φροντίζετε περὶ αὐτοῦ τοῦ νέου, τῷ εἶπον, καλὴ γυνὴ;

— Βέβαια! εἶπεν αὕτη. Διὰ νὰ μὲ ἐρωτήσης περὶ τούτου μὲ ἔκαμες νὰ ἀναβῶ ἔλθῃ τὴν κλίμακα μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ πληρωθῶ; Ὁ Κύριος δύναται μόνος του νὰ φροντίξῃ δι' ἑαυτὸν· μοῦ ὀφείλει τριῶν ἑβδομάδων ἐνοίκιον καὶ δὲν μοῦ ἔδωκεν οὔτε ἓν σολδίδιον. . . . Καὶ θὰ ἐξηκολούθει ἂν δὲν τῆς ἔκλειον τὸ στόμα, θέτων εἰς τὴν χεῖρα της ἡμίσειαν γινέαν. Τῇ εἶπον ὅτι θὰ τῆς πληρώσω τὸ χρέος του ἂν τὸν μετεχειρίζετο καλῶς καὶ τὴν ἔστειλα νὰ ἀγοράσῃ μίαν φιάλην οἴνου τοῦ Πόρτ. Ἐκλείσα τὴν θύραν καὶ ἐκάθησα παρὰ τὴν κλίνην τοῦ Α. Αἱ προσπάθειαι τὰς ὁποίας ἐλάμβανον ἀντὶ νὰ καταπραΰνωσιν, ἐφάνοντο ἔτι μάλλον ἀξάνουσαι τὴν ταραχὴν του. Τελευταῖον ἤρχισε νὰ κλαίῃ καὶ μόλις τὸν ἤκουσα νὰ ψιθυρίζῃ.

— Ἰατρὲ, ὁ τρόπος σας εἶνε εὐγενῆς, πολὺ εὐγενῆς καὶ ἀφιλοκερδῆς. Καὶ μὲ ἀπελπισίαν μοι ἔδειξε τὸν ἄθλιον θάλαμον εἰς ὃν εὕρισκόμην.

— Εἶμι πεπεισμένος, τῷ εἶπον, ὅτι οὐδὲν ἐπράξας ἐπάξιον τοιαύτης τύχης.

— Ὡ! ἐπανελάθην, ἀφέθην εἰς ἀνοήτους καὶ φιλοδόξους ἐλπίδας, κατέστρεψα τὴν ζωὴν μου δι' ὄνειρα μάταια μέλλοντος μεγαλείου. Ἀγωγὴ ἀνωτέρα μοῦ ἐνέπνευσεν ἰδέας ὑπὲρ τὴν θέσιν μου· ἐγεννήθην ἵνα ζῶ ἐκ τῆς ἡμικρησίας ἐργασίας, ἢ μάλλον νὰ γείνω θυμὰ τῆς πενίας.

— Ἄλλ' οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι δὲν ἔμαθον περὶ τῆς θέσεώς σου;

— Ὡ! ἰατρὲ, οἱ φίλοι. . . Φίλους δὲν ἔχω, ἐκτὸς ἂν σεῖς μοι ἐπιτρέψῃτε νὰ σὰς ὀνομάζω οὕτω· συγγενεῖς ἔχω πολλοὺς.

— Ἀναμφιδόλως ἀγνοοῦσι τὴν θέσιν εἰς ἣν εὕρισκῃτε.

— Όχι, τοῦτο τοῖς εἶνε πολὺ γνωστόν· ἀλλὰ τὴν ἀποδίδουσιν εἰς σφάλμα μου· ἄλλως καὶ ἂν ἤθελον νὰ με βοηθήσωσι, πιστεύω ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο.

— Ἴσως εἴθε δυσηρεστημένοι κατ' αὐτῶν ἴσως σὰς ἀπέκλεισαν τῆς οἰκίας των;

— Όχι, ὄχι, ἰατρὲ! μόνον ἔπαυσαν νὰ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἐπιστολάς μου. Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου δὲν θὰ ἔχω ἀνάγκη οὔτε συγγενῶν οὔτε φίλων ἢ θείσιν μου εἶνε ἐκεῖ! (καὶ εἰδείκνυε τὸν οὐρανόν). Ὡ! ἰατρὲ αἰσθάνομαι, καὶ εἰς τοῦτο πιστεύω καὶ σεῖς; νὰ συμφωνῆτε, ὅτι ὀλίγα ἡμέραι ζωῆς μοὶ μένουσιν.

Εἰς μάτην τὸν παρεκάλεσα νὰ μοὶ εἴπῃ τοὺς συγγενεῖς του, ἵνα δυνηθῶ νὰ τοῖς ζητήσω συνδρομὴν εἰς τὴν τοιαύτην θέσιν του.

— Ἄνωφελές εἶνε νὰ με ἐρωτᾶτε περισσώτερον· οὐδὲν εἰς τὸν κόσμον δύναται νὰ με ἀναγκάσῃ νὰ τὸ εἶπω. Ὡ ἰατρὲ, προσέθηκεν ἐγειρόμενος ὀλίγον ἐπὶ τῆς κλίνης, θὰ μοὶ ἦτο πολὺ σκληρὸν νὰ ἀποθάνω ἐν τῷ μέσῳ τῶν παραπόνων καὶ ἐλέγχων των.

Καὶ ἤρχισεν ἐκ νέου τὰ δάκρυα.

Ἦτο ἤδη ἀργά· εἶχον νὰ κάμω δύο ἐπισκέψεις, ὅθεν ἐσκέφθην νὰ ἀποσυρθῶ. Τῷ ἐσύστησα θερμῶς νὰ μὴ σηκωθῇ τῆς κλίνης μέχρι τῆς προσεχοῦς μου ἐπισκέψεως, καὶ νὰ μὴ κοπιᾷση παντελῶς.

— Ἔσο ἡσυχος, τῷ εἶπον, ἐγὼ θὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ θεραπεύσω πᾶσαν ἀνάγκη σου καὶ θὰ στείλω ἕνα ἄνθρωπον νὰ σὲ ὑπηρετῇ.

Ἦθελε νὰ μοὶ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀλλ' ἡ συγκίνησις τὸν ἐμπόδισε. Μοὶ ἔδωσε τὴν χεῖρά του· οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔλαμπον ἐξ ἀφώνου εὐγλωττίας προσβαλοῦσης τὴν καρδίαν μου. Φεῦ! ἦτο τὸ τελευταῖον λείψανον ὑπάρξεως σβεννυμένης βαθμηδόν.

Πᾶσαν ἐσπέραν ἤρχομην παρὰ τὴν κλίνην του, ἀλλ' ἡ θέσις του ὄλονεν ἐπεθεβαίου τὰς ὑποψίας μου. Ἡ ὑπαρξίς του ἐφαίνετο καταβαλλομένη ἡμέρα τῇ ἡμέρα· διότι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις τὴν ἐγκατέλειπον. Ἡ φυσιολογία του διετῆρει ἔτι λάμπει θάρρους καὶ ἐλπίδος. Κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας καθ' ἃς πλησίον αὐτοῦ ἐκαθήμην, ἠρώτων ἑμαυτὸν, πῶς ἦτο δυνατόν εἰς τόσῳ νέος νὰ ἔχῃ τόσον πολλὰς καὶ ποικίλας γνώσεις.

Ἰατρὲ, μοὶ ἔλεγες, ἂν πρὸ τριῶν ἐτῶν εἶχον τὴν πείραν τὴν ὁποίαν ἔχω, ἂν ἐγνώριζον νὰ διοικήσω φαντασίαν ζωηρὰν καὶ νὰ καταβάλω ἀνοήτους ἐπιθυμίας, θὰ ἔζων τῶρα πλήρης νεότητος

καὶ ἀνάπλεως καλῶν ἐλπίδων· ἐν ᾧ τῶρα ἀποθνήσκω εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας μου, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς πενίας καὶ ἔχων ἀνάγκην εὐσπλαγχνίας. Πλὴν προσεγγίζω εἰς τὴν αἰωνιότητα· προβαίνω πρὸς αὐτὴν χωρὶς φόβου. Ὡ Θεέ μου! πόσα ἀληθείας μοὶ ἀποκαλύπτει αὕτη! πόσα πράγματα περὶ τῶν ὁποίων ποτὲ δὲν ἐσκέφθην!

Ἦτο κάτοχος πολλῶν γνώσεων, ἐξ ὧν δυστυχῶς δὲν εἶχε μάθει νὰ ὠφεληθῆται. Ἦτο καλὸς ἐλληνοιστῆς καὶ ἠγάπα πρὸ πάντων τὰς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους. Μίαν ἐσπέραν τὸν ἤκουσα ἀπαγγέλλοντα μίαν τῶν στροφῶν τοῦ χοροῦ τοῦ Οἰδίποδος.

— Καὶ κοιμώμενος καὶ ἐγρηγορῶν, μοὶ εἶπεν, αἰετοπετὸν ἔχω εἰς τὴν μνήμην μου παρόντας τοὺς στίχους ἐκείνους.

Τὸν ἠρώτησα ἂν παραπονῆται, διότι κατέστρεψε τὴν ζωὴν του σπουδάζων τοὺς κλασσικοὺς ἐκείνους συγγραφεῖς.

— Όχι, ὄχι ἰατρὲ! θὰ ἤμην ἀχάριστος. Πῶς δύναμαι νὰ παραπονεθῶ διότι ἠδυνήθην νὰ ἔχω διηνεκὴ σχέσιν μετὰ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἐνδοξότερων ἀνδρῶν; Βεβουθισμένοι εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἐνόμιζον ὅτι ἔζων εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ ἀνέπνεον τὸν ἀέρα τῶν θείων ἐκείνων χωρῶν· ἀλλ' ἐδῶ, ἐδῶ εἰς τὴν κλίνην τοῦ θανάτου, ἔχω τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν ὅτι θὰ ἴδω ἐκείνους τοὺς ἀνδρας. Γνωρίζουσι τὸν ἔρωτα ὃν τρέφω πρὸς τὰ συγγράμματά των, εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὁποίων κατέστρεψα τὴν ζωὴν μου. Θὰ με δεχθῶσιν ὡς υἱόν των, ὡς μαθητὴν των.

Συχνάκις τὸν εὕρισκον καθήμενον παρὰ τὴν κλίνην του καὶ ἀναγινώσκοντα τὸν δεσμώτην Προμηθεᾶ τοῦ Αἰσχύλου, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα. Τότε ἡ ὄχρα καὶ ἰσχνὴ μορφή του ἀνεφλέγετο ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς.

— Διατί, τὸν ἠρώτησα, δὲν ζητεῖς θέσιν διδασκάλου εἰς τινὰ οἰκίαν; Μοὶ ἀπήντησεν ὅτι ἐπρωτίμα νὰ ἐργάζηται μέρος τῆς ἡμέρας καὶ νὰ κοπιᾷ τὴν γεωργίαν.

— Οὐδέποτε, προσέθηκε, θὰ ὑπέφερον νὰ ἀκούω στρεβλομένους ὑπὸ τεσσάρων μυῶν τοὺς ἐκλεκτοὺς μου συγγραφεῖς.

Πτωχέ! ὁ ἐνθουσιασμός σου σὲ κατέστρεψε! σὲ ἀπεχώρησε τῆς κοινωνίας καὶ σὲ ἠνάγκασε νὰ ἐργάζησαι μοχθῶν ἵνα διατηρήσῃς τὴν ζωὴν. Δὲν ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ βοήθειαν εἰμὴ ὅπου

ἢ φαντασία τῷ εἰδείκνυε, βοήθεια ματαία καὶ ἀκατηγὴ ὅπως καὶ ἡ φαντασία του.

Ἡ ἀγανάκτησις, ἡ ἀδημονία ἢ φοικτὴ, μετέβαλον τὸ ἄλλως ἀσθενὲς ἐκ φύσεως σῶμά του. Μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἄνευ τῆς συνδρομῆς μου θὰ ἀπέθνησκεν ὑπὸ ἀπελπισίας ἐν τῇ κλίνῃ του. Ἐπώλησε τὸ ὠρολόγιόν του καὶ μέρος βιβλίων καὶ ἐνδυμάτων· καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς ἐμὲ μοὶ προσέφερε τὴν ἐσχάτην ἡμισίαν γινεάν, ἥτις τῷ ἔμενε.

Θεέ μου! Πόσον ἡ ἱστορία του ὁμοιάζει μετὰ τὴν ἐδικήν μου! Ἠδυνάμην λοιπὸν νὰ μείνω ἀσυμπαθὴς πρὸς αὐτόν; Ἐν ᾧ μοὶ διηγείτο τὰ διάφορα συμβάντα του ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν εἰκόνα τῶν τεσσάρων ἐτῶν τῆς ἐν Λονδίῳ δυστυχίας μου.

Ἡ τρομερὰ στιγμή ἐπλησίαζεν· ἠσθάνετο αὐτὴν προσεγγίζουσιν ἀλλ' ἐφαίνετο ὑπομειδιῶν. Παρηγγεῖλα εἰς τὸν ὑπηρετὴν, ἵνα με εἰδοποιήσῃ εὐθὺς. Κατὰ τὰς πέντε τῆς ἐσπέρας ἔλαβον ἐν γραμμάτων τοῦ ἀτυχοῦς Α. ἐν ᾧ μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ με ἴδῃ καὶ νὰ καταθέσῃ τὴν τελευταίαν του πλοῆν ἐντὸς τῶν κόλπων μου, καθότι ἤμην ὁ μόνος φίλος, ὅστις τῷ ἔμενον ἐπὶ τῆς γῆς. Ἠναγκάσθην νὰ μείνω εἰς ἕνα ἰατρικὸν συμβούλιον μέχρι τῶν ἑξ. Εἰς τὰς ἑπτὰ ἐπορεύθην εἰς τὴν οἰκίαν του.

Εἰσερχόμενος εἰς τὸν θάλακμον τὸν εἶδον βεβουθισμένον εἰς ὕπνον.

— Εἶναι εἰς παραφοράν, μοὶ εἶπεν ὁ ὑπηρετῆς.

— Περὶ τίνος ὠμίλει; τὸν ἠρώτησα.

— Ὡ! ἰατρὲ! ὠμίλησε περὶ ἐπιστήμης καὶ εἰς τὸ τέλος περὶ τίνος νέας, ἣν ἀπεκάλει σκληρὰν καὶ ὑπερήφανον.

Ἐκάθησα παρὰ τοὺς πόδας τῆς κλίνης.

Τὸ πρόσωπόν του ἐκαλύπτετο ὑπὸ ὀχρότητος θανάσιμου· οἱ μέλανες ὀφθαλμοὶ του, οἱ ἄλλοτε τόσον ζωηροὶ, τόσον ἐμπλεοὶ θάρρους καὶ εὐψυχίας, ἐφαίνοντο χανόμενοι ἐντὸς τῶν βολβῶν του. Αἱ παρειαὶ του ὡσαύτως ἦσαν ὄχραι· θανάσιμος δὲ ἰδρῶς ἐπλήρου τὸ μέτωπον καὶ τὴν κόμην του.

Ἐνῶ ἰστάμην θεωρῶν τὸ λυπηρὸν αὐτὸ θέαμα καὶ ἐσκεπτόμην ὅτι ἡ ἰσχυροτέρα ψυχὴ κατὰ τὴν προσδιορισμένην ὥραν ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἀσθενὲς σῶμά της, ἠνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς, με ἀνεγνώρισε καὶ προσεπάθησε νὰ λάβῃ τὴν χεῖρά μου.

— Ἰατρὲ, εἶπε με φωνὴν σταθερὰν, εἴμεθα εἰς τὴν ὑστάτην πράξιν τῆς τραγωδίας.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους δὲν ἠδυνήθην νὰ κρα-

τήσω τὰ δάκρυά μου, ἐλυπούμην δὲ ὡς ἂν ἀπέθνησκεν υἱός μου.

— Ἀφ' οὗ με ἀφήσατε, ἰατρὲ, ὠνευρέθη. Ἀκούετε; . . . Εὗρον τὸ τετράγωνον τοῦ κύκλου καὶ πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἐπεθύμουν νὰ ἀποθάνω.

— Ἐλπίζω, τῷ ἀπεκρίθην ὅτι σκέψεις καλλιτε-
ραι σὲ κατακαμδάνουν τὴν στιγμὴν ταύτην.

Ἀνέπνευσεν.

— Ἐδέχθην τὸν ἱερέα τὸν ὁποῖον μοὶ ἐστείλατε. Ὡ ἰατρὲ, ἐσκέπτετο νὰ φιλονεικῇ μετὰ ἐνα πηλυσίαζοντα εἰς τὸν θάνατον περὶ τῆς αἰωνίου κρίσεως. Μοὶ κάμητε τὴν χάριν νὰ μοὶ ἀναγνώσῃτε ἐν τῶν μικρῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἔχω ἐπὶ τῆς τραπέζης; Ἀναφέρει περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· καὶ ἐγὼ θέλω νὰ ἀποθάνω ἔχων πίστιν εἰς ταύτην τὴν ἀλήθειαν.

— Ἄ! ἀνώνησεν, ὅταν ἀπετελείωσα τὴν ἀνάγνωσιν, ἤθελον νὰ εἶμαι προπτοίμασμένος μετὰ ἀρχὰς σταθερὰς καὶ ἀδιαφόρους πρὸς τὴν θρησκείαν.

Ἐπέσειν ἔπειτα εἰς ἀθυμίαν βαθεῖαν. Μετ' ὀλίγον ἠγέρθη τῆς κλίνης καὶ μακινόμενος ἀνέκραξεν.

— Ἐμμα, Ἐμμα! με ἐγκατέλειψες καὶ με ἀγνοεῖς. Τίς θὰ σοὶ εἴπῃ ὅτι ἀπέθανον προφέρων τὸ ὄνομά σου; Θεέ μου! Πόσον ἦτο ὠραία ἀναβαίνουσα εἰς τὸ ταχὺ ὄχημα τὸ ὁποῖον ἦτο ἐδικόν της . . .

Εἰς τὰς ἑνδεκα μόλις εἰδείκνυε σημεῖα ζωῆς. Μίαν στιγμὴν ἠνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ παρατηρήσας ἡμᾶς με ὄμμα πεφοβισμένον,

— Διατί λαμβάνετε τὰ φῶτα; εἶπε με φωνὴν ἀγωνιώσαν, μὴ τὰ ἐγγίξῃ κανεῖς! Όχι, ὄχι, ἰατρὲ, μὴ τὰ σβύνητε!

— Όχι, φίλε μου, ἀνάπτουν καὶ τὰ δύο ἐπὶ τῆς τραπέζης, τῷ ἀπεκρίθην συγκακινημένος.

Καὶ εἶδον ὅτι ἡ ζωὴ μετὰ τῶν αἰσθήσεων τὸν ἐγκατέλειπε.

— Περίεργον! εἴμαι εἰς σκότος! εἶπε με φωνὴν ἀσθενῆ. Ὡ! ἡ καρδία μου! . . . Τίς ἐγγίξει τὴν καρδίαν μου; Τί πάγος εἶνε αὐτός; . . .

Ἐπλησίασα. Ὁ δυστυχὴς δὲν ἔζη πλέον!

(Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.)

N. I. S.

ΓΝΩΜΙΚΑ.

Ὁ ἄνθρωπος δεσμεύεται καὶ παρασύρεται ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ ὁμῶς πολλάκις δὲν τυφλώνεται ὑπ' αὐτῶν. Τότε δὲ ὁμοιάζει πρὸς φυλακισμένον ὄστις διὰ τοῦ σιδηροφράκτου παραθύρου τῆς φυλακῆς τοῦ κατασκοπεύει τὸν ἐλεύθερον χῶρον τῶν δασῶν, τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ οὐρανοῦ... ἡ τοιαύτη θέα καθιστᾷ σκληροτέραν τὴν συναίσθησιν τῆς καθείρξεώς του.

* * Αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ προτερήματα, καθὼς τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσι κρυπτόμενα καὶ μὴ χρησιμοποιούμενα.

* * Εἶναι ἀσυγκρίτως εὐχερέστερον νὰ πράξωμεν πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα, παρά νὰ εὐχαριστήσωμεν, νὰ στολίσωμεν καὶ νὰ υποκρύψωμεν ἓν καὶ μόνον ἐλάττωμά μας.

* * Χιλίους τρόπους ἐφευρίσκομεν διὰ νὰ σκοτώσωμεν εὐχερέστερον τὸν χρόνον· ὁ δὲ χρόνος μίαν καὶ μόνην, ἀλλ' ἀλάνθαστον ἐκδίκησιν μεταχειρίζεται... Ἐκεῖνος δηλαδὴ τρέχει, ἡμεῖς δ' ἐξαφανίζόμεθα!

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Πρὸς ἀπομάκρυνσιν πάσης ἀφορμῆς δυναμένης νὰ προξενήσῃ πειρασμούς εἰς τοὺς δυτικούς ἱερεῖς, παρ' οἷς ὁ γάμος ὡς γνωστὸν εἶναι ἀπηγορευμένος, ἐπίσκοπός τις διέταξεν ὅπως πάντες οἱ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του κληρικοὶ ὑπηρετῶνται ὑπὸ θεραπευτικῶν ἡλικίας ἀνωτέρας τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν. Κατὰ τὴν πρώτην ὁμῶς μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην περιουσίαν του, μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησεν ἓν τι κωμοπόλει τὸν ἐφημέριον ὑπηρετούμενον ὑπὸ τριῶν χαριστάτων νεκνίδων χωρικῶν, ὧν ἡ μεγαλύτερα μόλις εἶχεν ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν.

— Πῶς παρέβητε τὴν διαταγὴν μου, κύριε ἐφημέριε, ἀνέκραξε πλήρης ὀργῆς καὶ ἀγανακτικῆς ὡς δὲ ἀπηγόρευσα ῥητῶς νὰ...;

— Μάλιστα, Σεβασμιώτατε, εἶπεν ὁ ἱερεὺς· ἐπεθύμουν πολὺ καὶ ἐγὼ νὰ εὕρω ἐξηκοντούτιδα ὑπηρετρίαν, ὡς πρέπει, ἀλλὰ τοιαῦται καλὰ πραγματεῖαι εἶναι ἤδη σπάνια καὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας εὐρίσκονται μονοκόμματοι· ὅθεν ἐσυλλογίσθη ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ καταντᾷ τις ἐξαγόμενον, ἔαν λάβῃ τρεῖς, αἱ ὁποῖαι ὁμοῦ λαμβανόμεναι ν' ἀποτελῶσι τὸν ὑπὸ τῆς ὑμετέρας σεβασμιότητος ῥησθέντα ἀριθμὸν ἐτῶν.

* * Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας πᾶς ἐν καταστάσει μέθης συλλαμβανόμενος φυλακίζεται, καὶ μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ὑποχρεοῦται νὰ σαρώσῃ τοὺς δρόμους ἐπὶ τινὰς ὥρας. Ἐν Δανίᾳ, Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ οἱ μεθύοντες καταδικάζονται εἰς πρόστιμον. Ἐνώπιον δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡ μέθη δὲν λογίζεται ὡς ἑλαφρυντικὴ περίπτωσις.

— Ἡμῖν μεθυσμένοι, λέγει ὁ κατηγορούμενος, δὲν ἤξευρον τί ἐπραττον.

— Τόσῳ χειρότερον, ἀπαντᾷ ὁ δικαστὴς πρὸς αὐτόν. Πρέπει νὰ μάθῃς ὅτι ἡ μέθη σὲ κατατρέφει.

* * *Οἱ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Ἡγεμονίαις Βοεμοί.* Οἱ Βοεμοὶ εἰσὶν διεσκορπισμένοι καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐνομαζόνται Βοεμοὶ, Γύφτοι, Τσιγγενερ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Τσιγκάνοι· ἡ ἰνδικὴ καταγωγὴ τῶν εἶναι σήμερον ἀναμφισβήτητος καὶ ἀποδεδειγμένη διὰ τοῦ φυσικοῦ τῶν τύπου, τοῦ κατὰ φυλὰς διοργανισμοῦ τῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς γλώσσης τῶν, ἧτις σύγκειται ἐκ διαφθορᾶς τῆς σανσκριτικῆς, μειγμένης μὲ λέξεις λαμβανόμενας ἐκ τῶν ἰδιωμάτων τῶν ὑπ' αὐτῶν κατοικουμένων τόπων. Ἡ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐμφάνισις τῶν συμπίπτει μὲ τὰς εἰσοδὰς τοῦ Ταμερλάνου εἰς τὴν Ἰνδικήν, καὶ γενικῶς παρεδέχθη ὅτι οἱ καταδιωγμοὶ τοῦ Μογγόλου κατακτητοῦ κατὰ τῶν μὴ Μουσουλμάνων Ἰνδῶν ὑπῆρξεν αἰτία τῶν μεταναστεύσεων τῶν ἀπειρακρίθμων τούτων ὄρδων κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα.

Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος ἀρ' ἑτέρου ὀριστικῶς ἀναφέρει Σιγύννας, λαὸν κατοικοῦντα περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν τόπους, ὅπου καὶ νῦν οἱ Τσιγγανοὶ κυρίως κατοικοῦσιν. Εἰς τὰ Ἀργοναυτικά, εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον καὶ εἰς τὸν Σράβωνα ἀπαντᾶται τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι συγγραφεῖς τινες ἰσχυρίσθησαν ὅτι οἱ Σιγύνναι οὗτοι ἦσαν πρόγονοι τῶν νῦν Τσιγκάνων, κατοικούντων ἐν Βλαχίᾳ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἄλλ' ὁ δι' ἀσχυρισμὸς οὗτος μέχρι νεωτέρων ἀποδείξεων οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ὑπόστασιν. Εἶναι ἀπλῆ ἰδέα ὑπὸ οὐδενὸς ἱστορικοῦ μνημείου ὑποστηριζομένη.

Διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν οἱ Τσιγγανοὶ ἀποτελοῦσιν ἀληθὲς ἔθνος ἐν τῇ Μολδοβλαχίᾳ. Τῷ 1848 ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς χώρας ταύτης ἐχειραφέτησε τὰ δυστύχη ταῦτα πλάσματα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πάλιν ὑπεδουλώθησαν ἕνεκα τῆς Τουρκικῆς προσβολῆς καὶ μόλις κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1854 ἐκ νέου ἠλευθερώθησαν.

Πρὸ τῆς χειραφετήσεως ὑπελογίζοντο ἐν μὲν Μολδαβίᾳ εἰς 60,000, ἐν Βλαχίᾳ εἰς 130,000. Πρὸς βεβούσι πάντες τὸ Ἀνατολικὸν δόγμα· οἱ ἐν Σερβίᾳ καὶ Τουρκίᾳ ἀναβιβάζονται εἰς 200,000 περίπου, μουσουλμάνοι τὸ θρησκευμα, ἐκ τούτων οἱ μὲν εἰσὶ νομάδες, οἱ δὲ πλείοτεροι σιδηρουργοὶ καὶ πεταλωταί. Ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 40,000

Ἡ ΔΕΣΠΟΣΥΝΗ ΔΕ ΜΑΛΕΠΕΡ¹⁾.

Ἡ ἐξέτασις αὕτη ὀλίγον διήρκεσε· μεταταῦτα ἤχηθον καὶ διευθύνθη, ἀφοῦ ἐκλείσα τὴν θύραν, πρὸς τὴν αἴθουσαν μὴ δίδων προσοχὴν εἰς τὰς μανιώδεις ὑλακὰς τοῦ σκύλακος.

Κατ' ἐκείνην σχεδὸν τὴν στιγμὴν εἰσῆλθεν ἡ βαρῶνη μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς. — ὦ! θὰ ξεψυχήσω! ἀνεφώνησε καταπεσοῦσα ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου τῆς, Βωαναί! Βωαναί, ὀγγίγωρα φέρε μου τὴν μυροδόχον μου. Θὰ σκάσω ἀπὸ τὸν γέλωτα...

— Ἡ παραλαβὴ λοιπὸν θὰ ἦτον ἀστεία; ἀνέκραξα ἐγώ.

— ὦ! τῶρα τῶρα, νὰ σᾶς τὰ εἶπω! ἀπεκρίθη ἡ ἀγαθὴ βαρῶνη κατακληθείσα ἐκ νέου ἀπὸ γέλωτα· φαντασθῆτε, ὅτι ὁ ἀδελφός καὶ οἱ συνηταῖροι αὐτοῦ μᾶς ἐπερίμενον κάτω εἰς τὴν αἴθουσαν μὲ τὴν κεφαλὴν ἀσκηπῆ καὶ μὲ ὄλον τὸ ἀνήκον ἀέθρα. Ὅτε δὲ ἡ κόρη μου προέβη, ὁ γίγας ἐγονυπέτησε μὲ πολλὴν χάριν, ὅπως λάβῃ τὴν ταινίαν, τὴν ὁποῖαν τῷ ἀνήρτησε χιαστί εἰς τὸ στήθος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μὲ τρομερὸν θόρυβον ἐχειροκρότου. Τέλος ἡ σιωπὴ ἐπανῆλθεν, ὁ δὲ ἀδελφός ἐγερθεὶς, μ' ἀπήγγειλε μικρὸν λόγον, ἐνῶ ἐγὼ τὸν ἔβλεπον τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην ἔχουσα, διότι μόλις τὰ πτερὰ μου ἔβησαν μέχρι τῶν ἀγκῶνων αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσεν οὗτος τὴν δημηγορίαν του, ἐστράφη πρὸς τὸν βαρῶνον, ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ ὁποῖου καὶ ἐστηριζόμην καὶ τῷ εἶπον ὑψηλῇ τῇ φωνῇ, — Σᾶς παρακαλῶ, κύριε, νὰ ἐκφράσῃτε σεις τὴν εὐγνωμοσύνην μου εἰς τὸν νέον τοῦτον, διότι μὴ γνωρίζουσα τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου δὲν ἐνόησα καλῶς τοὺς λόγους του· ἀλλὰ δὲν εἶμαι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον εὐχαριστημένη διὰ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ. — Ἀλλὰ, κυρία, ἀνέκραξεν ὁ βαρῶνος, σᾶς ὠμίλησε νομίζω Γαλλιστί! Τότε δὲ μὲ κατέλαθε τοιοῦτος γέλως, ὥστε ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἐκρυπτόμην ὑπὸ τὸν βιβλίδιον μου. Ἐπειτα δὲ ἀφοῦ ἔπιον οἶνον ὑπὲρ τῆς ὑγείας ἡμῶν ἀπεσύρθησαν.

Μετ' ὀλίγον εἰσελθὼν ὁ βαρῶνος ἀπετάνθη πρὸς τὴν σύζυγόν του. — Ἄπειρον πλῆθος, εἶπεν, εἶναι εἰς τὸν δρόμον, καὶ μὲ φαίνεται, ὅτι σκοπεῖται νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ κατορθώσωσι, διότι ὑψώσα τὴν γέφυραν. — Λοιπὸν μᾶς ἐφυλακώσατε ὅλους! ἀπεκρίθη ἡ βαρῶνη

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδίου 64.

ἀστειευομένη, καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας ὑμῶν δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ ἐξέλθωμεν, οὔτε νὰ εἰσελθῶμεν.

Μεταταῦτα ἐπεράσαμεν εἰς τὸ ἐστιατόριον. Μ' ἐξέπληξεν ὁμῶς πολὺ τὸ διάπυρον πρόσωπον τῆς δεσποσύνης δὲ Μαλεπέρ καὶ τὸ ἀφηρημένον ἦθος τῆς. Ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν συνομιλίαν μὲ ἀσυνήθη ζωρότητα, ὁποῖαν δὲν εἶχον εἰδῆ ποτὲ εἰς αὐτὴν, ἐνῶ ἐπροσπάθει ἐξ ἄλλου μέρους νὰ φανῇ γαλήνιος καὶ ἀδιάφορος. Ἐπειτα δὲ μετὰ τὸν δεῖπνον ἀπεσύρθη προφασισθεῖσα τὴν ἡμερούσιον κόπωσιν· ὁ βαρῶνος ἀπεκοιμήθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, καὶ ἐγὼ ἤργισα μετὰ τῆς βαρῶνης χαρτοπαίγιον, τὸ ὁποῖον πάντοτε διήρκει μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Περὶ τὴν ἐνδεκάτην εἰσῆλθεν ἡ Βωαναί περίτρομος.

— Κάτι συμβαίνει ἔξω, εἶπεν· ἐσυναχθῆ ἓνας σωρὸς κόσμος· ἔαν ὁ κύριος βαρῶνος ἤθελε καταβῆ εἰς τὴν αὐλὴν ἴσως ἤθελεν ἐνοήσῃ πῶθεν προέρχεται ὅλος οὗτος ὁ θόρυβος· ἀπ' ἐδῶ δὲν ἀκούεται.

— Ἴτως θέλουσιν νὰ μᾶς διασκεδάσωσι διὰ τινος ἀρμονίας, εἶπεν ἡ βαρῶνη ἀναμειγνύουσα ἱσχύως τὰ χαρτία.

— Θὰ ὑπάγω νὰ ἴδω! ἀνέκραξεν ἐγερθεὶς ὁ βαρῶνος διαμίας· μεῖνε σὺ Χαμποβέρ, μὴ διακόπτῃς τὸ παιγνίδιον σου.

Μόλις δὲ μᾶς ἀφῆκε καὶ ὁ μέγας κώδων τῆς ἐκκλησίας δυνατὰ ἠκούσθη σημαίνων.

— Ὁ κώδων τοῦ κινδύνου σημαίνει! ἀνεφώνησα ἐγώ.

— Θὰ συνέβη καμμίς πυρκαϊά, εἶπεν ἡ βαρῶνη. Τὸ δυστύχημα τοῦτο εἶναι συχνὴν ἐδῶ, ἐπειδὴ αἱ οἰκίαι εἶναι ξύλιναι καὶ σκεπασμέναι μὲ ἄχυρον. Τὰς ἑορτὰς πάντοτε συμβαίνει πυρκαϊά ἕνεκα τῆς πυρᾶς, τὴν ὁποῖαν οἱ χωρικοὶ ἀνάπτουν εἰς τὰς ἐστίας τῶν, ἵνα εὐωχῆσωσι τὰ τηγαντὰ μὲ καρυδέλαιον φαγητὰ τῶν.

— Τοῦλάχιστον ἔπρεπε νὰ ἴδωμεν φλόγας, εἶπον καὶ ἠγέρθη πρὸς κατόπτεισιν ἐκ τοῦ παραθύρου. Βαθύτατον σκότος κατεκάλυπτε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἡ δὲ ἀτμοσφαῖρα ἦτο πνιγρὰ, προμηνύουσα καταιγίδα. Ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀναγνωρίσῃ τις τὴν θέσιν τοῦ χωρίου, εἰμὴ μόνον διὰ τῶν ἐξερχομένων ἐκείθεν πενθίμων ἤχων καὶ τῶν διακρινομένων μεταξὺ τοῦ βαθέος σκότους ἀπείρων μικρῶν φώτων πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν κινουμένων. Ἦσαν δὲ ἐκ ῥητίνης δᾶδες, τὰς ὁποίας ἐκράτουν οἱ χωρικοὶ, οἵτινες σωρηδὸν διεύθυνοντο

πρὸς τὸ φρούριον. Μὲ ψυχικὴν ἀγωνίαν παρετήρουν ταῦτα πάντα, ὅτε ὁ βρωῶνος εἰσῆλθε κατεσπευσμένως εἰς τὴν αἰθουσαν· ἐκράτει ἕν βαρὺ τουφέκιον ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο ἐν καιρῷ πολιορκίας.

— Εἶναι στάσις, ἔφοδος, μᾶς εἶπεν ὠργισμένος καὶ ἀτάραχος ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους ἢ πεντακοσίους ἴσως εἶναι συνηγμένοι ἄνω τοῦ πρὸς τὴν πύλην χάνδακος, φωνάζοντες καὶ ὠρυόμενοι.

— Καὶ τί θέλουσι λοιπόν; εἶπεν ἡ βαρώνη μὴ παραχθῆσα πολὺ.

— Τίς ἤξεύρει; ἐπανέλαθεν ὁ βρωῶνος· ἐπαρουσιάσθη ὁ ἀγροφύλαξ νὰ τοῖς ὁμιλήσῃ, καὶ ἐκείνοι ἐξέβαλον κραυγὰς ἀκόμη μανιωδεστέρας, φωνάζοντες. — «Τὸν Ἀββάτον, τὸν Ἀββάτον!» ὡς νὰ τὸν εἶχον ἡμεῖς αἰχμάλωτον. . . Μερικοὶ ἔχουν τουφέκια, ἀλλ' οἱ περισσότεροὶ εἶναι ὠπλισμένοι μὲ ὕνεις, ἄροτρα καὶ σκαπάνας. Κίνδυνος δὲν ὑπάρχει νὰ μᾶς ἀρπάσωσιν οὕτως ἐξ ἐφόδου, φοβούμαι ὅμως μὴ τοῖς ἔλθῃ ἡ ἰδέα νὰ εἰσδύσωσιν ἐκ τῆς κρυφίας θύρας.

— Πῶς εἶναι δυνατόν τοῦτο; ἠρώτησεν ἡ βαρώνη ἀρχίσασα ν' ἀνησυχῆ.

Ὁ βρωῶνος ἔνευσε καταφατικῶς διὰ τῆς κεφαλῆς, ἀλλ' ἔπειτα ἀνέκραξε μὲ ἀράν τινα. — Ὅχι, ἐγὼ ὁ ἴδιος θέλω ὑπερασπισθῆ τὴν εἰσοδον, ὁ δὲ πρῶτος παρουσιασθεὶς θέλει φονεῖθαι ὡς σκύλοι, καὶ ὅλοι ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου!

— "Ἐ! Θεέ μου! Θεέ μου! ἀνεφώνησεν ὑψόνουσά τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡ βαρώνη, καὶ ἡ κόρη μου!

— Ὑπαγε νὰ τὴν φέρῃς ἐδῶ, ἀπεκρίθη ὁ βρωῶνος, ἐγὼ δὲ θέλω παρατηρήσει ἐκ τοῦ ἐξώστου τοῦ δωματίου τῆς πῶς θέλουν πλησιάσει εἰς τὴν κρυφίαν θύραν.

— Εἰς ἐμὲ δὲν δίδετε διαταγὰς; τὸν ἠρώτησα καὶ ἐγὼ τότε.

— Ἐλθετε μετ' ἐμοῦ μ' ἀπεκρίθη λακωνικῶς.

Ἡ βαρώνη ἔλαθε κηρίον καὶ προπορευομένη ἡμῶν διεβύθη εἰς τὸ σπουδαστήριον τὸ προηγούμενον τοῦ δωματίου τῆς θυγατρὸς τῆς.

— Ὅ! ἀπεκοιμήθη, φαίνεται, διότι ἡ θύρα εἶναι κλειδωμένη· ἀλλ' ἔχω τὸ ἀντικλειδίον μου, εἶπεν ἡ βαρώνη ἐξάγουσα ἐκ τοῦ θυλακίου τῆς ἐν κλειδίον· σχεδὸν πάντοτε εἰσέρχομαι τὴν νύκτα καὶ τὴν θεωρῶ κοιμωμένην.

Καὶ ἐπέρασεν εἰς τὸν διάδρομον· κατ' ἐκείνην ὅμως τὴν στιγμὴν βεῦμα ἀέρος ἐκλόνησε τὸ ἐπὶ

τῆς τραπέζης κηρίον καὶ ἐκίνησε τὰ παραπετάσματα τῶν παραθύρων.

— Τίς ἤνοιξε τὴν δίοδον ταύτην; ἀνέκραξεν ἐκπληκτικὸς ὁ βρωῶνος, στραφεὶς καὶ παρατηρῶν φάτνωμα θύρας τινος, ἥτις ἦτο κρυφία ἐξοδος πρὸ κειροῦ κεκλεισμένη.

— Καὶ ἄγει πρὸς τὸν κήπον ἡ θύρα αὕτη; ἠρώτησα ἐγὼ βλέπων τὴν σύμπτωσιν τοῦ περιστατικῆς τούτου μετὰ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐκπληξάντός με.

Ἡ βαρώνη ἐν τούτοις ἤνοιξε τὸ δωμάτιον τῆς θυγατρὸς τῆς καὶ εἰσελθοῦσα ἐξέβαλε κραυγὴν ἀνθρωπῶς τις ἦτο μέσα· . . καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτον ὁ Ἀββάτος!

Ἡ δεσποσύνη δὲ Μαλεπέρ, ὀρθία καὶ τὰς χεῖρας ἔχουσα τεταμένας, εἶχε θέσει ὡς προτείχισμα τὸ σῶμά της ἔμπροσθεν τοῦ Ἀββάτου, ὅστις ἴστατο ἀκίνητος καὶ ὡς ἀπολιθωμένος εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου. — Σώθητι! φύγε, ἀνέκραξεν αὕτη δεικνύουσα αὐτῷ τὴν θύραν μὲ βίαιον κίνημα.

Ἐγὼ δὲ τότε ὤρμησα εὐθὺς ἵνα τῷ ἐμποδίσω τὴν ἐξοδον, ὁ δὲ βρωῶνος σύρας συγχρόνως τὸ πυροβόλον τοῦ ἐπυροβόλησεν. ἀλλ' ἡ βολὴ διελθοῦσα ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀββάτου ἐκτύπησε τὸ περιθώριον τοῦ καθρέπτου ἐκεῖ, ὅπου καὶ βλέπετε τὴν ἐντομὴν ταύτην. . .

E'

— Καλὰ ἔλεγον ἐγὼ ὅτι βολὴ τις εἶχε χαλάσει τὸ περιθώριον, ἐπιθύρῃσεν ὁ Γερουσακ κτυπῶν ἐπὶ τῆς ταμβακοθήκης του,

— Αὐτὴν ἔπρεπε νὰ φονεύσῃ ὁ πατήρ τῆς! εἶπον ἐγὼ, παράφορος ἀπὸ ὑπόκρυφον μανίαν.

— Ὅ,τι σὰς εἶπον, εἰς ἕν λεπτόν διετρεξεν, ἐξηκολούθησεν ὁ δὲ Χαμποθέρ. Ὁ Ἀββάτος ἐφώρμησε κατ' ἐπάνω μου, μ' ἐρρίψε κατὰ γῆς καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν διάδρομον ἔγεινεν ἄφαντος. . . Παραξάλισθεις ἠγέρθη ὡς ἄνθρωπος εἰς βάρανρον καταπεσῶν καὶ τοῦ ὁποῖου αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔπαυσαν. Ἐν ἀληθείᾳ ἀγνοῶ πῶς ἠδυνήθη ν' ἀνκαλέσω εἰς τὴν μνήμην μου τὴν σκηνὴν, τῆς ὁποίας ὑπῆρχε ἄφρονος μάρτυς. Μετὰ τὴν δραπετεύσιν τοῦ Ἀββάτου ἐπεκράτησεν ἐπὶ μικρὸν σιωπὴ. Ἡ βαρώνη καταπεσοῦσα ἐπὶ μιᾶς καθέδρας ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὸ μανδάλιον τῆς, ἡ δὲ δεσποσύνη δὲ Μαλεπέρ κάτωχρος καὶ στηρίζουσα τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ τῆς ἐστίας, οὔτε τὴν κεφαλὴν οὔτε τὸ βλέμμα ἔχαμήλωνεν.

— Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἰσέβη βεβαίως δολίως ἐδῶ; εἶπε τέλος ὁ βρωῶνος μὲ τραχεῖαν φωνήν.

— Ὅχι, Κύριε, ἀπεκρίθη αὕτη ἀτρόμητος· ἐπῆλθεν ἡ στιγμή τὰ πάντα νὰ ὁμολογήσω. . . νὰ ἐκφράσω τῆς καρδίας μου διὰ τὰ αἰσθήματα. . . καὶ θέλω τὸ κάμει μετὰ θάρρους. . .

Ἄλλ' ἐξασθενισθείσης τῆς τόλμης τῆς ἐπρόσθεσε μετὰ τόνου ἀδυνάτου καὶ ἀκουσίως ταπεινοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς. — Ἐδῶκα τὴν καρδίαν μου εἰς ἄνθρωπον, ὅστις κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ὁμοίός μου. . .

— Αὐτὸν τὸν χωρικόν. . . τὸν ἀγαπᾶς; ἀντέκοψε βιαίως ὁ βρωῶνος.

— Ναί, ἀπεκρίθη, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ μὲ ἀποχωρήσῃ αὐτοῦ. . . Εἴμεθα ἠνωμένοι. . . εἶνε ἐραστής μου. . . ἀνῆκω εἰς αὐτόν. . .

— Ψεύδεται! ψεύδεται! μὴ τὴν πιστεύετε, ἀνέκραξεν ἡ βαρώνη ἀφηνιδίως ἐξελθοῦσα ἐκ τῆς ἐκπληξέως τῆς καὶ ῥιφθεῖσα εἰς τὸ μέσον πατρὸς καὶ θυγατρὸς. Εἶνε στιγμή θερμῆς, παραφροσύνης. . . Εἶνε δυνατόν αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει; . . Πῶς ἤθελε συμβῆ τοῦτο; . . ἐνῶ ποτὲ δὲν ἔλειψεν ἀπὸ πλησίον μου; . . Βεβαίως! ἐψεύσθη. . . οὔτε γνωρίζει κἄν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.

— Εἶπον ὅλην τὴν ἀλήθειαν! ἀπεκρίθη ἡ δεσποσύνη δὲ Μαλεπέρ πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑψόουσα τοὺς ὀφθαλμούς με παράδοξον ἐνθουσιασμόν καὶ πάθος. Ἠγάπησα τὸν νέον τοῦτον, διότι κατέχει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς ταπεινῆς τάξεώς του, τὴν ἀπλότητα, τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν. . . Ναί, τὸν ἀγαπῶ! ἐξηκολούθησεν ἐξαπτομένη, καὶ μετ' αὐτοῦ δὲν φοβούμαι τὴν ἔνδειαν. . . Οἱ εὐρωστοὶ βραχίονές του εἶνε συνειθισμένοι εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ ἐγὼ θέλω συμμερισθῆ τὸν παρ' αὐτοῦ πολυπόνως κερδιζόμενον ἄρτον. . . Τὸν εἰσῆγαγον ἐδῶ ἀπόψε ὅπως τῷ εἶπω, ὅτι ἀπεφάσισα νὰ φύγω μαζὶ του τὴν ἰδίαν ταύτην νύκτα. . . καὶ μὲ κατήτησεν εἰς τὴν ἐσχάτην ταύτην ἀνάγκην ἡ βία, τὴν ὁποῖαν θέλετε νὰ μεταχειρισθῆτε. . . διὰ νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ φρικῶδη δυστυχίαν, ὑπανδρευομένη ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς μου τὸν ἐκάλεσα πρὸς βοήθειάν μου. . . τεθείσα ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. . .

— Εἶναι παράφρων! . . . τὸ δυστυχὲς τέκνον μου παραφρονεῖ! ἀνέκραξε διαστρέφουσα ἐκ τῆς ἀπελπισίας τὰς χεῖρας ἡ βαρώνη.

Ὁ δὲ Βρωῶνος στραφεὶς πρὸς ἐμὲ μὲ εἶπε μὲ

ἀταραξίαν φρικωδεστέραν καὶ τῆς μανιωδεστέρας ὀργῆς. — Ὅ! τὸν φονεύσω αὐτὸν τὸν ἄθλιον. . .

— Καὶ τότε, ἀνέκραξεν ἡ νέα κόρη μετ' ἀγρίας ὕψους, τίς θὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐνοχον κόρην, τιμίαν σύζυγον; . . .

Ὁ γέρον εὐγενῆς ὕψωσε τὴν χεῖρα καὶ ἐκινήθη νὰ τὴν κτυπήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον, ὅπως τῇ ἀφήσῃ σημεῖον αἰωνίας ἀτιμώσεως· ἀλλ' οὔτε τὴν ἤγγισε κἄν.

— Ὑπαγε! συγκατανεύω, νὰ σὲ νυμφευθῇ εἶπε πρὸς αὐτήν. Ὑπαγε, ἀκολούθει αὐτόν. . . δὲν εἶσαι πλέον τέκνον μου. . . σὲ διώκω καὶ σὲ ἀποκηρύττω. . . Κατηραμένη ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐγεννήθης. . . κατηραμένη ἡ ὥρα, καθ' ἣν ὁ ὕψιστος σὲ ἀνέστυρεν ἐκ τοῦ τάφου! . . κατηραμένη νὰ ἦσαι καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ εἰς τὸν ἄλλον! . . .

— Θέλετε μὲ συγχωρήσει μίαν ἡμέραν! . . ὑπεψιθύρῃσεν ἡ δεσποσύνη δὲ Μαλεπέρ κύπτουσα τὴν κεφαλὴν.

Ἦτον ἡ τελευταία λέξις ἣν ἤκουσα ἐκ τῶν χειλέων αὐτῆς ἐξελθοῦσαν. Ὁ δὲ βρωῶνος τείνας μοι τὴν χεῖρα ὡς ζιτῶν ὑποστήριγμα. — Ἐλθετε, μὲ εἶπεν.

Πρὶν ὅμως ἐξέλθω ἔστρεψα καὶ πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὴν εἶδον διὰ τελευταίαν φοράν!

Ὅποια νύξ, Θεέ μου! ἡ καρδία μου κατεσυντρίφη, τὴν δὲ θανατηφόρον αὐτῆς πληγὴν παραγορίαν εὕρισκον νὰ ἀναξέω, μεγαλύνων, ἐὰν ἦτο δυνατόν, τὰς περιφρονήσεις, δι' ὧν ἡ υπερήφανος αὕτη κόρη ἀντήμειψε τὴν ἀγάπην μου, καὶ τὸ ἀνόητον πάθος, εἰς ὃ τὰ πάντα εἶχε θυσιάσει. Ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀγανακτικῆς καὶ ἀπελπισίας μου, ἤθελεν ἴσως μὲ ἐλέγχει ἡ συνείδησις δι' ἐγκλημα, ἐὰν εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ διαθέσω τὴν ζωὴν τῆς τοσοῦτον σφοδρὸς καὶ ἀνηλεῆς ὑπῆρχεν ὁ ἔρωσ μου. . .

Ὁ βρωῶνος μὲ εἶχεν ἀκολουθήσει εἰς τὸ δωμάτιόν μου· κατατεθλιμμένος, ζοφερός, ἄφρονος, ἐπεριπάτει μηχανικῶς μεγάλοις βήμασι, πλησιάζων ἐνίοτε εἰς τὸ παράθυρον, ἵνα ἀναπνεύσῃ. Τίποτε δὲν ἤκουετο ἐξωθεν· ἀναμφιβόλως ἀπροσδόκητόν τι περιστατικὸν εἶχε καθησυχάσει τὸν τοῦ λαοῦ ἀναδρασμόν, διότι οἱ χωρικοὶ εἶχον ἀποσυρθῆ τῆς πύλης τοῦ πύργου. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ ἀγροφύλαξ εἰσῆλθε κατατεταραγμένος καὶ ἀμυχανῶν. — Συγγνώμην ζητῶ, εἶπε διατάζων, ἀλλ' ἔρχομαι νὰ σὰς ἀναγγείλω. . . Ἡ Κυρία βαρώνη εἶνε κάκιστα. . . τὴν ἀνηγείραμεν νεκράν.

Τώρα όμως συνήλθεν ὀλίγον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της.

— Μόνη; ἠρώτησεν ὁ βαρῶνος.

— Μετὰ τῆς Βωαναί, ἀπεκρίθη ὁ ἀγροφύλαξ μετὰ ἠλλοιωμένης φωνῆς καὶ ἀποστρέφων τὴν κεφαλὴν!

Κατέβημεν. Ἡ βαρῶνη ἰδοῦσα ἡμᾶς ἐβρίβη πρὸς τὸν σύζυγόν της μὲ σπασμωδικούς λυγμούς.

— Ἀνεχώρησεν! . . . δὲν ἠδυνήθην νὰ τὴν κρατήσω! . . . ἀνέκραξεν, ἀλλὰ δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλείψω τοιοῦτοτρόπως. . . Θέλετε λάβει οἶκτον, κύριε, διὰ τὴν ἀθλίαν ταύτην ἀπονενομημένην. . . Θὰ μὲ ἀφήσετε νὰ τὴν ἀκολουθήσω. . . ἔχω τοῦλάχιστον τὸ δικαίωμα, . . . χρεωστῶ νὰ τὴν ἀποσπάσω ἀπὸ τὸν ποταπὸν ἄρπηγα. . . θέλει ἔλθαι στιγμή, καθ' ἣν θέλει βδελυχθῆ ἑαυτὴν διὰ τὸ ἀτόπημα, τὸ ὁποῖον ἐπραξε. . . τότε θέλω τὴν ἐπαναφέρει. . . καὶ θέλω ὑπάγει, ὅπως κατὰ κλεισθῶ μετ' αὐτῆς εἰς τὸ βάθος ἐνὸς μοναστηρίου. . . ἡ θρησκεία μᾶς διδάσκει νὰ ἡμεθα οἰκτείρομε. . . τὰ μεγαλύτερα ἐγκλήματα, κατὰ τὴν ἀγίαν αὐτῆς διδασχὴν, ἐξιλοῦνται διὰ μακρὰς μετανοίας. . .

— Διὰ τῆς μετανοίας ἐξαλείφεται τὸ ἐγκλημα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀντέκοψε μὲ σκληρότητα ὁ βαρῶνος ἀλλ' ἡ ἀτιμία μένει εἰς τὸν κόσμον! . . . εἴμεθα δὲ ἐξ αἵματος καὶ περιωπῆς, ὥστε νὰ μὴ τὴν λησμονήσωμεν ποτέ.

Ἡ δυστυχὴς γυνὴ ἐπέμενε πολὺ ἀκόμη μὲ σφοδρὰν λύπην καὶ διὰ κραυγῶν, αἵτινες μ' ἐπρηξίνον βίγος ὡς ἐκφράζουσαι τὸν πόνον τῆς ἰδίας μου καρδίας. Ἀλλ' ὁ βαρῶνος ἔμεινε ἀκαμπτος. — Οὐδὲν δύναται νὰ ἐκπλῆν τὸ αἰσχρὸς μας, ἔλεγεν, οὔτε νὰ ἀποφύγωμεν δυνάμεθα τὸ ὄνειδος τοῦτο· τώρα πρέπει ἡ ἀθλία αὕτη νὰ ὑπανδρευθῆ τὸν ἐραστὴν της. . .

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς οὕτω διήλθε, καὶ ἡ ἡμέρα μᾶς εὔρε καὶ τοὺς τρεῖς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὠχροῦς, καταβεβλημένους καὶ ἠφανισμένους. Ἐγὼ δὲ εἶτε διότι τὸ πάθος εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς δυνάμεις μου, εἶτε διότι ὑπέφερον πλειότερον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων καὶ τρομερῶν ἐκείνων σκηνῶν, κατέπεσον αἰφνιδίως βρεῖως ἀσθενῆς ὥστε οἱ περὶ ἐμὲ κατετρόμαξαν. Τὸ κακὸν προέβη μὲ φρικώδη ταχύτητα καὶ τὴν ἐπαύριον ἤμην εἰς κίνδυνον θανάτου. Μία δὲ μόνη ἐνθύμητις συγκεχυμένη μοὶ ἔμενε ἐξ ὧσων συνέβησαν τότε περὶ ἐμὲ· ἐνθυμούμαι μόνον ὅτι εἰς τὴν ἐκ τῆς θέρμης παραφροσύνην μου ἐφανταζόμην τὸν ἐκυ-

τόν μου παιδίον καὶ ὅτι ἀπέθνησκον· ἔπειτα μὲ ἔθετον ἐντὸς φερέτρου καὶ μ' ἔφερον μὲ ἐπιχειδέϊους ψαλμούς εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μαλεπέρ, ὅπου ἀφαιρῶν τὸ σάβανόν μου ἐπανέβλεπον τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ σκηνὴ αὕτη τοῦ θανάτου μου καὶ τῆς ἀναστάσεώς μου ἀδιακόπως ἐπανήρχετο εἰς τὴν τεταραγμένην φαντασίαν μου καὶ μετέβαινον ἀπὸ τὴν ἔκλειψιν τῶν δυνάμεών μου εἰς παραχρῆν σφοδρότατην. Τέλος ἡ ζωὴ ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν ἐσχάτων τούτων παροξυσμῶν καὶ μίαν ἡμέραν οἱ ὀφθαλμοί μου ἠνοιχθήσαν. Ἠγέρθη δὲ ὡς ὁ Λάζαρος· ἡ ἀσθενὴς δρασίς μου ἐστὶ ἐπὶ γυναικὸς καθημένης πρὸς τὸ προσκεφάλαιόν μου. Ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο ἡ βαρῶνη, τὴν ὁποίαν δὲν ἀνεγνώρισα κατ' ἀρχάς, ὡς μὴ φέρουσαν μῆτε ψιμμύθιον μῆτε φακούς· ἐπίσης καὶ ὁ βαρῶνος ἐκεῖ εὐρίσκετο, ἀμφοτέρω ἀγρυπνοῦντες νύκτα καὶ ἡμέραν πλησίον τῆς κλίνης μου, καὶ ἀναμφιβόλως εἰς τὰς περιποιήσεις αὐτῶν χρεωστῶ τὴν ζωὴν μου. Ἐξ ἐβδομάδας διήρκεσεν ἡ ἀσθενεία μου, ὁ δὲ ἰατρὸς ὃν εἶχον προσκαλέσει ἐκ τοῦ Δ. . . πολλάκις εἶχεν ἀποφασίσει, ὅτι δὲν ἔμελλον νὰ ἐπιζήσω τὴν ἐπαύριον. Ὁ γέρον ὁ αὐτός ὁ μικρόσωμος, παρατηρητὴς καὶ ὀξύς, μάντεύσας τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους μου, μὲ εἶπε μίαν ἡμέραν παρούσης τῆς βαρῶνης, ὅτε ἤρχισα νὰ ἀναλαμβάνω,

— Ὁ ἀπὸ τῶν ὀρέων τούτων εἶνε δριμύς διὰ τοὺς ὄντας εἰς ἀνάβρωσιν, καὶ πρέπει νὰ συλλογισθῆτε ἀκόμη, ὅτι ὁ χειμὼν ἐνταῦθα διαρκεῖ ὀκτὼ μῆνας, αἱ δὲ ὁδοὶ κατανοῦν ἀδιάβατοι ἕνεκα τῆς χιόνος. Ὅθεν εἶμαι τῆς γνώμης νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ κύριος δὲ Χαμποβέρ καὶ ἐγγυῶμαι, ὅτι μ' ἔλθῃ τὴν ἀδυναμίαν του θέλει ἀνθέξει εἰς τὸ ταξίδιον. Ἢὰν δὲ δὲν δύναται νὰ ὑπάγῃ ἐριππος τότε τὸν φέρομεν ἐντὸς φορείου. . .

Ἀνεστέναξα ἀσθενῶς καὶ ἐκινήθην ὅπως σηκώθω· ἡ δὲ κίνησις αὕτη ἐξασθενήσασα τὰς δυνάμεις μου, μοὶ κατεσύγχισε πάλιν τὰς ιδέας.

— Ναί, ἰατρὲ, ἐτραύλισα, θέλετε μὲ συνοδεύσει. . . Ὁ ἀναπαυθῶμεν ἐπὶ τῆς χιόνος εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μαλεπέρ. . . καὶ ἐκεῖ θέλετε μ' ἀφήσει. . .

— Ὅχι, ὄχι, θὰ ὑπάγωμεν ἀκόμη μακρότερα, διέκοψεν ὁ ἰατρὸς. Θέλετε ὑπάγει πρὸς τὸν πατέρα σας ὅστις σᾶς περιμένει.

— Τὸν πατέρα μου, εἶπον, κατανοχθεὶς εἰς τὴν ἐνθύμησιν ταύτην, ἠξέουρει] ὅτι ἀσθενῶ; . . . ἔμαθον τίποτε περὶ αὐτοῦ; . . .

Ἡ βαρῶνη ἠτένισε τὸν ἰατρὸν ἀνησυχῶς καὶ ὡς διατάζουσα νὰ μ' ἀποκριθῆ.

— Εἰπέτε τον τὰ πάντα, Κυρία, ἀνέκραξεν ἐκείνος. Ἀναφέρετε αὐτῷ περὶ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἔλαβεν ὁ βαρῶνος. . .

— Ἄς ἦναι, μόνον ὀλίγας λέξεις, εἶπεν αὕτη κύπτουσα πρὸς ἐμέ. Ὁ πατὴρ σας γράφει ὅτι εἶναι ἐν καλλίστῃ ὑγείᾳ, χάριτι θεῆς, ἀλλ' ὅτι ἀπαίσια πράγματα συνέβησαν. . .

Ὁ βαρῶνος εἰσῆρχετο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ μοὶ ἐδιηγήθη ὁ ἴδιος τὰς ἀπεικταίας ἡμέρας τῆς 6 ὀκτωβρίου. Ὁ πατὴρ μου εἶχε συμμεθεῖσι τῶν συμβάντων τούτων, διότι, ἀφοῦ διέτρεξε τοὺς μεγαλειτέρους κινδύνους συνοδεύων εἰς Παρισίους τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, εἰσῆλθε δι' ὀλίγας ὥρας ἐν τῇ οἰκίᾳ του καὶ τὴν ἐπαύριον ἐκουσίως του ἐξωρίσθη. Ἐμελλον δὲ νὰ τὸν ἐπαυέρω εἰς Ταυρίνον.

Ὁ ἰατρὸς ἠλπίζεν, ὅτι αἱ τρομεραὶ εἰδήσεις ἤθελον μὲ ἀποσπάσει τῆς φρονουούσης με μονίμου ιδέας· καὶ τῶντι ὁ ἠθικὸς κλονισμὸς, ὃν ἐδοκίμασα, ἀπέτρεψε τοὺς συλλογισμούς μου ἀπὸ τῶν ἰδίων μου βεβήτων, αἰφνιδίον ἀναλαθόντος ἐνεργειαν. Ἀνασκηθεὶς ἐπανακούμισα ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου μου καὶ ἠεροαζόμην ἀναγινωσκομένης τὰς ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας ὁ βαρῶνος εἶχε λάβει συγχρόνως μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πατρός μου. Ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἐλησμόνησα ποῦ ἤμην, καὶ ποῦ τὸ πάθος μὲ εἶχε καταντήσει, τόσον ἡ διήγησις τῶν φρικωδῶν σκηνῶν καὶ τὰ καθέκαστα αὐτῶν μοὶ εἶχον ἐπισύρει τὴν προσοχήν. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν δεσποσύνην δὲ Μαλεπέρ εἶχον λησμονήσει· ἀλλὰ πρὶν ὁ βαρῶνος ἀποπερατώσῃ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶς οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπανεπαύθησαν ἐπὶ μικροῦ τινὸς κλάδου, πρασινίζοντος μεταξὺ τῶν ὑέλων τοῦ παραθύρου· Ἦτο δ' εἶδος ἀρταγένης τὴν ὁποίαν ἐν ἀπόγευμα ἔφερον ἡ δεσποσύνη δὲ Μαλεπέρ ἐπὶ τοῦ στήθους της, καὶ τὴν ὁποίαν ἤρπασα, ὅτε αὕτη τὴν ἀπέβριψεν εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης μαρμαμένην καὶ συντετριμμένην. Τὸ μαρμαμένον τοῦτο κλαδίον εἶχε κάμει βρίζας καὶ τὰ μικρὰ χλωρὰ καὶ πράσινα φύλλα του ἤρχιζον νὰ ἐρπωσι περὶ τὸ χεῖλος τοῦ ἀγγείου, ὅπου καὶ ὡς πολὺτιμον φυτὸν τὸ εἶχον φυτεύσει. Ἡ καιοῦσα κεφαλή μου εἰς τὴν θέαν ταύτην ἐπανέπεσεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου καὶ ἐβυθίσθη πάλιν εἰς πικρούς συλλογισμούς. Ὁ βαρῶνος ἐξηκολούθει τὴν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἤκουον πλέον ἢ ἀνάμνησις τῶν παρελθόντων

βεβήτων μου πυρετὸν ἤναπτεν εἰς τὰς φλέβας μου ἀγανακτήσεως καὶ θλίψεως.

Ὁ ἰατρὸς παρατηρήσας τὸ αἰφνιδίον τοῦτο ζανακούλισμα μὲ εἶπεν ἀποτόμως. — Ἀφεύκτως, κύριε, αὔριον πρέπει ν' ἀναχωρήσετε!

Τὸ ἐσπέρας εὐρέθη μόνη ἡ βαρῶνη ἐπὶ μίαν στιγμήν παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν μου. Ἄγνοῶ δὲ μὲ ποῖαν ἔκφρασιν ψυχῆς τὴν ἐθεώρουν τότε συλλογιζόμενος ἐκείνην τὴν ὁποίαν δὲν ἤθελον νὰ ὀνομάσω, ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς γυνὴ ἀναλυθεῖσα εἰς δάκρυα, — Τὴν θρηνῶ ὡς νεκράν! . . . μὲ εἶπε χαμηλῆ τῇ φωνῇ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ βαρῶνος καὶ ἡ σύζυγός του ἀπεσύρθησαν ἀφοῦ μοὶ ἐσφιγζαν τὴν χεῖρα. Ἡ δὲ καλὴ Βωαναί καὶ αὕτη, ἀφοῦ ἔφερε μερικὸς γύρους εἰς τὸ δωμάτιόν μου μ' ἐκαλονύκτησε μὲ περίλυπον ὕφος, ἀσύνθητες εἰς αὐτὴν.

— Αὔριον, λοιπὸν ζανακλίσεσθε τὴν εἶπον μηχανικῶς. Ἀλλ' αὕτη χωρὶς νὰ μ' ἀποκριθῆ ἐξήλθεν ἔχουσα τὸ μανδύλιον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της.

Ἐμεινα δὲ μόνος μετὰ τῆς θεραπείνης, ἥτις εἶχε μείνει τὴν νύκτα ἐκείνην παρ' ἐμοί, ἐπειδὴ ἔως τότε ὁ βαρῶνος ἐκοιμάτο εἰς τὸν θάλαμόν μου, μὴ ἐμπιστευόμενος εἰς ἄλλον τὰς περιποιήσεις ἃς ἀπῆται ἡ θλιβερὰ κατάστασις μου. Ἡ καλὴ κόρη ἐκάθησε παρὰ τὴν κλίνην μου, τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἔχουσα καὶ ἤρχισε μονόλογον εἰς χυδαῖκὴν διάλεκτον εἰς ἐμὲ ἀκατανότον. Μ' ἐφάνη δὲ ὅτι ἐθρήνει τὴν ἀναχώρησίν μου καὶ τὴν τῶν κυρίων αὐτῆς. Τὸ διὰ τῆς ῥινὸς μουρμούρισμα ἔκεινο μ' ἀπεκοίμησεν, οἱ κεκμηκότες ὀφθαλμοί μου ἐκλείσθησαν καὶ κατὰ πρώτην φοράν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐκοιμήθην κατὰ συνέχειαν πολλὰς ὥρας ὕπνον βαθύτατον.

Ὅτε τὴν ἐπαύριον ἐξύπνησα ἦτο ἡ ἡμέρα ἀρετὰ προχωρημένη καὶ αἱ χαροποὶ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου εἰσεχώρουν πανταχόθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, τοῦ ὁποίου ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα ἦσαν ἠνεωγμένα. Ὁ ἰατρὸς εὐρίσκετο πλησίον τῆς κλίνης μου.

— Α! Α! μ' εἶπεν εὐθύμως, βλέπω ὅτι εἰσθε καλῆτερα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὠφελῆσθε τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἡμέρας· μετὰ μίαν ὥραν ἀναχωροῦμεν.

Ἐστάθην καὶ μὲ ἐνέδυσαν ὡς παιδίον καὶ ἐπιστηριχθεὶς εἰς τὸν βραχίονα τοῦ ἀγαθοῦ ἰατροῦ, ἐδοκίμασα νὰ κάμω βήματα τινὰ, ἀλλ' αὐτε μέχρι τῆς θύρας ἠδυνήθην νὰ ὑπάγω· τοσαύτην εἶχον ἀδυναμίαν.

— Μὴ ἀποθαρρύνεσθε, εἶπεν, ἐπαναφέρων με ἐπὶ τῆς καθέδρου. Σὰς ἡτοίμασα ἤδη καλὸν καὶ ἀναπαυτικὸν φορεῖον μὲ καλὰ παραπετάσματα· εἶνε κάτω εἰς τὴν κλίμακα· εἰ δὲν δύνασθε νὰ βαδίσητε σὰς φέρομεν ἡμεῖς.

— Θὰ ἀποχαιρετήσω πρῶτον τὸν βαρῶνον καὶ τὴν κυρίαν βαρῶνην, τῷ εἶπον, πλήρης λυπηρὰς συγκινήσεως.

— Σὰς ἐφείσθησαν τοὺς σκληροὺς ἀποχαιρετισμούς των, μοὶ ἀπεκρίθη, ἤθελεν εἶσθαι ἐπαύξεισι συγκινήσεως καὶ λύπης, ἣν δὲν εἶσθε εἰς κατάστασιν νὰ ὑποφέρητε. Πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἶχον ἐτοιμασθῆ περιμένοντες τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἤθελτε εἶσθαι ἐκτὸς κινδύνου καὶ τὴν νύκτα ταύτην ἄφησαν τὸν πύργον.

— Ἐπὶ πολὺν καιρὸν; ἠρώτησα ἐξαφνισθεὶς εἰς τὴν εἰδήσιν ταύτην.

— Ἴσως διὰ παντός· μεταναστεύουσιν, ἀπεκρίθη περιλύπως ὁ ἰατρός.

Μ' ἐπλαγίκασαν δὲ ἡμίθανῃ ἐντὸς τοῦ φορείου καὶ ἀφῆθην νὰ με φέρωσιν ὡς πρᾶγμα τι ἀκίνητον, χωρὶς νὰ ἐρωτήσω ποῦ με ἀπῆγον καὶ χωρὶς νὰ ρίψω ἐν τελευταίῳ βλέμμα ὀπισθὲν μου. Ὁ ἰατρός με ἠκολούθει ἐφιππος· ὅτε δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μαλεπέρ καταβάς οὗτος ἤνοιξε τὸ παραπέτασμα τοῦ φορείου. Ὁ καθαρὸς ἀὴρ μ' ἐζωογόνησε, καὶ ἀνεγείρας τὴν κεφαλὴν, περιτρέξα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν μελαγχολικὴν ταύτην τοποθεσίαν. Ἡ σκιὰ τῶν βράχων μέχρι τῶν συνόρων τοῦ στενοῦ ἐξεταίνετο, τὰ πίπτοντα κίτρινα φύλλα ἐπλήρουν τὴν ἀτραπὸν, ἐνῶ ὁ χεῖμαρρος ἐπάφλαζεν εἰς τὰ βαθέα βάραιρά του, εἰς τῶν ὁποίων τὸν ὑπόκωφον πάταγον ἀνεμιγνύετο ἡ γλυκύθυμος μικρὰ φωνὴ μελισσοφάγου τινος, καθημένου ἐπὶ τοῦ λίθου, ἐνθα εἶχον ποτὲ ἀποθέσει τὸ φέρετρον τῆς δεσποσύνης δὲ Μαλεπέρ. Εἰς τὴν θέαν ταύτην ἀνεστέναζα καὶ ἔκρυψα τὸ πρόσωπον εἰς τὸ μανδύλιόν μου.

Ὁ ἰατρός κύψας πρὸς ἐμέ. — Πῶς εἶσθε; με ἠρώτησεν ἀνησυχῶς.

Ἐθλίψα τὴν ζητοῦσαν τὴν ἰδικὴν μου χεῖρά του νεύσας αὐτῷ νὰ ἐπανακλείσῃ τὸ παραπέτασμα. Φρικώδης τότε διήλθε τὸν νοῦν μου ἰδέα, ἀκατανόητον ἠσθάνθη ἐπιθυμίαν, νὰ ριφθῶ εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ διὰ παντός ν' ἀναπαυθῶ ὑπὸ τὰ παγετώδη ὕδατα τοῦ χεῖμαρρου. Ἡ παρρησιαὶ ὁμοῦς αὕτη κατέπαυσεν, ὅτε φάσας εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ ὄρους, ἀὴρ γλυκύτερος ἐδρόσισε τὸ πρόσωπόν μου καὶ ὁ ἥλιος τῆς μεσημβρίας ἀνε-

ζωπύρησε τὰ καταβεβλημένα μέλη μου. Οὕτω δὲ ἄφρονον τόπον, ἐνθα εἶχον ἀντλήσει ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ὅτι ἀνθρώπινος καρδία δύναται νὰ δοκιμάσῃ ἀπὸ πάθος ἰσχυρότατον καὶ θανατηφόρον λύπην.

Μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ ἀφίχθη εἰς Ταυρίνον, ὅπου καὶ ἐπανεῖδον τὸν πατέρα μου. Ὁ δὲ ἰατρός συνοδεύσας με ἕως ἐκεῖ, ἀνεχώρησε πάλιν διὰ τὴν κωμόπολιν του. Κατεβλίβην διὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, διότι ἤμην ἀφωσιωμένος αὐτῷ ὡς εἰς παλαιὸν φίλον. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐχέμυθος δξυδέρκεια αὐτοῦ με εἶχον ἐπιτυχῶς βοηθήσει· εἰς αὐτὸν ἐχρεώσθην τὴν δύναμιν δι' ἣς ὑπερένικησα τὴν λύπην μου. Καὶ δι' ἄλλο ἀκόμη αἴτιον ἀνόητον καὶ ἀνήκουστον ἐπεθύμουν τὴν παρουσίαν του· ἠδύνατο νὰ μοὶ ὁμιλῇ περὶ ἐκείνης, ἣτις εἶχεν ἀφῆσει ἐν τῇ καρδίᾳ μου παντοεινὴν ἐνθύμησιν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἀπεχωρίζομεθα ἔσχον τὴν ἀνδρὸν καὶ τὴν ἀλγεινὴν ἀδυναμίαν νὰ τῷ εἶπω μετὰ πνιγρᾶς φωνῆς σύρον αὐτὸν κατὰ μέρος. — « Τίς ἠξέυρει, τί ἀπέγεινεν ἡ δυστυχὴς νῆα! Σὰς καθικετεύω πληροφορηθῆτε περὶ αὐτῆς. . . Ἴσως μετενόησε καὶ ἄφησε τὸν ἀνθρωπὸν ἐκεῖνον. . . Οἱ γονεῖς αὐτῆς τὴν ἐδίωξαν καὶ τὴν ἐγκατέλιπον. . . Καὶ ὅταν ἀκόμη ἤθελε φρικιάσει διὰ τὸ σφάλμα τῆς, οὐδεὶς ἤθελε τὴν συντρέξει. . . Ὡ! ἡ ἰδέα αὕτη με κατασπαράττει. . . καὶ τὸ αἷμά μου ἠθέλον προσφέρει διὰ νὰ τὴν λυτρώσω καὶ τὴν ἀποσπάσω ἀπὸ τὰς χεῖρας ἐκείνου τοῦ ἀθλίου. . . »

Ὁ ἰατρός θεωρήσας με μετὰ οἴκτου μοὶ ἀπήντησε λακωνικῶς. — Ἀκούσατέ με, λησμονήσατέ τὴν. . . Διατὶ ἐνδιαφέρεσθε διὰ τὴν εὐτυχίαν ἢ τὴν δυστυχίαν αὐτῆς, ἀφοῦ μόνη τῆς ἐξέλεξε τὴν τύχην τῆς! . . .

Ὁ δὲ πατήρ μου οὐδέποτε με ἠρώτησε περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καὶ οὕτε ἐγὼ ἀνέφερον τίποτε πρὸς αὐτόν. Ἀπεφεύγομεν διὰ σιωπηλῆς συνενοήσεως ἀμφοτέρω ὅτι ἠδύνατο νὰ μᾶς ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν ἐνθύμησιν τὸ ἀπαίσιον σχέδιον τοῦ συνοικεσίου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν βαρῶνον, ἢ τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ δὲ Μαλεπέρ διαμονὴν μου.

Ἡμέραν τινὰ ἐν τούτοις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1792 ὁ πατήρ μου ἔλυσε τὴν σιωπὴν. Εἶχομεν φθάσει εἰς Ostende, ὅπου [πλήθος μεταναστῶν ὑπῆρχε τότε,] ἐτοίμων, ὡς καὶ ἐγὼ, νὰ διαβῶσιν εἰς Ἀγγλίαν. Ὁ πατήρ μου εἶχεν ὑπάγει πρὸς συνάντησιν μερικῶν φίλων του, ἐνῶ ἐγὼ μὴ φροντίζων νὰ τοῦ ἴδω ἔμεινα μόνος ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ἐνθυ-

μοῦμαι δὲ ὅτι τῆς νυκτὸς προχωρούσης κατελήφθη ὑπὸ ἀνεκφράστου μολαγγολίας. Ἐθεώρουν μεταξὺ τῶν ὑέλων τοῦ δωματίου μου τὴν χιόνα βραδέως πίπτουσαν καὶ συσσωρευομένην ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν πλησίον ἐκεῖ οἰκιῶν, τῶν σχηματίζουσῶν ὑπὸ στακτόχρουν οὐρανὸν μεγάλας ὀδοντωτὰς ἐντομάς, ὅτε, ὁ πατήρ μου εἰσελθὼν ἐκάθησε παρὰ τὴν ἐστίαν κατατεθλιμμένος. Τὸν ἐπλησίασα ἀνήσυχος διότι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ εὐρισκόμεθα εἰς ἀδιάκοπον φόβον πλάττοντες ὀλεθρίας εἰκασίας, τὰς ὁποίας ὑπερέβαινε πάντοτε ἡ ἔκδρασις.

— Ἐχομεν εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Γαλλίαν; ἠρώτησα τρέμων.

Ὁ πατήρ μου ἔκαμε σημείον ἀρνήσεως καὶ με εἶπε μετὰ ἠλλοιωμένης φωνῆς. — Ἐμαθον τὸν θάνατον ἐνὸς παλαιοῦ φίλου μου. . . Τὸν ἐγνώρισας καὶ σὺ, υἱέ μου, καὶ θὰ σὲ λυπήσῃ τὸ δυστύχημα τοῦτο, ἂν καὶ αἱ σχέσεις σας ἕνεκα λυπηρῶν περιστάσεων διεκόπησαν.

— Πῶς! ἀνεφώνησα, ἀπέθανεν ὁ βαρῶνος δὲ Μαλεπέρ! . . .

— Ἐσχάτως προσεβλήθη αἰφνιδίως, ἀφοῦ ἔζησε μῆνας τινὰς ἐστερημένος αἰσθήσεων, ἀπεκρίθη ὁ πατήρ μου.

— Καὶ ἡ βαρῶνη; ἠρώτησα, τὸν ἠκολούθησε; τὴν εἶδατε;

Πρὸς ἀπόκρισιν ἐκίνησεν τὴν κεφαλὴν περιλύπως.

— Ἀπέθανε καὶ αὕτη! ἀνεκραύγασα.

— Πρὸ πολλοῦ ὑπέκυψεν, ἡ λύπη τὴν ἐφρόνευσε καὶ αὐτὴν, εἶπεν ὑποκώφως ὁ πατήρ μου· ὁ βαρῶνος κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς κανένα δὲν εἶχε πλησίον του, κανένα ἐκτὸς πτωχῆς τινος θαλαμηπόλου τῆς γυναικὸς του, ἣτις τῶρα ἐσχάτως εἰργάζετο ποριζομένη τὰ πρὸς τὸ ζῆν αὐτοῦ ἀναγκαῖα. Ὅτε ἔμαθον ταῦτα ἠρεύνησα ὅπως ἀνταμείψω αὐτὴν, ἀλλ' αὕτη εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει εἰς Γαλλίαν.

Τέλος δὲ ἀφοῦ ἐπεκράτησε μακρὰ σιωπὴ εἶπον πρὸς τὸν πατέρα μου.

— Καὶ ἠξέυραυν τί ἀπέγεινεν. . . ἡ δεσποσύνη δὲ Μαλεπέρ; . . .

Ἐδίστασεν ὀλίγον νὰ μ' ἀποκριθῇ καὶ ἔπειτα μ' εἶπεν ἐντόνωσ. — Τώρα πλέον οἰκογένεια δὲ Μαλεπέρ δὲν ὑπάρχει.

Ἐκτοτε πλέον δὲν ἐπρόφερον τὸ ὄνομα τῆς δεσποσύνης δὲ Μαλεπέρ καὶ ὁ πατήρ μου ἐστοχάσθη ὅτι τὴν εἶχον λησμονήσει. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη διέμεινεν ἐν ἐμοὶ καθ' ὅλην τὴν

νεότητά μου, καὶ μόλις τολμῶ νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐν τῇ ὀριμωτέρῃ ἡλικίᾳ μου ὑπῆρξεν ἐμπόδιον εἰς νέους δεσμούς. Καὶ σήμερον ἐτι κατεσπαράχθη εὐρεθεὶς ἐνώπιον τῆς εἰκόνας ταύτης. . . Νεὶ, εἰς τὴν θέαν αὐτῆς ἐβρίγησεν, ὡς ἄλλοτε, ἡ ἀθλία καὶ γεγηρακυῖα καρδία μου. . . Φεῦ! ἡ καλῆτέρα καὶ ὀδυνηρότερα σελὶς τοῦ βίου μου ἀπροσδοκῆτως μοὶ ἠνοιχθη πάλιν! . . .

ΣΤ'.

Ὁ Μαρκέσιος στηρίζας τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀνεστέναζε καὶ ἐγέμισεν ποτήριον οἴνου τῆς Ἰσπανίας, τὸ ὅποιον καὶ ἐκένωσε διὰ μιᾶς

— Ἀληθῶς ἀτυχῆς ὑπῆρξες εἰς τὸν πρῶτον ἔρωτά σου, ἀνέκραζεν ὁ Γερουσάκ μόλις ἐνοήσας τὴν περὶ ἔρωτος μεταφυσικὴν.

Ἐγὼ δὲ πλήρης ζηλοτυπίας καὶ ἀγανακτήσεως δὲν ἀπέσπων τὰ βλέμματά μου ἐκ τῆς εἰκόνας, καὶ ὅτε ὁ Μαρκέσιος ἐπαυσεν ὀμιλῶν, ἐψιθύρισα μετ' ὀργῆς καταφρονητικῆς. — Ὁ Ἄββάτος αὐτός, τὸν ὅποιον ἐκείνη τοσοῦτον ἠγάπησε, θέλει εἶσθαι τῶρα γεροζαρωμένος τις καμπούρης ζητουλιάρης. Πόσον ἤθελα νὰ τὸν ἐβλεπον!

Κατὰ τὴν ὥραν τῆς διηγήσεως ἡ Βαβελού, ἣτις εἶχε πολλάκις ἡμιοιόξει τὴν θύραν, ἐπλησίασεν ἀκροβιγῶς μετὰ τὸ τέλος τῆς διηγήσεως ὀπισθεν τοῦ θεῖου μου καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἐφημέριος Λαμβέρτ ζητεῖ κατάλυμα διὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, καθὼς πολλάκις τῷ συνέβαινε.

— Καλῶς νὰ ἴρῃσῃ! ἀνέκραζεν ὁ θεὸς μου ἀνεγερθεὶς, ἀλλὰ ποῦ εἶνε;

— Εἰς τὸ μαγειρεῖον, ἀπεκρίθη ἡ Βαβελού, στεγνόνει τὰ κατεβρεγμένα ἐνδύματά του· πρὸ ὀλίγου ἐβρεξε βραγδαίως.

Καὶ τῶντι ἡ βροχὴ ἐβρέσεν ἐπὶ τῶν ὑέλων, ἡ δὲ ἀτμοσφαῖρα ἀνεπαισθήτως εἶχε ψυχρανθῆ, ἂν καὶ ἡ νύξ δὲν ἦτο προχωρημένη.

— Ρίψον κλήματα εἰς τὴν ἐστίαν, ἐπαγώταμεν, εἶπεν ὁ Γερουσάκ καὶ κάμει μας καὶ καφέ, καλὸν καὶ ζεστὸν καθὼς τὸν ἀγαπᾷ ὁ ἐφημέριός μας. . . Θέλεις μὲ συγχωρήσει, ἀκριβέ μοι Μάξιμ, ἐπρόσθεσεν ἔπειτα, νὰ σοὶ παρουσιάσω τὸν ἐφημέριον Λαμβέρτον, ἀξιότιμον ἀνθρωπὸν, πρὸ δεκαπενταετίας ἐφημερεύοντα εἰς τὴν ἐνορίαν Μαλεπέρ.

— Εὐχαρίστως, ἀπεκρίθη ζωηρῶς ὁ Μαρκέσιος.

Καὶ ἐνῶ ὁ θεὸς μου ὑπῆγε πρὸς ἀναζήτησιν

τοῦ ξένου, ἐπρόσθεσεν αὐτὸς ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμέ.

— Ὁ ἐφημέριος δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ ὀλοτελῶς ἴσως τὴν καταστροφὴν τῶν Μαλεπέρ' πιθκνὸν καὶ νὰ ἤκουσε περὶ τῶν συμφορῶν τοῦ οἴκου τούτου. Δὲν ἔτυχε νὰ τὸν ἐρωτήσητε σεις ποτέ ;

— Μάλιστα, ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθην ἐρυθριῶν' ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τίποτε δὲν γνωρίζει ἐκτὸς ἂν εὐσπλαγγνίᾳ φερόμενος ἠθέλησε νὰ ἀποσιωπήσῃ τὸ σφάλμα τῆς δεσποσύνης δὲ Μαλεπέρ.

Ὁ πατὴρ Λαμβέρτος εἰσῆλθεν ὀηγοῦμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ μου μὲ τὸ παλαιὸν του ἔνδυμα, καταβρεγμένους καὶ μὲ τὰ χονδρὰ σανδάλια του, τὰ ὁποῖα ἄφρινον σημεῖα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, δεικνύοντα ὅτι μακρὸν εἶχε κάμει δρόμον εἰς τὰς πλήρεις ἀργιλώδους λάσπης ὁδοῦς. Ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγον φροντίζων περὶ τῆς πενιχρᾶς του ἐνδυμασίας, ἐχαιρέτησεν ἀπλῶς καὶ χωρὶς αὐθάδειαν τὸ ὑψηλὸν ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ἀντεχαιρέτησε μὲ τὸ ἀνήκον αὐτῷ σέβας. Τῷ ἔκαμε δὲ θέσιν πλησίον του ἀναζωπυρήσας καὶ τὰ ξύλα τῆς ἐστίας, ὅπως αὐτὸς στεγνώσῃ τὰ ἐμβαλωμένα ὑποδήματα του.

— Ἀγαπητέ ἱερεῦ, δεξιάζω τὸν ὕψιστον τὸν σκορπίσαντα μέχρι τῆς κοιλάδος μας τὸ ποιμνίον σας, εἶπεν ἀστεϊσούμενος ὁ Γερουσάκ' ἀλλέως δὲν ἠθέλομεν λάβει τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σὰς ἔχωμεν ἀπὸψε ἐδώ.

— Ἀληθῶς, ἀπεκρίθη μὲ ἔκφρασιν λύπης ἐκπληξίας με, προσελήθην δι' ὑπόθεσιν ἀφορῶσαν τὸ ἐπάγγελμά μου. Ἡ περίστασις ἦτο σπουδαία ἴσως μάλιστα δὲν ἤθελον προεθᾶσαι, διότι μὲ τοιαύτην καταίγιδα εἰς πᾶν βῆμα ἀπαντᾶ τις χειμάρρους, οἵτινες πανταχόθεν τοῦ κλείου τὴν ὁδόν.

Ἀφοῦ δὲ ὁ πατὴρ Λαμβέρτος ἐξήρανε τὰ ἐνδύματά του καὶ ἔπιε τὸν καφέ του, ὁ Μαρκέσιος ἤρχισε μὲ τρόπον νὰ τὴν ἐρωτᾷ περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν εἶχεν ἔλθει εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων, τὰς ὁποίας, ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ, ἀφορῶσας τοὺς ἄρχοντας τοῦ Μαλεπέρ. Ὁ ἱερεὺς ἐνοησας, ὡς φαίνεται, ὅτι ὑπὸ συμφέροντος ἐκινεῖτο ὁ δὲ Χαμποθέρ ἐρωτῶν αὐτόν, τὸν ἐπρόλαβεν ἀποκριθεὶς μετὰ θλιβεῶς σοβαρότητος. — Ὅτε πρὸ ἑξ ἑτῶν ἦλθον ἐδώ, ἡ οἰκογένεια δὲ Μαλεπέρ εἶχε λητμονηθῆ' οὔτε ἀνέφερον κἀν τὸ ἐξιοθρήνητον συμβεβηκὸς τὸ μίαναν τὴν τιμὴν τοῦ οἴκου ἐκείνου. . .

— Ἐν τούτοις ἔχετε ἴσως πληροφορίας περὶ

αὐτῶν ; ἀνέκραξεν ὁ Μαρκέσιος. Δὲν ἐμάθατε τίποτε περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ τελευταίου Βαρόνου, τῆς Μαρίας δὲ Μαλεπέρ ;

Ὁ ἀγαθὸς Γέρον ἀνύψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν μετὰ συγκεινημένης φωνῆς.

— Ὁ Θεὸς ἄς ἐλεήσῃ ἐκείνην, ἣν ὠνομάσατε. Συγχωρήσατε αὐτῇ τὴν προσβολὴν, δι' ἧς κατέστη ἐνοχος πρὸς ὑμᾶς. Τὴν ἐξιλείωσε διὰ φρικτῶν ὀδυνῶν.

— Τὴν ἐγνωρίσατε ; ἠξούρετε ποῦ ἐτελείωσε τὴν ἀθλίαν τῆς ζωῆς; διέκοψεν ὁ Μαρκέσιος κατατεταραγμένος.

— Εἶνε ἱστορία λυπηρὰ, ἐπιθύρουν ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τοὺς ὤμους καὶ ὡς νὰ ἐδίσταζε ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἐνθύμησιν ἐκείνην. Ἀλλ' ἐπιμένοντας τοῦ Μαρκεσίου εἶπεν. Ὁ Θεὸς, βεβαίως, τοῦ ὁποίου αἱ βουλαὶ εἰσιν ἀκατανόητοι μᾶς συνήντησεν.

Καὶ συλλογισθεὶς ἐπὶ μικρὸν ἐπανέλαθεν.

— Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φυγῆς τῆς δεσποσύνης δὲ Μαλεπέρ ἐκ τοῦ πύργου ἐρημέρευον εἰς Ἅγιον Κ... εἰς μικρὸν τι χωρίον πρὸς τὴν κάτω Προβιγκίαν, ὅπου καὶ διέμενον ἡ οἰκογένεια τοῦ Φραγκίσκου Πινατέλ, τοῦ Ἀββάτου ἐπονομασθέντος. Οὗτος ἐκαλλιέργει μικρὸν τι μέρος γῆς τὸ ὁποῖον κατεῖχε πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν κατὰ διαδοχὴν, ἡ δὲ μήτηρ του, καλὴ γυνὴ, οἰκονόμος καὶ δραστήριος, ἐκυβέρνηε τὸν οἶκον ζῶσα ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῆς νύμφης τῆς, τὴν γυναῖκα τοῦ πρωτοτόκου τῆς. Μίαν τῶν ἡμερῶν μοὶ ἔφερον αὕτη ἐπιστολὴν ὅπως τὴν ἀναγνώσω αὐτῇ, διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν οἰκείων ἐγνωρίζε γράμματα. Τῇ ἀνήγγειλε δὲ ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ὅτι ὁ δευτερότοκος υἱὸς αὐτῆς Φραγκίσκος εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ βαρόνου δὲ Μαλεπέρ.

— Πῶς ; τὸν ὑπανδρεύθη ! ἀνέκραξε μὲ κίνημα ἀγανακτήσεως ὁ Μαρκέσιος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ βρώνη μοὶ ἔλεγεν, ὅτι ἔκλαιε τὴν κόρην τῆς ὡς νεκράν ! Ἀλλὰ παρευθὺς συνελθὼν ἐπρόσθεσεν.

— Ἐξακολουθήσατε σὰς παρακαλῶ, κύριε ἐφημέριε.

— « Καί, τὰ πάντα εἶχον τελειώσει, ἐπανελάθεν ἐκεῖνος ἀναστενάξας, τὰ πάντα διὰ τὴν ἀτυχίαν αὐτῆς καὶ ἐκείνου εἶχον τελειώσει. Ὁ γάμος ἐτελέσθη δι' ἐγγράφου συγκαταθέσεως τοῦ βαρόνου παραλειφθέντων τῶν ἄλλων τύπων, διότι ἔσπευδον νὰ παύσωσι τὸ σκάνδαλον. Οἱ δὲ νεόνυμφοι ἀνεχώρησαν ἀμέσως καὶ ἔμελλον νὰ φθάσωσι εἰς Ἅγιον Κ.....

(ἀκολουθεῖ)